

652
1976/3

646
94006040
20230101033

1976

1

9

7

6

5

✓

„დედა ენა“ ასი წლისათ

ფ. ხალვაში — „დედა ენა“ —
ჩემი მასწავლებელი და
მეგზური 5

ნ. მალაზონია — დედა ჩემი,
ენა ჩემი 7

ალ. გოგორნიძე — ქართული
ენის საბანძური 86

კოეზია, კროზა

ლ. სულაბერიძე — გზების
კოეზია ლექსი 11

მ. ვარზანიძე — ჩემი დედუ-
ლეთი ქრონიკები 13

ზ. ზოიძე — ლექსები 39

ჯ. ჯაყელი — მარგალიტები
ნიშარაში მოთხრობა 46

დ. თედორაძე — ლექსები 61

ნარკვევი

ჯ. ხოფერიძე — მიბარჯე 66

მ ი ლ ო ც ვ ა

მამია ვარზანიძე 60 წლისათ 95

ლიტერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
შურნალი

საქართველოს საბჭოთა
მწერლების კავშირისა და
ახარის განყოფილების
ორგანო

ბ ა თ შ ი — 1976

სიძებნები — მძებნები

13498



რედაქტორი ა. შონია

სარედაქციო კოლეგია: ხ. ახვლედიანი, მ. ვარშანიძე (პ. მგ. მდივანი),
პ. ლორია, აღ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21.

ტელეფონი — 3-33-71.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 12.10.76, საბეჭდი თაბახი 6, საგამომცემლო 5.
შეკვეთის № 4329, ემ 01267 ქალაქის ზომა 60×90¹/₁₆, ტირაჟი 2.040.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა
და წიგნის ვაჭრობის საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის აჭარის პოლიგრაფიული
საწარმოო გაერთიანება, ბათუმი, ლუქსემბურგის 20.

„დედა ენა“



„დედა ენა არის ძვირფასი საღარო, დაუსრულებელი რვეული, რომელშიაც დაცულია მთელი სიმდიდრე ხალხის ქონებისა, ფანტაზიისა და გულისა, ნაფიქრისა, ნაგრძნობისა, ნამოქმედარისა და რომლის შესწავლა ბავშვს აკავშირებს მთელის ერის სულთან და გულთან, მის ხანგრძლივ ისტორიულ ცხოვრებასთან და ავსებს მას სულიერის ღონითა და მხნეობით“.

იაკობ გოგებაშვილი

ო, ენავ ჩემო,
დედაო ენავ,
შენ, ჩვენო ნიჭო,
სრბოლავ და ფრენავ,
შენ, ჩვენი სუნთქვის დიდო ალამო,
შენ, ღირთა ჩვენთა ტკბილო მალამო,
შენ, კირო ჩვენთა ჟვათა და კირთა,
შენ ერთი შემოჩი სამარის კირთან.

შენ, აკვნის ჰიენო,
ცრემლო სამარის...
იგერის ენავ,
ენავ თამარის...
შენ, ნიჭო ჩემო,
სრბოლავ და ფრენავ,
დედაო ენავ, დედაო ენავ!

ირაკლი აბაშიძე.

„დედა ენა“ -- ჩემი მასწავლებელი და მეგობარი

მახსოვს, პირველად რომ ჩვენს სახლში წიგნი „დედა ენა“ შემოვიდა. სოფელი ბავშვები, ჯერ კიდევ, ნაკლასევს მედრესეშიც უნდა მივსულიყავით ხოჯასთან, ისლამური ლოცვისთავეების საკითხავად.

სკოლის მერე, მედრესეში რომ მივიდოდით, „დედა ენას“ ფეხსაცმელივით გარეთ ვტოვებდით; ხოჯასთან შეტანა ცოდვად ითვლებოდა.

მე ჩემი უფროსი და-ძმების ნახმარი „დედა ენის“ დაქლეჩილი წიგნი მერგო. ისე ვუვლიდი, ისე მიყვარდა, გარეთ დასატოვებლად ვერ ვიტეტებდი. ხშირად ხალატქვეშ ვმაღავდი. ერთხელ ხოჯამ პერანგის განახევიდან შენიშნა მუცელზე მიკრული წიგნი და უმაღლე უბიდან ამომაგლიჯა, გარეთ გაისროლა და მეც წყევლით თან მიმაყოლა.

ამის შემდეგ აღარასოდეს მედრესეში აღარ მივსულვარ.

საქონელს რომ ზეგნის საძოვარზე გავრეკავდი, საგზალთან ერთად წიგნსაც წავიღებდი. ვიწუქი მთის მოღზე, წინ გადაშლილი „დედა ენა“ მედო და მშობლიური ანბანით გონგახსნილს საყვარელი მთაგორების ლურჯი სამყაროც ამ წიგნის გაშლილი ფურცლები მეგონა.

ერთხელ, წვიმაში კლდის თაროზე შეფარებული წიგნი საქონლის წამოსხმისას იქ დამრჩენოდა. ღამით, შინ გამახსენდა. ავწუწუნდი.

რა გაფლიკვინებსო, გამიჯავრდა ყანიდან მოსული დაღლილი მამა.

თიყანი დავკარგე, თავიდან ვერ გავიმხილე, ახლა ტყეში მარტო როგორ წავიდე-მეთქი.

დამიჯერა, შეწუხდა. კვარი ანთო და წინ გამიძღვა. კლდის ქვეშედან რომ წიგნი გამოვიღე, უნებურად წამოვიძახე, ვიპოვე-მეთქი. გაჯავრებული მამაჩემი მოლბა, მაპატიო სიცრუე და წყენით მითხრა:

— შენ მამაძაღლო, თიკანი მაგ წიგნზე ძვირფასია თუ?.. სიმატლე გეთქვა.

შემდეგ, როცა კითხვა გამართულად ვისწავლე, დედაჩემი და სიხარულს ვეღარ ფარავდა. წიგნს დართულ სქელი ფურცლები რაღად დასტამბული დიდრონი ქართული ანბნები მაკრატლით გამოჭრა, ძაფზე ლამაზად აასხა და სამკაულივით ყელზე შეიბა.

ცხოვრების სიმწიფეში შესულნი ხშირად ვახსენებთ ხოლმე ჩვენს საუკეთესო მასწავლებლებს. მეც შემიძლია მათი მოგონება, დასახელება.

მაგრამ ყველაზე პირველი დიდი ჩემი მასწავლებელი და მეგზური წიგნი „დედა ენა“ იყო.

მადლობა შენ და უკვდავება შენ, ენავ მშობელო! შენ, მადლიანო „დედაენავ!“

ოქტომბერი, 1976

ნასვოკ მადაზონია

დედა ჩემი, მნა ჩემი

მამაჩემი, ეს უწიგნური კაცი, დღესა და ღამეს ასწორებდა, რომ მრავალშვილიანი ოჯახი შეენახა, ხუმრობა ხომ არ იყო: სუფრას ჯერზე ათი-თერთმეტი ვუსხედით.

დედამ ხარის ბეჭზე ნასწავლი წერა-კითხვა იცოდა. „ღრეფილობა და დაფის ყიდვა ვის შეეძლო!“ — იტყოდა ხოლმე.

უფროსი ვაჟებიდან ორი მოჯამაგირეობდა, მაგრამ ძირითადად მხოლოდ თავს ირჩენდნენ. მომდევნო ორი ბიჭი ოჯახში მუშაობდა. ქალიშვილი დედასაც ეხმარებოდა და ყანაშიც გვშეველოდა. ჰოდა, მათ სკოლისთვის ვინ მოაცილიდა! რაც მთავარია, ისინი ჯანიერი იყვნენ.

„თლა უსწავლელი ოჯახი რაფერ შეიძლება?!“ — დარდობდნენ მშობლები.

და ჯერი ჩემზე მიდგა, ვინაიდან ჩემი უმცროსი ჯერ პატარა იყო. მე „ხელს მიწყობდა“ ისიც, რომ მაღარიას დაჯანებული ვყავდი. ჩემთვის ქინა-ქინა ზანდუკში ჰქონდათ. ამ გარემოებას ისიც დაემატა, რომ ბავშვებში ფიზიკურად ყველაზე სუსტი, უფრო ეშმაკი, ცელქი და მოხერხებული, სიმღერისა და ლექსის მოყვარული ვიყავი.

დედა ხალხური მოქმელი იყო, ცივბიანი იწვა და სიმღერით ლექსობდა. ჩემს მეტი ახლოს არავინ ჰყავდა. მე ვუსმენდი, წყალს ვალეგინებდი და საბნებსაც ვახურავდი. ამიტომ დედაჩემის სიმპათია ჩემს მხარეზე იყო. და „ნასწავლობის“ იდეაც ამ გარემოებამ წარმოშვა ოჯახში: ფიზიკურად სუსტმა უნდა ისწავლოსო.

და 1900 წლის სექტემბრისათვის ოჯახის ყველა წევრი ჩემს მზადებას შეუდგა.

დედას ეხერხებოდა ქალამნის ამოსხმა. ოჯახში ყველა „მოკოპილ“

ქალმანს იცვამდა. მაგრამ მე „მეგრული“ შემიყვრა (მეტი ტყავი იხსრ-
ჯებოდა), ძველი კაბის კალთისაგან ჩანთა გამომიჭრა და ბაზრისთვის მო-
ემზადა. ერთ პარასკევს დედამ ყველი წაიღო ოზურგეთში, გაყვანილ
ლმისტარი, ორი კალამი, ერთი ფანქარი, სამელნე და ჩალამკალამი მო-
მიტანა.

პირველ სექტემბერს ასე მომზადებული, ახალდაბანილი, თმაგაკრე-
ჭილი შევხვდი. ამ დღეს დედამ თავისი ხელით გადამკიდა ჩანთა, შიგ
ჩამილაგა ნაყიდი სასწავლო ნივთები, ჭიშკრამდი მიმაცოლა, სამჯერ წაღმა
შემომამბრუნა და მამაჩემს გადამცა.

— ა, კაცო, კარგად შეხედე ერთი, ბალანაი ბალანას გავს: ჩაცმული,
დახურული (დახურული კი არ ვიყავი!)... მიიყვანე და მასწავლებელს
ჩააბარე. ჰო, არ დაგავიწყდეს „დედაინა“ (ასე უძახოდნენ ჩვენში). ფული
ხომ გაქვს?

მე უჩვეულოდ დადინჯებული გადავედი ეზოდან და სკოლაში მიმა-
ვალ მეზობელ ბავშვებში გავერიე.

ახალგაზრდა მასწავლებელმა ივანე კიკვაძემ თავზე ხელი გადამისვა,
სახელი და გვარი მკითხა; პასუხი მომიწონა „ყოჩაღი ბიჭი ყოფილხარო“
და, როგორც ტანად პატარას, წინა მერხზე მიმიჩინა ადგილი. მეც ერთ
გოგონასთან დავჯექი და ისე დაირეკა ხარი, რომ ადგილიდან არ დავძ-
რულვარ.

მამას წიგნის საფასური მასწავლებლისათვის მიეცა და შინ წასული-
ყო.

მასწავლებელმა სიაში ამოგვიკითხა ყველა და ჟურნალი დახურა.

მერე დაიწყო წიგნის დარიგება. გამოირკვა, რომ ფული ყველას შე-
მოეტანა და არცერთი ბავშვი უწიგნოდ არ დარჩენილ.

ბავშვებმა ლაპარაკი შევწყვიტეთ. წიგნის ფურცლების შრიალი ის-
მოდა. ხანდახან ზოგიერთი შეიძახებდა სიხარულით და მეზობელ ბავშვს
რომელიმე ნახატს უჩვენებდა.

მე პირველ დახატულ იას ხელი მოვუსვი. სულ ჩვენს ეზოში ამო-
სულს ჰგავდა. დავყნოსე და იის სურნელი ვიგრძენი.

თოხი. თხა. ურემი. უ, რამდენი ნახატია, — მიკვირდა მე და ვფურ-
ცლავდი წიგნს. ფურცლავდნენ ყველანი. მასწავლებელი გაღიმებული
იჯდა და გვიცქერდა.

„აკი მასწავლებელსაც სცოდნია გაღიმება!“ — გავიფიქრე მე... დე-
დაჩემი მეუბნებოდა, მასწავლებელმა გაბრაზება და ცემა იცისო. ეს კი
იღიმება.

ვიღაც ბიჭუნას წიგნი გადაუვარდა.

მასწავლებელი წამოდგა და იმ ბავშვს შენიშვნა მისცა.

— ბავშვებო! ახლა გეყოფათ წიგნის შლა და დათვალიერება. შეინახეთ ჩანთაში. კარგად გახსოვდეთ: არ დახიოთ, არ დაჯღაბნოთ, ფული არ ამოხიოთ. წიგნის ყველა გვერდი საჭიროა. თავის დროზე წავიკითხავთ და ვისწავლით. ჯერ ანბანს ვისწავლით, კითხვას ვისწავლით, თელას, ანგარიშს და ნასწავლი გამოხვალთ... ბევრს რომ ისწავლით და იშრომებთ, სამშობლოს გამოადგებით.

ამ დარიგების შემდეგ შინ გაგვიშვა. გაგვაფრთხილა — გზაში არ ითამაშოთ, სახლში დროიანად მიდით, მშობლებსაც წახეხარეთ, მერე გაერთეთ, ითამაშეთ... მერე გაკვეთილებს მოგცემთ, დავალებებსო და სახლში ისწავლით.

მე ჩანთა ფრთხილად გადავიკიდე, რომ წიგნი არ შელახულიყო. და შინისაკენ მოვეკურცხე.

დედა ბოსტანში ტრიალებდა, ბოსტნეულის მწიფე თესლს აგროვებდა. ჭიშკრის ჭრიალზე შედუა, იქაურობა სწრაფად მიატოვა და ეზოში მომეგება.

— რა ქენი ბიჭო? წიგნი მოგცეს? — მოუთმენლობა ეტყობოდა. მე მოწიწებით გამოვწიე ჩანთა და „დედა ენა“ ამოვიღე. ხელი სწრაფად გამოიშვირა, მაგრამ ისევ დაუშვა.

— ვაი, ხელი არა მაქვს სუფთა... გადამიშალე ნენა ერთი ფურცელი... არა, მოიცა, ჯერ ყდა მიჩვენე კარგად.

მე ახლოს მივეტანე და ვუჩვენე.

— ოო, შენ გენაცვალე. — დაიწყო გაბმით და დამარცვლით კითხვა: — დედაჩნა არა, დედა ენა ყოფილა, ანუ ანბანი და პირველი საკითხავი წიგნი სახალხო სკოლებისათვის შედგენილი ი. გოგებაშვილისაგან (ი სახელია ვითომ?). მერე იაღონი ახატია. რაის სილამაზეა ეს დალოცვილი! მერე რა გალობა იცის! ზომ გინახავს, ნენა, ჩვენს ეზოში რომ მღერის? ჰო, მერე — სურათებით ფასი ექვსი შაური. ძვირი კია მაინც... ექვსი შაური, ერთი ქილა სიმინდის ფასია. მარა წიგნიც რომ კაია! (და მერე განაგრძო) თბილისში მელიქიშვილის და კაპბ. სტამბაში და ციფრები. — ეს კაპბ. სტამბაში რაღას ნიშნავს ნეტა! ეს რა არისო, არ თქვა მასწავლებელმა?

— არა, — მოკლედ ვუპასუხე მე.

— აბა, კარგად მოუარე, ნენა. ჯერ ამდენი ფულია შიგ მიცემული, მარა ფულს ვინ ჩივს... საინტერესოა. მაინც რაფერ ბეჭდავენ!.. შეინახე, ნენა, საღამოს წავიკითხოთ! — და ხელი არ მოუკიდია, არ გავსვაროო — ისე იჯიჩქარა, ხელი დაიბანა და კაპბის კალთაზე შეიმშრალა. ახლა გულმა აღარ მოუთმინა, ჩანთა გამომართვა, წიგნი ფრთხილად ამოაძრო, სამზა-

დის პარმალში სამფეხა სკამზე დაჯდა და გადაშალა. ჯერ ნახატებზე შეჩერდა, მერე ბევრი გადაფურცლა და გალიმებული შეჩერდა.

„საწყალი მელა“ წაიკითხა.



საწყალი მელა ჩიოდა,
არ მომივიდა ძილია.
ერთსა საქათმეს მივაგენ,
გამოვუთხარე ძირია.

— აგი, ბიჭო, ზეპირადაც კი მახსოვს, მე ქალიშვილობაშიც გამიგონია. დედაჩემმა იცოდა და მასწავლა. — და მერე ზეპირადაც განაგრძო:

იხვსა, ბატსა და ქათამსა
ყველას გავკარი კბილია...

მერე თურმე პატრონი დაედევნა მელას, კომბალი ჩაართვა თავში და მელამ ცამდი აასხა ტვინი. მერე ობლები რომ რჩებოდა, შეებრაღა... მაგრამ თურმე თავი ინუფეშა: ყველას ეშველებათ, შვილებიც დაიზრდებიანო, მხოლოდ თავი დავკარგე გმირიო...

— უიმე, ამ კითხვაში კაცები უსადილოდ დამრჩება, ნენა. შეინახე და საღამოს ვიკითხოთ, — მითხრა და წიგნი ზელში მომაჩეჩა.

დედის კითხვამ ინტერესი გამიათქცა. იგი დიდ ნასწავლად მომეჩვენა და გულში ვინატრე — ასე კითხვა შემეძლოს-მეთქი.

იმ საღამოს დაიწყო და მერე დიდხანს ჩვეულებად დავვჩემდა. თითქმის ყოველ ნავახშმევს კითხულობდა დედაჩემი, ოჯახი უსმენდა, ხოლო მე სანამ კითხვას ვისწავლიდი, ზეპირად ვიცოდი ყველა ლექსი.



ბ ზ ნ მ ბ ი ს პ ო მ ზ ი ა

სულის სიმტკიცე არ აბერებდა, —
ჩვილს დედა ღამეს აქ უთენებდა.
მიდის პოეზია ალამბრელებთან,
მიდის პოეზია ქაქუთელებთან.

მიდის პოეზია ალალ მშრომელთან,
ჩაის ბუჩქებთან.

მანდარინებთან.

თქვენს ჩადილში სული რომ არ მომეტქვა,
ლექსს მზის აღმუბი გადამირევდა.

ვგრილდები ხასხასა ფოთოლთ ცქრილში.
აქ სასიმღეროდ დაებანაკდები.
ჩადგა პოეზია პლანტაციასი.
სტრიქონზე ოქრო ზანზალაყებით.

დღეს ჩემი ლექსის ბუდე მიწნული
ამ ნარინჯების მწვანე რტოებზეა.
ცეცხლით დამუხტულა დედამიწურით
შრომის პოეზია.

გზნების პოეზია.

ჩამოკიდულან ციდან მუზები
ჩაღის ქედების პარაშუტებით
გლეხის კერაზე ავგუზგუზდები
და ლექსზე ასე გადავშუქდები.

აქ შევჩერდები.

თამარის ბოგირთან.

შენი გულისთქმა სტრიქონს მიირთმავს.

და პეტრას ციხის ლოდით მოგიტან
ცეცხლს ატაცებულს ციხისძირიდან.

დღეს ჩემი ლექსის ბუდე მიწნული
ამ ნარინჯების მწვანე რტოებზეა.

ცეცხლით დამუხტული, დედამიწურით.
პლანტაციებში ჩადგა პოეზია.



მამია შაჰანიძე

ჩ ა მ ი დ ე დ უ ლ ა თ ი

ამბავი მესუმე

საიდუმლო გარეთი ანუ გახსენება მეორე

მამაჩემს ვეძებდი და ყველა ყავახანა შემოვიარე. მინდოდა მეტყვა, ამელამ გონიოში ახმედ ხალვაშთან მივდივარ, ღამით იქ დაგრჩები და არ მეძებო-მეთქი, მაგრამ მამაჩემი ვერსად ვნახე. გუმანით ვიცოდი კოწიას სახლი, იქნებ იქ არის-მეთქი, გავიფიქრე და კოწიას სახლისაკენ გავსწიე. კოწიას ბინა ნაქირავეები ჰქონდა ზღვის პირას, ჩიხში. უმაღლვე გავიბრინე ქუჩა და ჩიხში შევყავი თავი. წუთიც და კოწიას ბინას მივადექი. მივაკაკუნე. შავთვალა გოგონამ გაშიღო კარი.

— კოწია ბიძია არ არის სახლში?

— საცაა მოვა, მობრძანდით, მობრძანდით? — შემიპატიჟა გოგონამ. ისე მომეწონა ეს გოგონა, რომ ფეხი არ მომიბრუნდა უკან, თუმცა უარი ვუთხარი სახლში შესვლაზე, გარეთ მოვიციდი-მეთქი.

— რატომ გარეთ უნდა მოიცადო. შემობრძანდი, საცაა მამაჩემი მოვა, — გამიმეორა გოგონამ.

ქაზიმ მეჩონგუტრევ, ვთქვი მე, ამ გოგონას ხათრისთვის დარჩი. ამ შავთვალაზე უკეთესს რას ნახავ. მერე და ქაზიმ მეჩონგუტრევ, დასაქორწინებელი ახალგაზრდა ხარ და იქნებ ღმერთმა განგებ შეგახვედრა ამ მზეთუნახავს. ნუ მოიცლი ფეხს აქედან.

— კარგი, კარგი, ავერ მოვიციდი, ეზოში, — ვუთხარი მე.

— მაშინ სკამს მოგართმევთ, — თქვა და სახლიდან სკამი გამომიტა-

ნა. ამ სახლს საცამოდ მოზრდილი ეზო ჰქონდა, კოინდარი ბიბინები. სახლის პატრონს ვარდებიც მოუშენებია. დავჯექ და ის გოგონაც გვეყვოდა დამიღდა.



— ჩემი სიკვდილი, მე მამაკაცი ვიქდე და შენ ფეხზე იდგე, თქვენ დაბრძანდით, თქვენ, — ვუთხარი, ზეზე ავიჭერი და სკამი მივართვი, მაგრამ შენც არ მომიკვდე, სკამი არ გამომართვა, სახლიდან კვლავ სკამი გამოიტანა და გვერდით დამიჯდა.

— სადაური ბრძანდებით, — ვკითხე მე.

— გურული ვარ, ბახვიდან.

— კოწია ბიძია რა არის შენი?

— მამა, — მორცხვად მიპასუხა გოგონამ... და ამ დროს სამნი მოგვადგნენ კარზე — კოწია ბიძია, მამაჩემი და ჰაიდარ ბეგ აბაშიძე. მე რომ დამინახა ჰაიდარმა, ალტაცებით წამოიძახა:

— ჩემს თანამემამულეს გაუმარჯოს, ჩემს ქაზიმ მეჩონგურეს გაუმარჯოს. როგორ ხარ ახალგაზრდავ. ხომ ვაყვაცურად ემსახურები ჩვენს ქვეყანას, ჩვენს ერს?

— რა თქმა უნდა, ბატონო ჰაიდარ. განა თქვენ არ მასწავლეთ ვინ არის მტერი და ვინ არის მოყვარე. ქართული წირა-კითხვაც თქვენ მასწავლეთ და ახლა რაღა მიჭირს, არა უშავს ვერკვევი ვინა ვარ და რა უნდა ვაკეთო ჩემი ქვეყნისათვის.

— ოჯახს არაფერს ყურადღებას აღარ აქცევს, სულ თქვენს ამბავშია, ეს დამავალეს, ის დამავალესო და დღე და ღამე დარბის ერთი სოფლიდან მეორე სოფელში, სოფლიდან ქალაქში, ქალაქიდან სოფელ-სოფელ, — თქვა მამამ.

— დიახ, ჩვენ ახლა ასეთი მამულიშვილები გვჭირდება, დიდი შრომა და ბრძოლა გვმართებს ჩემო ქიბარ, თორემ სედაიმილეთლები და ყარაღაზადეები წაგვლეკავენ. ხომ იცი ქიბარ, ვინ არიან სედაიმილეთლები? საქართველოს მტრები არიან, მტრები. ანგელოზის ქურქში გახვეული სატანები არიან, სატანები. ვერ უნდა გაგვამბოროტონ და ვერ უნდა შეგვაძულონ ჩვენი დედასაქართველო, ჩვენი ქრისტიანი ძმები, — უთხრა ჰაიდარმა მამაჩემს. მერე დაუმატა: — იცი ვინ არის ყარაღაზადე? ყარაღაზადე აჭარელია. მისი ქართული გვარი ზაქარაძეა. უმაღლესი განათლება სტამბოლში მიუღია და სულ ფაშების მომხრეა. ყარაღაზადეს უნდა ჩვენში მოისპოს ქართული ენა, გაიხსნას თურქული სკოლები, გაიხსნას თურქული თეატრი, თურქული სამკითხველოები; ყარაღაზადეს უნდა აჭარლებმა დაჰყარონ თავისი დედა ენა, გადაგვარდნენ, გადარჯულდნენ. აი, ვინ არის ყარაღაზადე. მას ბევრი მომხრე ჰყავს და გვებრძვიან და მერე როგორ! გვებრძვიან ფიზიკურადაც, გაზეთებითაც. წერენ წერილებს ჩვენს წინააღმდეგ, დედასაქართველოს, ჩვენი მოძმე ქრისტიანი ქართველებას

წინააღმდეგ. ამიტომ, კარგად უნდა ვიცოდეთ ვინ არიან ყარაღაზები და რა სურთ მათ, რომ არ გადაგვიბირონ. რჯული სხვაა და ეროვნება სხვაა. ჩვენ მუსლიმანები ვართ რჯულით, მაგრამ ეროვნებით ქართველები ვართ. ქრისტიანი ქართველებიც და მუსლიმანი ქართველებიც ერთი დედის — საქართველოს შვილები ვართ. მუღამ გვახსოვდეს ეს. — დინჯად ლაპარაკობდა ჰაიდარი და თან მამაჩემს თვალებში ჩასციცინებდა, როგორ მოეწონაო ჩემი განმარტება.

— შემობრძანდით სახლში, შემობრძანდით, — შეგეპატიუა კოწია ბიძიამ. — მიბრძანდი ბატონო, — უთხრა მამაჩემმა ჰაიდარ ბეგ აბაშიძეს და თვითონ უკან მიჰყვა, ბოლოს მე შევედი ოთახში. გოგონამ სკამები მიართვა ყველას.

— ეს ჩემი ქალიშვილია, ვენერა ჰქვია. დღეს მესტუმრა სოფლიდან, გაიცანით, — თქვა კოწიამ. გოგონამ თითო-თითოდ ყველას ჩამოგვართვა ხელი, მერე კუთხეში მიდგა, მორცხვობდა, სდუმდა.

— ბატონო ჰაიდარ, მე მგონი შენ ღვინოს სვამ, ჩემმა გოგონამ ჩამომიტანა ტიკჭორათი. ხაჭაპურები, ჩურჩხელები და კიდევ რა არ ჩამომიტანა. თქვენზე უკეთესი სტუმრები ვინ მომივა, — თქვა კოწიამ ისე ტკბილად, რომ თითქოს გვეხვეწებოდა, უარი არ მითხრათო. მერე ვენერას უბრძანა, — ჩქარა გაშალე სუფრაო... — და გოგონამ თვალის დახამსაებაში სუფრა გააწყო. მამაჩემი ღვინოს არ ეტანებოდა, სამაგიეროდ მე ჭიქაში წვეთს არ ვტოვებდი.

— მამასადამე, შენ ამ კვირას სოფელში მიდიხარ არა? — ჰკითხა კოწიას ჰაიდარმა.

— დიახ, როგორც გითხარიოთ მივდივარ.

— ამ ჩემს ბარათს საიდუმლოდ გადასცემ მე და შენ რომ ვიცით იმ კაცს, — უთხრა ჰაიდარმა და ბარათი გადაწოდა კოწიას. კოწიამ ბარათი ჯიბეში ჩაიდო და თან დასძინა: ნურათრის შეგეშინდება ბატონო ჰაიდარ, აუცილებლად ვახვედრებ ბარათს იმ კაცსო.

— დაგვიანება არ შეიძლება, კვირას უნდა ჩაბარდეს, თორემ ერთი დღიდი საქმე ჩაგვეშლება, — დაუმატა ჰაიდარმა.

— მაგის ჯავრი ნუ გექნება ბატონო ჰაიდარ. მე ყოელთვის წმინდად ვასრულებდი თქვენს დავალებას და ახლაც იმედი გქონდეს, — უპასუხა კოწიამ და სადღეგრძელო თქვა:

— მალე გვენახოს რუსის ხელმწიფე ტახტიდან ჩამოგდებული.

— ამინ! — თქვა ჰაიდარმა — და ჭიქა დასცალა. — მერე დაუმატა: — მეც მდევნიან, მოხსნას მიპირებენ, არასანდო მასწავლებელი ხარო. რუს მოხელეებს არ მოვწონვარ, ჩემი ქვეყნის, ჩემი ხალხის პატრიოტი რომ ვარ. ალბათ მალე გამასახლებენ ბათუმიდან. — ჩაფიქრდა. მერე მკითხა ახლა რას აკეთებო. გუპასუხე, გულო-ადა კაიკაციშვილმა და რეკებ

ნიქარაძემ დამავალეს, ღღეს გონიოში გავიდე და იქ ვინახულ ^{ახმედ} ხალვაში, წერილი მიმაქვს მასთან. პარასკევს უნდა შევიკრიბოთ ^{არხა} უნდა შევადგინოთ-მეთქი და ვუამბე რაშიც იყო საქმე.

— ჰო, — თქვა ჰაიდარმა, — ვიცი ეს ამბავი. პარასკევს ^{ჩვენს} ვიქნებით. შენ ის მითხარი ქაზიმ მეჩონგურევ, რას იწერებიან შენი სოფ-
ლიდან წასული მუჰაჯირები?

— მათი წერილები რომ წაიკითხო, გული მოგიკვდება, დაჯდება და ქალივით იტირებ, — ვუპასუხე მე.

— ჰო, რა ცუდი დღეები უდგას აჭარას. ახლა რუსმა მოხელეებმა ცილი დაგვწამეს აჭარლებს, მოღალატეები ხართო და გასახლებასაც კი გვიპირებენ. უნდა დავუმტკიცოთ რუს ხელმწიფეს, რომ ჩვენ მართალნი ვართ, ჩვენ პატიოსანი ხალხი ვართ და გვენდოს. იქნებ გაანთავისუფლონ უბრალოდ დაპატიმრებულები. ამის შესახებ არა ერთხელ მივწერე თბილისში ჩვენს თავკაცებს. მათ გვირჩიეს, თბილისში გავგზავნოთ დელეგაცია, რომელიც არზას მიაერთმევს მეფის ნაცვალს. ყველაფერში დაგვხმარებიან თავკაცები. მემედ აბაშიძეც იქ დაგხვდებათ — თქვა ჰაიდარმა.

— ბატონო ჰაიდარ, — გაუშვიორე მე, — ღღეს ყავახანაში შევხვდი რეჯებს და გულო-აღას. ისინი სწორედ ამ ამბავზე საუბრობდნენ... და მე დამავალეს, ბარათი მივართვა გონიოელ ახმედ ხალვაშს. ამაღამ გონიოში დავრჩები. მამაჩემს ვეძებდი, რომ მენახა და ეს ამბავი მეთქვა, რომ არ ვეძებნე. მადლობა ღმერთს აგერ შეგხვდით თქვენც, ჩვენს საყვარელ ადამიანს.

— აბა, ვიჩქაროთ, — თქვა ჰაიდარმა, — თორემ გვიანდება. ქაზიმ მეჩონგურე გონიოში უნდა გავიდეს და დაავიანდება, ღამით სიარული გაუჭირდება. — მერე მე მითხრა, — აბა ქაზიმ, გაუღდექი გზას, ჩვენც მალე წავალთო.

მე უმაღვე წამოვდექი, მაგრამ ფეხს ვითრევდი, იმ გოგონას თვალს ვერ ვაშორებდი. ეს შემამჩნია კიდეც ბიძია ჰაიდარმა და ქარაგმულად თქვა:

— ვარდი მოსულა ბაღში, მაგრამ ბუღბუღს სცალია კი ვარდისათვის?

— ვარდი იყოს და ბუღბუღი მოიცლის, — დაუმატა მამაჩემმა. კოწია სდუმდა. სდუმდა გოგონა. მე მათ დავემშვიდობე და გარეთ გამოვედი. ჭიშკრამდე გამომყვა ქალიშვილი. ხელი ჩამოვართვი და მასაც დავემშვიდობე. ისეთი თბილი ხელი ჰქონდა, ისეთი, რომ მომაცვდაც მოასულიერებდა. სასიამოვნოდ გაიღიმა და რაღაც დამიტოვა გულში. რა? სიყვარული? უცებ ხომ არ შემიყვარდა ნეტავი? იქნებ ხდება ასეც. იქნებ შემიყვარდა? მაგრამ ვნახავ კი მეორეჯერ?

დიახ, დავემშვიდობე და წამოვედი, მაგრამ სად მივდიოდი აღარ ვიცოდი. თითქოს გონება წამერთვა. ახ, გოგონავ, გოგონავ, შენო ბიჭო იქნება თუკი ქაზიმ მეჩონგურეს გზა აებნევა და ჭოროხში გადაგყვებოდეს.

გოგონავ

სამბაში მემკვსე

მოულოდნელი გამოცხადება ანუ გახსენება მისამი

სალამოხანია. ჩემი სახლის წინ ვდგავარ და თვალს არ ვუჯერი: — ნუთუ ეს სულაა?! გაცეხული ვფიქრობ და შორიდან მომავალს ვუცქერი, სულom ისეთი სიარული იცის, რომ ერთი ვერსიდან ვიცნობ. დიახ, სულო უნდა იყოს. მოდის, მიახლოვდება. სულოა, სულო... ეს ვინ მოჰყვება? ჰა, მეზობლები მოჰყვებიან. გაგზიზღილი მისვენ. სული ერთი მაქვს როდის ჩავეხუტები. ისიც ჩემსკენ მოიჩქარის. მეც მივიჩქარი და... ჩვენ ერთმანეთს გადავხვებით. იმდენი ვკოცნე, იმდენი ვკოცნე, მეც მიკვირს რა მომივიდა, საშველი არ მივეცი, აგერ ჩვენს მეზობლებსაც რომ ჩახუტებოდა... ვინ არ გაიგო სულოს ჩამოსვლა... ვინ არ მოვიდა... ხატიჩეც მოვიდა...

ვკოცნიდით...

გეხვეოდით...

იმ ღამეს თავი შევუყარეთ მომღერლებს და მოცეკვავეებს. დილამდ ჩონგურს და სალამურს ვუკრავდით, დილამდ ვცეკვობდით და ვმღეროდით.

დაუბრუნდა სოფელს ერთი შვილი. იგი დღეს ერთია, ხვალ ორი, სამი იქნება. ყმაწვილს დაოჯახება უნდა, თორემ რა უნდა ქნას მარტომ-მარტომ. გავერანებული სახლი გავაცოცხლეთ, გავამხიარულეთ, დავასუფთავეთ მეზობლებმა. ერთმა საინი აჩუქა, მეორემ კარდალი, მესამემ თუნგი, მეოთხემ ლოგინი და უცებ წელში არ გაიმართა ბიჭი!

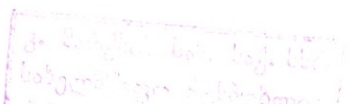
...ელირსათ, ძლივს ელირსათ სულოს და ხატიჩეს ერთმანეთის ნახვა. იმ დღით აგერ ხევში მსხალი რომ დგას, იქ შეხედნენ ერთმანეთს, ჩუმად ბაასობდნენ.

— როგორ ხარ ხატიჩე, როგორ ხარ? — გულისფანცქალით ჰკითხა სულომ.

— კარგად. შენ როგორ ხარ?

— მე ძალიან ცუდად ვიყავი, როცა შენ ჩემგან შორს იყავი, გული მტკიოდა, სული მტკიოდა. ჩემი თვალები შენ დაგეძებდნენ, გული შენ გიხმობდა, სული შენ გიხმობდა. ნუთუ შენ არ მნატრობდი?

— რა იცი არ ვდარდობდი, რა იცი არ მენატრებოდი. რა დღეშიც



ვიყავი, მე ვიცი. შენ რომ წადი, იმდენი ვიჯავრე, იმდენი ვიჯავრე, ღო-
გინად ჩავვარდი, ჩემს გადარჩენას კაცი არ ფიქრობდა.

— ახლა ხომ კარგად ხარ? — ნალვლიანად ჰკითხა ბიჭმა.

— კარგად, ძალიან კარგად. ახლა რა მიჭირს. — უპასუხა გიგლიშვილმა
თავი დახარა.

— ხომ ხედავ, სახლში მარტო ვარ, არც დედა მყავს, არც მამა, არც
და. ცოდვა არა ვარ!

— ცოდვა ხარ, აბა რა.

— თუ გეცოდები, რაღას უცდი, წამომყევი ცოლად, მწუნობ თუ რა!

— რაფერ გამოვიპარო, ნენეს ეწყინება, ბაბას ეწყინება.

— კაცს გავუზავნი, კაცს და დავითანხმებ შენს ნენესაც და შენს
ბაბასაც.

— ჰო, ასე კაი იქნება. შენ ჰყუიანი ხარ სულ. ბარემ მონახე კაცი.

— მონახული მყავს და ის არის. აგერ ქაზიმ ბიძიას გავგზავნი. ერთ-
ორ კაცს თან იახლებს ქაზიმ ბიძია. მივლენ შენს დედ-მამასთან და მოი-
ლაპარაკებენ. უარს მეტყვიან თუ?

— თუ უარს გეტყვიან, რა ვქნათ? — აკანკალებით ჰკითხა ხატიჯემ.

— მაშინ ჩვენ როგორც გვინდა ისე მოვიქცეთ. ვითომ მოგიტაცებ და
ჰაიდა.. მერე მოგვდიოს მამამენმა.

— კაი, კაი, სულ, — თავი დახარა გოგონამ და ამ დროს მე გამოვუ-
ჩნდი შეყვარებულებს. შერცხვენენ და აწითლდნენ. ჩემი ნუ გერიდებათ-
მეთქი ვუთხარი. მე ვიცი თქვენ გიყვართ ერთმანეთი. მე ქაზიმ მეჩონგუ-
რე არ ვიყო ამ სამ დღეში თქვენი ქორწილი თუ არ გადავიხადოთ-მეთქი.

რაღა ბევრი გავაგრძელო და.. ყველაფერი კარგად დამთავრდა. სო-
ფელი მხარში ამოუდგა სულოს და ერთი კაი ქორწილიც გადავუხადეთ.

მერე მიყრუებული ოჯახი გამოცოცხლდა, ეზო აყვავილდა, გული აყ-
ვავილდა. მერე ბიჭიც გაჩნდა... მე მას რამაზი დავარქვი... პირველი აკვა-
ნი დედაჩემმა აჩუქა... და ასე დალოცა:

— ღმერთმა გაგამრავლოთ. ცხრა ვაჟი გავიჩინოთ და სამი ქალიშვი-
ლი!

მეც დავლოცე ისინი ჩემი ჩონგურიით...

მინაწერი პირველი:

— ჯემალ, — მეუბნება სულ ბიძია, — ცოტა შეცდომაა. მამაჩემი
ოქსმალეთში აღრე წავიდა მუჰაჯირად, მგონი 1910 წელს. ესე იგი, მე აღ-
რე მოვედი ყურბეთიდან.

მე: — ბოდიში სულ ბიძია, ბოდიში. ალბათ ამერია ამბები ერთმა-
ნეთში არა.

ქაზიმ მეჩონგურე: — შენ აგირევია ერთმანეთში შაქრო დევაძისა

და სულოს ამბები. მაგის თავგადასავალიც სულოს თავგადასავალს მerg-
ვაგონებს. ორივე ტოლები არიან. შაქროს მამა ომის დროს წავიდა მუშა-
ჯირად. მისი მშობლებიც იქ, უცხოეთში დაიხოცნენ. შაქროც ვიღაც მდი-
დარ კაცს ედგა მოჯამაგირედ... შაქროსაც უყვარდა ერთი გოგონა, რომელიც
გოსაც უყვარდა შაქრო. შაქროც დაუბრუნდა თავის გავერანებულ ოჯახს
და ის გოგო შეირთო ცოლად.

დეიდა ხატიჯე: — ჯემალ, შენ ძალიან უყვარხარ შაქროს. მოხუცდა
საწყალი, ავად არის, ლოგინადაა ჩავარდნილი. გაეხარდება თუკი ინახუ-
ლებ საბრალო მოხუცს.

მე: — როგორ არ ვინახულებ. ხვალვე ვნახავ ბიძია შაქროს, მე
შევრი რამ კარგი მახსოვს მისგან... ჰო, მე აუცილებლად შევასწორებ გა-
მრუდებულ ამბავს.

დეიდა ხატიჯე: — ნუ იწვალე შეილო, იყოს ისე, როგორც ეს გი-
წერია.

მე: — არა, დეიდა ხატიჯე, აუცილებლად უნდა გავასწორო. გავას-
წორებ ჩემო კარგებო, გავასწორებ, თორემ... ჩემს ქრონიკებს ისტორი-
კოსები წაიკითხვენ, თითო-თითოდ გამოწვლილვენ, დააზუსტებენ ყვე-
ლაფერს და იტყვიან, ავტორი ცდებო. მაგალითად, ესა და ეს ამბავი
მოხდა ამა და ამ წელს და არა იმ წელს, ავტორი რომ წერსო. გამაკრიტი-
კებენ და მერე როგორ! ამიტომ, აუცილებლად გავასწორებ, აუცილებ-
ლად... მაშ, აქ შევწყვიტოთ არა? დღეს ეს გვეყოფა, ხვალ სადამოს კვლავ
განვაგრძობთ.

დეიდა ხატიჯე: — ლოგინებს გაგიშლით და მოისვენეთ.

ქაზიმი მეჩონდურე: — მე სახლში უნდა წავიდე.

— მეც, მეც... — თქვეს სხვებმაც და ყველა წამოიშალა...

მინაწერი მეორე:

დილით ადრე ავდექი, დეიდა ხატიჯე კი კარგა ხანია ამდგარა და ეზო-
ში დაფოფინებს. ასე ადრე რატომ ადექიო, მისაყვედურა. ჯერ არავინ
ამდგარა და შენ სტუმარმა რატომ იჩქარეო. დეიდა ხატიჯე-მეთქი, აგერ
იმ პატარა გორაზე ავალ, აი, ის დიდი წიფელა რომ არის, ახლოდან უნდა
ვნახო. მას ირგვლივ პატარა მინდორი რომ აკრავს, იმ მინდორზე ხშირად
ვთამაშობდით-მეთქი ბავშვები. კარგი შეილოო, მალე ჩამოდი, ვისაუზ-
მოთ და მერე მოხუცი შაქრო ვინახულოთ, ძალიან ავადაა და დიდი ხნის
სიცოცხლე არ უწყერია, შენი ნახვა გაეხარდებაო. კარგი დეიდა ხატიჯე,
კარგი. აუცილებლად ვინახულებ, ამ დილასვე ვინახულებ ბიძია შაქროს-
მეთქი ვუთხარი დეიდა ხატიჯეს და შევუყევი გზას, რომელიც იმ წიფე-
ლასთან მიმყვანდა. ოცი წუთი და გზა გავლიე. აი, უკვე წიფელასთან
ვდგავარ. წიფელას თითქმის ახლაც აჩნია მაშინდელი ჭრილობები — გუ-

ლო, ქეცხერ, ბულბულა, ერთი კიდევ შედარებით ახალი კრილობა „ხუსეინ+ულვიე“. ორივე ძალიან კარგად მახსოვს. ხუსეინი ცოცხალია, ულვიე კი დიდი ხანია, წუთისოფელს გამოესალმებოდა წინ მიდგას ულვიე. თეთრი კაბის ჩაცმა უყვარდა. ლოყაწითელი გოგონა იყო. გინახავთ მწიფე კაღუმფუთი? ეს აქაური ნახლის სახელია. კაღუმფუთმა იცის გასაოცარი სიმწიფე, პირში ჩაგადნება, მეტისმეტად ტკბილია და საჭმელად საამო. ასეთი იყო ულვიე. თურმე ხუსეინმა თვალი არ დაადგა ულვიეს! შეუყვარდა და მერე როგორ, გულში ცეცხლი მოეკიდა. ხუსეინიც კარგი შესახედაობის ახალგაზრდა იყო და შეუყვარდა ულვისა. სულ ერთად ვხედავდი შეყვარებულებს. როცა შეუღლება მოინდომეს, გოგოს მშობლებმა ქვას უკბინეს და ახალგაზრდების გულის ნებას არ დაჰყვნენ. ჩვენ ქალიშვილს მაგ ახალგაზრდას ვერ მივცემთ, ღარიბი კაცის შვილიაო, ჩვენი გვარი თავადების გვარიაო. მერე და სიყვარულმა იცის ღარიბი და თავადი? ან და რაღა თავადობის უამი იყო. მაგრამ ხომ იცი წარსული დიდხანს მოჰყვება ადამიანს, სულში და გულში უზის. განა დღესაც არ გაიგონებ, მე ამა და ამის შთამომავალი ვარო. რას იზამ, ბეგი აღარ ბეგობდა, ალა აღარ აღობდა, მაგრამ ზოგს ენაზე ეკერა ეს, სულსა და გულში ეჯდა. წერა-კითხვა არ იცოდა და მაინც თავი მოსწონდა გვარიშვილობით. რას გაამტყუნებ, მაშინ ჩვენში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველი წლები იყო და ძველ ადათ-წესებს კიდევ ჰქონდა მაგარი ფესვები... გოგო არ მისცეს. რაღა ექნა აღარ იცოდა. წამომყევით, თხოვა. ვერ გაბედა გოგომ. ვერ წამოგყვები თუკი ჩემი დედ-მამა თანახმა არ იქნებო... და მაშინ ვაჟი ხუთი შეიარაღებული კაციტ დახვდა აი იქ, სადაც ნიგვზები ცამდე აწვდილან. გაიტაცეს გოგო. ფეხზე დადგა მთელი ოჯახი, ფეხზე დადგა მთელი გვარი, როგორ მოგვტაცაო ამ დაბალი გვარის კაცმა ქალი. მილიცია შემოასიეს სოფელს. იყო ძებნა და გინასი. დააპატიმრეს ვაჟის მამა, უფროსი ძმაც, ბიძაც... როცა ეს ამბავი გამტაცებლებმა გაიგეს, გადაწყვიტეს ჩაბარებოდნენ მილიციას. გოგო დაანამუსეს: არ გვიღალატო და ცუდი არა თქვაო, ულვიემ შეჰფიცა ვაჟ-კაცებს, თუ გიღალატოთ, განგების ტყვია არ ავცდესო. და ერთ დღეს მილიციის კარებს მიაღწენ ნეფე-დედოფალი. სად იყვნენ და სად არა, გოგოს მკვიდრნი იქ გაჩნდნენ. ულვიე ხელთ იგდეს და მოახერხეს სახლში წაყვანა. ხახამშრალი ღარჩა ხუსეინი. ვინღა გაუშვა სახლში — დააპატიმრეს. მერე შუა ჩადგნენ სოფლის თავკაცები და ორი თუ სამი თვის შემდეგ ძლივს იხსნეს სიყვარულის მსხვერპლი. ხუსეინი დაღონებული დაუბრუნდა მშობლიურ სოფელს. იმ დღიდან იარაღი აისხა და ულვიეს მუქარა შეუთვალა — თუ კი გათხოვდები, შენც მოგკლავ და შენს ქმარსაცო. მას შემდეგ სამი წელიწადი დაგვემშვიდობა. ხუსეინი კვლავ დადი-

ოდა იარაღით ხელში, ვინ გაბედავდა ხელი ეთხოვა ულვიესთვის. თურმე არც ულვიეს სურდა გათხოვება — უყვარდა ხუსეინი, მაგრამ როგორ ელწია თავი გვარის კლანჭებიდან? ვერ მოიქცა კარგად, რომ მშობლები-
სა და მკვიდრების ნებას დამორჩილდა, ვერ გამოიჩინა გამბედაობა, თქვა, მიყვარსო. განა ასე იჩაგრებიან ქრისტიანი გოგონები? ჩვენ ჩადრში ვიხრჩობით და ეს არ გვაკმარეს, გინდა არ გინდა დამორჩილდი მამას, დედას, დამორჩილდი ძმას, ბიძაშვილს. არა, მე თუ მიყვარს კაცი, ვის რაში ესაქმება. არა, ნამდვილად ცუდად მოვიქცევი. უდანაშაულო ბიჭი სამ თვეს ციხეში ამყოფეს. მერე და რატომ? ხელიც არ უხლია ჩემთვის, სანამ ქორწილს არ გადავიხდით, თითსაც არ მოგაკარებო. რა ვქნა, რა ვიღონო? ასე ფიქრობდა ულვიე... და ამ დროს მის აჩრდილს დაედევნა ვიღაც, წისქვილიდან რომ მოდიოდა. ვინ არის? მოიხედა უკან. ხუსეინი მოსდევდა. მოიცა ცაგ, მიამახა ვაჟმა. — სამი წელია შენ გელოდები. გუ-
ლი სიყვარულით მაქვს დამწვარი. შენ სდუმხარ, ხმას არ იღებ. ქალი გა-
მოგიგზავნე, არაფერი უთხარი, არც პო და არც არა. ხომ ხედავ, იარაღი ამისხამს. შენც მოგკლავ და იმასაც, ვინც გამიბედავს წამართვას შენი თა-
ვი. არ გიყვარვარ ხომ? — ეს უკანასკნელი სიტყვები ისე წარმოთქვა ხუსეინმა, თითქმის გულში მახვილი გაურტყეს და მეტისმეტი ტკივილები-
საგან იტანჯებო.

— მე შენთვის არ მიღალატია, მაგრამ რა ვქნა, ჩვენიანებს ვერ მო-
ვერიე, ხელში ჩამიგდეს და სული ამომამრეს. შენ არ იცი ეს სამი წელია
რას ვიტან. მთხოვნელებიც მყავდა, მაგრამ ყოველთვის ვიწუნებდი, უარს
ვამბობდი. ეს მხოლოდ შენი გულისათვის, — თქვა ულვიემ და აცრემ-
ლებულ თვალებზე მანდელი მიიფარა.

— მაშ, თუ ასეა ჩემი ყოფილხარ და ის არის, შენს თავს ველარავინ
წამართმევს. მაგრამ მოვილაპარაკოთ რა ვქნათ, როგორ მოვიქცეთ —
უთხრა ვაჟმა.

ულვიე: — ვიღაც გავლენიანი კაცი მოუგზავნე მამაჩემს.

ხუსეინი: — მოუგზავნი, მაგრამ უარი რომ თქვას?

ულვიე: — მაშინ მოვილაპარაკოთ და ჩვენი ბედი ჩვენვე გადავწყ-
ვიტოთ.

ხუსეინი: — კარგი, მაშ ნახვამდის.

ულვიე: — ნახვამდის.

წასვლის ხანს ბიჭმა იმარჯვა და ერთი ისე აკოცა, ფოთლები აშრიალ-
დნენ. გოგო ხმაამოუღებლად გაიქცა.

სამი დღის შემდეგ ხუსეინმა ულვიეს მშობლებს სოფელში სახელდე-
ბული ქალარა კაცი ყარაღა გაუგზავნა. ყარაღას შუალამემდე ჰქონდა სა-
უბარი ულვიეს მშობლებთან, მაგრამ არაფერი გაუვიდა, გულგასივებუ-

ლი წამოვიდა. იქვე დაუგდო მუქარაც: — მე ამ უღვაშებს გავიპატივებ, თუკი თქვენს ქალიშვილს სხვაზე გაათხოვებთო. წააქეზა ხუსეინი — ორსამ კაცს მოგინახავ და მოიტაცეო. ხუსეინმა უთხრა, არავინ ეძინებოდა, მარტო მოვიტაცებო... ჩუმად შეუთვალა გოგოს, ამა და ამ რამეს ეძინებოდა, აქ მნახეო. შეხედნენ კიდევ ერთმანეთს. და მერე საით გაფრინდნენ, ვერავინ გაიგო. ისინი სოფელს დაუბრუნდნენ ერთი წლის შემდეგ, როცა უკვე ბავშვი გაუჩნდათ. ხუთი ბავშვი გააჩინეს. მეექვსე ბავშვს გადაჰყვა, საწყალი ულვიე. როგორ შემეცოდა, რამდენი ვიტირე! მისი უფროსი ვაჟი — შალვა, ერთ-ერთი სამმართველოს უფროსია. შუათანა — ზეზვა, ინჟინერია და მუშაობს თბილისში. უმცროსმა — გოჩამ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი დაამთავრა და მასწავლებელია თელავში. უფროსი გოგონა — ნაილე, რომელიც ქუთაისში გათხოვდა, ინგლისური ენის სპეციალისტია, ხოლო უმცროსი — ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებელია. ეჰ, ჩემო ულვიე, ნეტავ მოსწრებოდი შენი შვილების ამ აღმატებას! შენს გვარში ერთმა კაცმაც კი არ იცოდა წერა-კითხვა, შენმა შვილებმა კი... ახ, ცოცხალი ყოფილიყავი, ბედნიერი დედა იქნებოდი! ვფიქრობდი მე და ცრემლებს ველარ ვიკავებდი, მე ვქვითინებდი, ვქვითინებდი...

3

დეიდა ხატიჯემ მარტო არ გამიშვა და ერთად წავედით ბიძია შაქროს სანახავად. ეზოში რომ შევედით, ფინია ძაღლმა იქაურობა აიკლო. პირდაპირ ყეფით ყურები გამოგვიჭედა. სახლიდან ახალგაზრდა ქალი გამოვიდა, ფინიას დაუცაცხანა, მაგრამ ძაღლი მაინც არ გვეშვებოდა. მაშინ ახალგაზრდა ქალმა წკებლას დაავლო ხელი და ერთი მაგრად გადაუჭირა ფინიას. ძაღლი საშინელი წკავწყავით გაიქცა და სახლს მიეფარა. ახალგაზრდა ქალი დეიდა ხატიჯეს მოეხვია და აკოცა, მე კი ხელი ჩამომართვა და შეგვიპატიჟა. დეიდამ ჰკითხა, — არ იცნობო ჯემალს? არაო, უთხრა ახალგაზრდა ქალმა. მერე მე მკითხა — შენ თუ იცნობ ამ ახალგაზრდა ქალს, ნანასო. არა-მეთქი. ეს შაქროს ბადიშიაო. პირდაპირ იმ ოთახში შევედით. სადაც ავადმყოფი იწვა. იქვე დაგვხვდა ხუსეინ ბიძია. იმდენი მეხვია, იმდენი მკოცნა, რომ საშველი არ დამაყენა, თანაც იტრემლებოდა, რა ხანია არ მინახიხარო. შაქრო ბიძია ლამის წამოფრინდეს ლოგინიდან. წამოვცა, გადავეხვით, ვაკოცე, მაკოცა. გამოვკითხა ცოლ-შვილი სად გყავსო. რომ გუთხარი, თბილისში გადავსახლდი-მეთქი, ეწყინა. აქ იყავი და ვერ გვნახულობდი, ჩვენთვის არ გეცალა, ახლა თბილისიდან აქ წელიწადშიც ერთხელ გზა არ მოგიწევს. დღეს ხარ კაცი ამ ქვეყნად და ხვალ არ იქნები. მერე და მე რომ მოგვკდე, შენ არ უნდა

მოხვიდე ჩემს შავდღეზეო. ეს ისე წყენით და სევდიანად მითხრა, რომ თვალზე ცრემლი მომერია. მერე მკითხა, სად არიან შენი შვილებიო.

— ერთი მეზღვაურია, კაპიტნის თანაშემწე. მეორე ინჟინერია მუშაობს თბილისში, — ვუპასუხე მე.

— კმაყოფილი ხარ შვილებით? — მკითხა ბიძია შაქრომ.

— კმაყოფილი ვარ.

— ჰო, თუ კი ახალგაზრდა წესიერი და ზრდილობიანია, მეტი რა მოეხოვება.

— მე ისე ვატყობ, რაღაც ნაწყენი ბრძანდებით... ბიძია შაქრო, ვინ, რომელმა ახალგაზრდამ გაბედა და გაწყენინა, — ვთქვი მე. მაინტერესებდა რას იტყოდა მოხუცი.

— მე რომ მეწყინოს, ეს არაფერია. ხალხი არ უნდა გაანაწყენო, ხალხი. აი, ერთ პატარა ამბავს მოგიყვები. ყური დამიგდე ჭეშულ, შენ მწყურალი ხარ და ეს ამბავი იქნებ რაღაც გამოგადგეს. მახუნცეთში, აჭარისწყლის გაღმა სოფელში სამძიმარზე ვიყავი. ჩემს ნათესავ ქალს ქმარი მოუტყდა. მე ავად ვიყავი და გასვენებაზე ვერ წავედი. მერე როცა მოვკეთდი, ვნახავ ჩემს ქვრივ ნათესავს-მეთქი. ვინახულე კიდევ. იმ დღესვე უკან გამოვბრუნდი. მანქანას მახუნცეთის სასოფლო საბჭოსთან დაველოდე. იქ დამხვდა ორი ხანშიშესული მგზავრი — ქალი და კაცი. ალბათ ცოლ-ქმარნი, ეტყობოდათ აქაურნი არ იყვნენ. სულ მალე ჩამოდგა ქედრიდან მომავალი ავტობუსი. ავტობუსი მგზავრებით გაჭედილი იყო, როგორც იტყვიან ნემსი არ ჩავარდებოდა. როგორც იქნა ავედი. მგზავრების უმრავლესობა ახალგაზრდები იყვნენ და გული დამწყდა, რომ ამ ხნის კაცს არც ერთმა ახალგაზრდამ არ მითხრა — მოდი ბაბუა, აგერ დაჩეკი და დაისვენეო. უცხო ცოლ-ქმარიც კუთხეში იდგნენ და როცა ავტობუსი შეირხეოდა, აქეთ-იქით საქანელასავით ირწოდნენ. ათი წუთი არ გასულა და უცხო ქალი ცუდად შეიქნა. ბოდიში-მეთქი, ვუთხარი მის ქმარს, ცუდად ხომ არ გახდა? დიახ, ცუდად გახდა, მანქანა წყენსო. ვხედავდი იტანჯებოდა ქალი. ერთ ახალგაზრდას შევეხვეწე, ხომ ხედავ ის ქალი რა დღეშია, დაუთმე ადგილი-მეთქი. ახალგაზრდამ ასე მიპასუხა, — რა იცი ის ახალგაზრდა ავად არაა, თქვენ ასე დამბეჯითებით რომ ეუბნებით ადგილი დაუთმეო. გული მეტკინა. ალბათ სხვა ახალგაზრდაც ამასვე მიპასუხებს-მეთქი. და გავჩუმდი. ბრაზი მომდიოდა. ამ დროს ზეზე წამოდგა მოხუცი ქალი და მან თქვა:

— მობრძანდეს, აგერ ჩემს ადგილზე მობრძანდეს ხანუმი.

— გმადლობთ, თქვენ დაბრძანდით ქალბატონო, — თქვა ქალმა. მაგრამ მოხუცმა ქალმა მშობლები დააფიცა უცხო ქალს და იგი დასვა თავის ადგილას. ხელში ბოხჩა ეჭირა. ერთი ყური გახსნა, წითელლოყება

ვაშლი ამოიღო და გადააწოდა: — მიირთვით გეყურბანე, გული დაგიაშ-
დებათ, — უთხრა მოხუცმა ქალმა.

როცა ქალაქში ჩამოვედით, უცხო მამაკაცმა ჰკითხა მთელი მოხუც
ქალს:

— მე მწერალი ვარ და მინდა ვიცოდე სადაური ხართ და რა გვარი
ბრძანდებით, რომ სამაგიერო სიყვითე მეც მოგიზნოთ.

— ჩვენ, ძველ აჭარელ ქალებს ეს წესად გვაქვს, მე ამას ჩვენი ძველი
ადათი მავალბს. ასე რომ, შენ არაფრით ვალდებული არა ხარ მე სამაგი-
ერო გადამიხადო. კარგად ბრძანდებოდეთ, — თქვა ქალმა, დაემშვიდობა
და წავიდა. ვინაობა არ გაუმხელია. გაოგნებული მწერალი უცქეროდა
მიმავალ მოხუც ქალს. მერე ცოლს უთხრა:

— ხედავ, ნინო, რა კარგი ჩვეულება აქვთ თურმე ძველ აჭარელ ქა-
ლებს. ეს ჩვეულება მთელ საქართველოში წესად უნდა ვაქციოთ, წესად.

— კარგი, ძველია თუ ახალი, უნდა შევინარჩუნოთ. მაგრამ სავალა-
ლოდ ცხოვრებაში ბევრი რამ გულდასაწყვეტი ხდება, — უპასუხა ქალმა...

— აი, ხედავ, ჩემო ჩემალ, რაზე მტკივა გული. მაშინ უსწავლელნი
ვიყავით, მაგრამ ერთი გენახა როგორი ზრდილობიანი ვიყავით. ვინ გაზე-
დავდა უფროსზე სიტყვის შებრუნებას, ცუდის თქმას. ახლა კი... — ამო-
იხვნეშა მოხუცმა. მერე დაუმატა:

— შვილიშვილმა, თამრომ მითხრა, — მე ასე მინდა, შენ თუ არ მო-
გწონს, მე მომწონსო.

— რა მომწონსო? — ჰკითხა დეიდა ხატიჯემ.

— რა და, მოკლე კაბა. ძალიან მოკლე კაბა უყვარს. ეს კიდევ არაფე-
რი. თურმე ეს დასაღუპავი, პაპიროსს არ ეწევა! ქალი რომ პაპიროსს ეწე-
ვს, ფუჭ ასეთ ქალს! — ზიზღით თქვა მოხუცმა.

— ვინ აკოცებს ასეთ ქალს, ა, შაქრო? — სიცილით თქვა ხუსეინმა.

— წინათ კაცს, რომ გაეგო გოგო პაპიროსს ეწევაო, კაცი ცოლად
არ წაიყვანდა, — თქვა დეიდა ხატიჯემ.

— საზღვარგარეთელ ქალებს მოდად აქვთ პაპიროსის წევა და ალ-
კოპოლიანი სასმელების სმა, — ვთქვი მე.

— ჩვენ იმათი მოდა არ გამოგვადგება. ჩვენ ქართველები ვართ.
ჩვენს მამა-პაპებს სულ სხვა წესი და ადათი დაუწესებიათ. ჩვენი სული
ამ წესსა და ადათებში მოხარშულა და მომწიფებულა და რაც კარგია,
რატომ უნდა დავკარგოთ, — ბოლო სიტყვები სინანულით თქვა მოხუცმა.

— ჩემო საყვარელო ადამიანებო, მე თქვენ გისმენთ, მთელი გულით
გისმენთ. მე გამიგონია ინტელიგენტი გოგონასაგან, თავისუფალი ცხოვ-
რება მიყვარსო, რას ნიშნავს ეს მეთქი შევეკითხე და მიპასუხა:

— ეს იმას ნიშნავს, რომ მე ისეთი ქალი არ ვიქნები, როგორიც დე-
დაჩემია ან ბები ჩემიო. მე აკვანს ვერ მიგუჯდები და დილიდან საღამო-

მდე ვერ დავაწევო. მე დავბადებ ბავშვს, ხოლო უნდა აღზარდოს სხვა.
მე კინოდ მინდა, თეატრიც, ტურისტული მოგზაურობაც, დღეს აქ ვარ,
ხვალ მოსკოვში ვიქნები, ზევ პარიზში. ადამიანი დიდხანს არ ცოცხლობს
და წუთისოფელი საამოდ უნდა გაატაროსო.

ეროვნული
განმათავისუფლებელი
მეზღორობა

— მერე შენ რა უთხარი? — სევდიანად მკითხა შაქრო ბიძიამ.

— არაფერი. ასეთი ქალი განა მომისმენდა. სამწუხაროდ არიან ასე-
თი ქარაფშუტა ქალები, მაგრამ კარგებიც გვყავს, ნამდვილი ოჯახის ქა-
ლები, მანდილოსნები, თავს რომ არ შეირცხვენენ არსად. ჩვენ მწერლებს
ასეთი ქალები გვიყვარს, ესე იგი ნამდვილი მამულიშვილი ქალები, მათი
იმედით ვცოცხლობთ და ვმღერით, — ვთქვი მე და თან თვალებში ჩავ-
ციცინებდი მოხუცს, როგორ იმოქმედა-მეთქი ჩემმა ნათქვამმა. დეიდა
ხატიჯე დაფიქრებული იჯდა და ხმას არ იღებდა. ხუსეინმა კი თქვა, კა-
რგი, ნამუსიანი ქალი ოჯახის იმედიცაა და ქვეყნისაცაო. შენ რას იტყვიო,
ხატიჯე-ხანუმი?

— ოჯახს ქალი ააშენებს და ქალი დაავსებსო, იტყვიან, ეს ჭკუიანი
ხალხის ნათქვამია და ჩვენი პოეტი ჯემალი უფრო კარგად იტყვის, თუ
რას ნიშნავს ეს — სიტყვა მე გადმომიგდო დეიდა ხატიჯემ.

— მე რას ვიტყვი, იმაზე უკეთესს, რაც თქვენ ბრძანეთ, ჩემო საყ-
ვარელო აღმაიანებო. დედაბოძი, დედაენა, დედაშიწა იტყვიან ხოლმე
და ეს სიტყვები ყველაფერს ამბობენ. ესე იგი ქალი ჩვენი დედაა, ჩვენი
გამზრდელია, ჩვენი ენაა, ჩვენი სიცოცხლეა, ჩვენი სიხარული და სიამოვნო-
ლობაა. ყველაფერია ქალი, ყველა სილამაზე მასთანაა დაკავშირებული.
ამიტომ მე მინდა ჩვენი ქალები იყვნენ კარგი განათლებულნიც, კარგი
ოჯახის ქალებიც და კარგი მამულიშვილნიც, — ვთქვი მე. დეიდა ხატიჯეს
ჩემი სიტყვები მოეწონა, ადგა, მოვიდა ჩემთან, მომეხვია და ჩამკოცნა.

— ჩვენ ხომ უსწავლელნი, დაბეჩავებულნი, ჩარჩაბში ამომხრჩვალნი
ქალები ვიყავით, ჩვენს ყურს ყურანის მეტი არაფერი ესმოდა. სახლიდან
გარეთ არ გავდიოდით. წერა არ ვიცოდით და კითხვა. მაგრამ ჩვენ გვქო-
ნდა ოჯახი, გვყავდა შვილები. ჩვენით იყო და ცოცხლობდა ეს ქვეყანა.
ახლა ქალებისათვის ყველაფერია და ჩვენზე ათჯერ უკეთესნი უნდა იყ-
ვნენ, — თქვა დეიდა ხატიჯემ. მართალი ხარ, მართალიო, დაუმოწმა ბიძი-
ა ხუსეინმა. ჩვენ ასეთ სჯა-ბაასში ვიყავით და გვეგონა ბიძია შაქრო გვის-
მენდა. თურმე ჩაძინებოდა და ერთი. რომ ამოიხვრინა, მაშინ გამოვფხიზ-
ლდით. ამ უბედურს თურმე ღამე არ სძინავს, რაკი ჩაეძინა, იძინოს, მო-
სვენოს, ჩვენ კი წავიდეთო, ჩურჩულით გვითხრა დეიდა ხატიჯემ. ჩვენ
ნელნელა გამოვიკრიფეთ გარეთ. ახალგაზრდა დიასახლისი გვაძალებდა,
დარჩით, უპატივცემულოდ როგორ გაგიშვათო, მადლობა გადავუხადეთ
და წამოვედით.

ჭიშკრამდე გამოგვაცილა დიასახლისმა.

სად იყვნენ და სად არა, გზის მოსახვევიდან უცებ წარმოჩნდნენ ქა-
ზიმ მეჩონგურე და მისი შვილი არსენა. ხუსეინ ბიძიამ თქვა, ეტყობათ,
სკის სახილველად მიდიან და მოდი ჩვენც გავყვით, აბა ისე ვიზღოთ გზა
დააღამოო. მოსვლისთანავე რიხიანი გამარჯობა გვითხრა ქაზიმ მეჩონგუ-
რემ. გადავეხვიე არსენას, მისაყვედურა, რამდენი ხანი არ მინახიხარ და
ქალაქში რომ შემხვედროდი, იქნებ ვერც კი გიცნობდიო. ჩვენ არც კი
გვითქვამს, ისე შეგვეპატიჟა ქაზიმ მეჩონგურე, წამოდით, სკა ვიხილოთ
და ახალი თაფლიც ვჭამოთო. დეიდა ხატიჯეს არ ვემეტებოდი, მომენატ-
რა, მინდა თვალეში ვუცქიროო, მაგრამ თავისი რომ ვერ გაიტანა, არ-
სენას ჰკითხა, სად, რომელ ადგილას იქნებიო. არსენმა ხელით აჩვენა
წიფლები. დეიდა ხატიჯე დროებით დაგვემშვიდობა და თან მოგვაცხა-
აუცილებლად სადილს ამოგიტანო. თანაც არსენა გააფრთხილა, შვილო,
იმ სიმაღლე წიფელზეა შედგმული სკა რომ გული მისკდება, ფრთხი-
ლად იყავი, ხალათს კარგად მოეჭიდო. ხალათს იქ მსხვილ თოქს ეძახიან.
იგი გრძელია, ერთ ბოლოში ხის მორგვი აქვს მიმაგრებული. ამ ხის
მორგვს ისვრიან იმ წიფლის ტოტისაქენ, სადაც სკაა, გადაეკიდება თოკი
და გადმოეშვება ძირს. სკის მხილავი თოკის ორივე ბოლოს შენასკვავს
და მოხდენილად მაღლა-მაღლა აცოცდება. ასეთი სკის მხილავი კარგი
სპორტსმენია, ღმერთმანი. დავემშვიდობეთ დეიდა ხატიჯეს და წიფლნა-
რებისაქენ მიმავალ გზას დავადექით...

სულ მალე შევიჭერთ ტყეში. ჯერ წყავნარი გავიარეთ, მერე წაბლ-
ნარი და ბოლოს აღმოვჩნდით წიფლნარებში. ხევიდან რაღაც ხმაური
მოგვესმა. ქაზიმ მეჩონგურემ თქვა დათვი იქნებაო და მოხერხებულ ად-
გილას მივიდა, იქიდან გადახედა ხევს. ვუიშე, თქვა მან, დათვი. ჩვენც
მივირბინეთ ბიძია ქაზიმთან და დავინახეთ კოდმეზე რომ მიბობლავდა
ვეება დათვი. სკებს ემტერებაო, თქვა ბიძია ქაზიმმა. იქნებ ჩვენი სკის
ხილვა უნდოდა, მაგრამ მოვუსწარიო და გაიქცაო. რამდენიმე წუთიც და
ჩვენ მივედით ჩვენს წიფელსთან. აქ დათვის ნაკვალევი შენიშნა ქაზიმ
მეჩონგურემ, ჩვენ ყიყინით, ხმაურით რომ მოვდიოდით, გაიგონა და გაი-
ქცაო. სკას ავხედე და გავკირვებით ვთქვი, ნუთუ დათვი მისწვდებოდა იმ
სკას? პასუხი არ გამცა. სკის ხილვას ნუ ვიჩქარებთ, მაინც მოვასწ-
რებთ, ცოტა შევისვენოთო, თქვა ქაზიმ ბიძიამ. იქვე ჩამოვჯექით. ჩიტების
საამო ჭიკჭიკი გვატკბობდა, მაგრამ ყველას სჯობდა ერთი მაგალობელი
ჩიტი, ბუღბუღი მეგონა, ქაზიმ ბიძიამ არ დამიჯერა, შაშვიაო. ღმერთმა-
ნი, არ ვიცოდი ასეთი მაგალობელი თუ იყო შაშვი. ჩვენგან ცოტა მოშო-
რებით, შეერნარში ჩაცუცქდა ქაზიმ ბიძია და შაშვივით იწყო გალობა,
ვერ გააჩრევდით ჩიტის და კაცის ხმას. მერე ამაყად თქვა, მე მარტო მე-
ჩონგურე კი არა, მაგალობელიცა ვარ. არაერთხელ ვყოფილვარ ოლიმპია-

დის მონაწილე. ისე მოსწონდათ ჩემი შაშვის გალობა, რომ ზღვა ტაშით მაჯილდოებდნენო.

უცებ ზეზე წამოიჭრა არსენა, ვიჩქაროთ თორემ დაგვაგვიანდებაო. მოამზადა თუნუქის საფუტე, შიგ ჩაყარა ნახშირი და სიმინდის კვამლები, ბი, ასანთი მოუკიდა და შეუბერა, ააბოლა. კარგად რომ ააბოლა, თქვა მზადააო. მერე თოკი აავდო ზევით, გადმოკიდა ტოტზე, ჩამოსწია, შენასკვა, და ჯამბაზივით აცოცდა, თვალუწვდენელ წიფელს შუა მოექცა, სკას მიეახლა და ჩამოგვძახა — საფუტე მომაწოდეთო. ხუსეინ ბიძიამ საფუტე ბაწრით მიაბა ხალათს და ასძახა — მზად არისო. მალე არსენამ ცხარე ფუტი შეუყენა ფუტკრებს და ისინიც აზრიალდნენ, აირივნენ, გაფრინდნენ, მოფრინდნენ, აბზუილდნენ და როცა კვამლით გაბრუდნენ ფუტკრები, მერე გადახსნა სკა და აუჩქარებლად, დინჯად სკის ხილვას შეუდგა; თან გვახარა, რომ თავლი ბლომადააო. არსენამ როცა სკის ხილვა მოათავა და ხიდან დაბლა დაეშვა, სწორედ მაშინ მოგვადგა ძაღლი ყეფით. დეიდა ხატიჯეს ძაღლი შეიცნო ხუსეინ ბიძიამ და მოეფერა. ჩვენ ყიყინით გავეხმაურეთ დიასახლისს. ისიც გამოგვეხმაურა. ქაზიმ მეჩონგურემ გასძახა, აქ არ მოხვიდე, ფუტკრები დაგბენენო, ქვევით, წყაროსთან მოგვიცადეო. როცა აქ ყველაფერს მოვჩჩით, დავეშვით წყაროსაკენ.

დეიდა ხატიჯეს მოლზე ფეშტემალი გაეშალა და ზედ დაეწყო ხორაგი. დამინახა თუ არა, მომადახა, თავლი ხომ არ გიჭამია, მაწყინარი არ იყოსო. ცოტა გჭამე-მეთქი, და თავზე ხელი სამჯერ მიირტყა, ვაი თუ გაწყინაო. არსენამ დაამიგდა, ამ სკამ მაწყინარი თავლი არ იცის, ქუქიანი ფუტკარი მყავს და იელს არ ეტანებაო. თამადად დამნიშნეს მე.

— პირველი სადღეგრძელო დეიდა ხატიჯეს ეკუთვნის, — ვთქვი მე. — რა დრო არ უნახავს მას. ახსოვს დეიდა ხატიჯეს, როცა ქართულ წიგნს სახლში ვერ შეინახავდი, ხოჯას რომ გაეგო, ამოწყევლიდა იმ ოჯახს, ღმერთის სამსჯავროზე გაიტანდა. ქალი ღვინის წვეთს თითს არ დააკარებდა. ახლა ხომ ხედავთ, დეიდა ხატიჯემ დოქით ღვინო ამოგვიტანა. ეს ღვინო მისი ხელითაა დაწურული. დეიდა ხატიჯე ახლა წიგნსაც კითხულობს. ენატკბილი, ზრდილობიანია დეიდა ხატიჯე... მობრძანდი, დაბრძანდი, ბრძანე, აი, მისი გემრიელი სიტყვები. ჩვენმა გოგონებმა დეიდა ხატიჯესაგან უნდა ისწავლონ, — ვთქვი მე და ალავერდი გადავედო ქაზიმ მეჩონგურესთან. ერთი წაუშლერა მეჩონგურემ და ჭიქა ბოლომდე დასცალა. არსენამ კი აკაკის ლექსი უთხრა — „დედის სიმღერა“.

მერე მე ამ სოფლის ახალგაზრდების სადღეგრძელო დავლიე და კვლავ ალავერდი მეჩონგურესთან გადავედი. მეჩონგურემ თქვა:

— მე მიყვარს ჩემი სოფლის ახალგაზრდები. ზოგი ინჟინერია, ზოგი მასწავლებელი, ზოგი რა და ზოგი რა. მაგრამ ერთ რაიმეზე გული მტკივა.

აი, გახედეთ პირდაპირ გორაზე რომასხლი ჩანს. იქ მხოლოდ ერთი, ოთხმოცი წლის დედაბერიდა ცხოვრობს. რა მოხდა, რა დაემართა ამ ოჯახს? შვილებიც ჰყავს და შვილიშვილებიც, მაგრამ ყველა ქალაქში გაიგვრება და სახლში დარჩა მხოლოდ საბრალო დედაბერი. შვილებმა წაიყვანეს ქალაქში და ვერ გაუძლო, ჩემი სოფელი მენატრება, ჩემი სახლი მინდაო. და არის ახლა მარტოდმარტო. რა იქნებოდა ერთი შვილი თავისი ნამრავლით ოჯახში დარჩენილიყო? ვისაც თავისი სოფელი, თავისი მამულ-დედული უყვარს, იგი ასეც მოიქცევა. გაუმარჯოს იმ ახალგაზრდებს, რომლებიც არ მიატოვებენ არც მშობლიურ ქალაქს და არც მშობლიურ სოფელს, — თქვა ქაზიმ მეჩონგურემ და ალავერდი დეიდა ხატიჯეს გადააწოდა. დეიდა ხატიჯე უარობდა, ჯერ ღვინო არ დამიღვებია და რა გქნაო, მაგრამ უარი არ გაუვიდა. მხოლოდ ორი სიტყვა თქვა: --- ომერო-მა ჩვენს ახალგაზრდებს ის ჰკუთა და გული მისცა, როგორც ეს მე მინდაო. ცოტა მოწრუბა, ჭიქა უნდა დაედგა, მაგრამ ხუსეინ ბიძიამ არ დაანება, ცოდვა ჩემზე იყოს, დალიეო და დეიდა ხატიჯემაც დასცალა ჭიქა. ღამდებოდა, როცა ავიშალენით და სოფლის ბილიკს მივანდეთ გული.

ამბავი მემშიღე

მარადსახსოვარი ანუ გახსენება მემოთხე

ჩემო საყვარელო ბიძიავ, ქაზიმ მეჩონგურევ, აქ შენი ძველი ამბავი შე უნდა ვთქვა, უნდა მოვუთხრო ყველას შენი თბილისში მგზავრობის ამბავი. ხომ არ გეწყინება? — ვკითხე ქაზიმ მეჩონგურეს.

— შენ როგორც გნებავს. — თქვა ხმადაბლა ქაზიმ მეჩონგურემ.

— ხან შენ იქნები მოამბე, ხან მე, როგორც მოუხდება ამ წიგნს, — ვუთხარი მე. ჩავახველე და მერე განვაგრძე კითხვა.

თქვენ წინა თავში გიამბიეთ აჭარლების გასაჭირი, ვინ სამშობლოდან გადაიხვეწა მუჰაჯირად ოსმალეთში, ვინ კიდევ მეფის ხელისუფლებამ დააბატონა; მოლაღატეობა დასწამეს ეკვიანმა მეფის მოხელეებმა და ვინ იცის რამდენ აჭარელს ციხეში ამოაყოფინეს თავი. მუჰაჯირებს კარგი დღე არ დაადგათ, გაჭირვებამ უწიათ და შორიდან მოგვაწვდინეს გოდების ხმა, შემოგვივიღეს, გვიშველეთ, ძმებო ქართველებო, დაგვაბრუნონ ჩვენს მამულში, შეწყალება თხოვეთ მეფესო. ასევე ჰგოდებდნენ ციხეში უდანაშაულო აჭარელი პატიმრები, ტყუილად ღალატი რომ მოუგონეს ორგულებმა, ადამიანის მოძულე მოხელეებმა. რა უნდა გვექნა? უნდა მოვშველებოდით ერთსაც და მეორესაც. ჰოდა, ამიტომ გაიგზავნა თბილისში დებუტატია, რომელსაც მეფის ნაცვალისათვის უნდა მიერთვა არზა. აი,

ვინ წარგზავნა აჭარამ: რეგებ ნიჟარაძე, ყემბერ ხარაზი, რეგებ შამკაძე-
ლი, ისაკ ხალვაში, ჰაილარ ბიბინაძე, თემურ ხიმშიაშვილი, სასან ირემა-
ძე, შუქრი თურმანიძე, ზეკერია შერვაშიძე, ოსმან კურტიკიძე, ფანჯიკიძე, სადი ყუშაძე, შევქეთ გოგორიძე, ასლან ჯაფარიძე, შუქრი
ჩხეიძე, მემედ დოლიძე, შაქირ გიგელიძე... და ქაზიმ მეჩონგურე. თბილი-
სში მიმავალნი ვაგზალში იმდენმა მოაცილა, როგორც იტყვიან, დათვლა
შეუძლებელი იყო. რეგებ ნიჟარაძეს თვლიდნენ თავაცად და მას ესეოდ-
ნენ, რას არ უბარებდნენ, რას არ ეხვეწებოდნენ. „ჩემი შვილი უდანაშა-
ულოა, ტყუილად დააკავეს“; „ჩემს შვილს არაფერი ბრალი არა აქვს,
მეშა ბალანა და აბა მას მოავრობის საქმეში რა ხელი აქვს“, „ხელმწიფის
კაცს უთხარით, ძალიან გვაწუხებენ-თქო თქვენი მოხელეები, ქალებს
თვალებში ჩასციცინებენ... და ძიავ, ჩვენი ქალების თვალებში არავის ჩა-
ვახედვინებთ“. იმდენ რამეს აბარებდნენ, რეგებ ნიჟარაძეს რომ ჩაეწერა,
ერთ მოზრდილ რვეულს გაავსებდა. იგი თავს უქნევდა მეზობლებს, ნაც-
ნობებს, ნათესავებს, აზმედებდა, ანუგეშებდა. ხალხს ნაკადი დებუტაცი-
ას ვაგონამდე მიჰყვდა და მატარებლის დამჩამდე ფეხი არ მოუცვლია. მე-
რე ყაბალახების და მანდილების ფრიალმა სიოდ დასძრა ჰაერი.

* * *

1916 წელი. მარტი. თბილისის ქუჩებში დაძრწის ცივი ქარი. ვაგზა-
ლი. მატარებელმა მოაკავლა. აჩოჩოლდნენ დახმდურნი. აი, კიდეც შე-
მოვიდა მატარებელი, უნელა სვლას და ბოლოს გაჩერდა. როცა რეგებ
ნიჟარაძემ ბაქანზე ფეხი დადგა, მისკენ გამოექანა სამი კაცი. ერთი მემედ
ბეგ აბაშიძე იყო, ასე დარბაისლურად რომ მოაბიჯებდა რეგებისაკენ.
შვენოდა უღალი ჩოხა-ახალუხი. ხანჯალზე ცალი ხელი მოევლო და ისე
მიაბიჯებდა. რეგების თანმხლებნი ვაგონიდან უკვე ჩამოსულიყვნენ და
რეგების ახლო-მახლო იდგნენ. მემედი რომ შენიშნეს, ბაგეებზე სიხარუ-
ლის შუქი მოეფინათ... და ეს ჯგუფი უცებ მემედისაკენ დაიძრა, თითქმის
შეგუბებული მდინარე მოსკდა.

— აჭარას გაუმარჯოს, ჩემს აჭარას, — მიამახა მათ მემედ ბეგმა და
უბრკველესად რეგებს გადაეხვია, ხოლო მერე სათითაოდ ყველას, თანაც
დაუმატა: — ეს ყაზბეგია, წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოე-
ბის თავმჯდომარე, — ეს — ნიკოლაძე, ეს კიდეც — მაჭავარიანი.

ესალმებოდნენ სტუმრები და მასპინძლები ერთმანეთს. მემედი თვი-
თეულის გვარსა და სახელს კითხულობდა, ზოგი იცნო, ზოგი ვერა. ბო-
ლოს იკითხა — ეს ვინ არისო. ქაზიმ მეჩონგურეო, უპასუხეს.

— ჰო, ეს არის ქაზიმ მეჩონგურე? — თქვა მემედმა და ხელი მოჰ-

ზვია ყმაწვილკაცს. — აბა, წავიდეთ, ვიჩქაროთ, დღეს ბევრი საქმე გვაქვს. უპირველესად მეფის ნაცვალი ვინახულობთ.

— ნუ გეშინიათ აჭარელო ძმებო. ჩვენ ქრისტიანი ძმები ვართ, თქვენთვის თავი არ დაგვეზოგება, თქვენთვის ყველაფერს გსწავსებათ, მეფის ნაცვალთანაც მიგყვებით და თუ საჭიროა, მეფესთანაც, — მტკიცედ თქვა ნიკოლაძემ და თან დაუმატა, წავიდეთ, ნულარ გაყოვნებოთ.

და დაიძრნენ ვაგზლიდან.

* * *

აჭარლები თბილისში ჩავიდნენ და ვინღა გაუშვებდა მოუღბინებულად. ვისაც კი ხელი მიუწვდებოდა საზოგადოებრივ მოღვაწეობაში, თი-ოქმის ყველას შეეტყო აჭარელთა ჩამოსვლა. თბილისელმა კინტოებმაც კი იცოდნენ, რომ აჭარელთა დეპუტაცია თბილისში ჩამოვიდა, რომ იგი ეახლა მეფისნაცვალს და თავისი გულისტკივილიანი არზა მიაბრთვა. ქუჩაში ერთი მაღალ-მაღალი ყარაჩოღელი წინ გადაუდგათ:

— შეჩერდით აჭარლებო. მე თქვენი სადღეგრძელო მინდა დავლიო. მომაწოდე გიორგიჯან სავსე ყანწი, — უთხრა თანამდგომს. ამხანაგმა გა-აგასო მოვერცხლილი ყანწი და მიაწოდა მაღალ-მაღალს. გამოართვა მა-ღალმა, ასწია და თქვა: — თქვენ, ძმებო აჭარლებო, განა არ ვიცით რა გტკივათ, რა გაწუხებთ, განა არ ვიცით, რომ თქვენ უპირველესი ქართ-ველები ხართ; განა არ ვიცით, რომ ფაშებმა დაიმონეს თქვენი მხარე, რჯული შეგიცვალეს. ქართული წიგნი დაგავიწყეს, რუსთაველი დაგავიწყეს და უნდოდათ ქართული ენაც დაგვიწყებოდათ. მაგრამ, არა, თქვენ ჩემზე უკეთ ლაპარაკობთ ქართულს. გაუმარჯოს ფხიან აჭარას, რომელიც ჩვენთვის ისეა საყვარელი, როგორც ქალისათვის ვარდი. ნუ გეშინიათ, თქვენთანა ვართ. გაუმარჯოს აჭარას, გაუმარჯოს ჩვენ სტუმარ აჭარ-ლებს!

ეს თქვა და ყანწი დასცალა.

მერე კინტო წარმოჩნდა საიდანაც და იმანაც დასცალა.

მერე იყო ხვევნა და კოცნა.

კინტოები, რომლებიც აქ უმაღლეს შექუჩებულებს ენენ, თავთავიანთ ვზას გაუდგნენ.

დიახ, აჭარლებს უნადიმოდ ვინ გაუშვებდა... და შეიყარნენ „ახალი კლუბის“ დარბაზში. როცა ყველამ თავთავისი ადგილი დაიკავა, ზეზე წა-მოდგა გ. ყაზბეგი და თქვა:

— ძვირფასო მეგობრებო, ჩემო თბილისელო მეგობრებო, დღეს ჩვენთან სტუმრად იმყოფებიან ჩვენი ძმები აჭარლები. — ტაშმა იგრალა,

თამადამ განაგრძო: — აჭარა, დედასაქრთველოს ძველისძველი მხარეა, აჭარლები — ძველისძველი ქართველები არიან, და ისტორიას ფხიანი ხანალებით ფურცლავენ, არ უთმობენ თავს მტერს, ქედს არ უხრიან მომხდურებს. ამას მარტო ისიც მჭევრმეტყველებს, რომ მათ შეუძლებლობა შეინახეს დედაენა. მე მომისმენია აჭარელ ზეგნელთა საუბარი და გაცივებით მითქვამს: — აი, ქართული ენა, დიდება ამ ხალხს! ვადღეგრძელოთ ჩვენი სტუმრები.

ფეხზე აღდგომით ადღეგრძელებს სტუმრები. შემდეგ პირველი სიტყვა მემედ აბაშიძემ თქვა. მისი სიტყვა მოკლე იყო და ყრუხანტელის მომგვრელი. რეკებ მყავანაძის სიტყვა ვედრებასავით გაისმა. კიდევ ბევრი ითქვა სადღეგრძელო და თითქოს დამთავრდა ნადიმი, მაგრამ ბოლოს მემედ აბაშიძემ თქვა, რას გვეტყვისო ქაზიმ მეჩონგურე. იუარა, მაგრამ დაახოტრეს... და ჩონგურიც მისცეს ხელში, იქნებ ასე ეხერხებოდა მეჩონგურეს, ხომ იცი, ჩვეულება რჯულზე უმტიცესიაო.

ქაზიმ მეჩონგურემ სიმები მოსინჯა, ნელ-ნელა გამართა... და ჩამოჰკრა სიმებს. უკრავდა ნელა, ხმას არ იღებდა, ხმა ამოიღო ქაზიმ, მიაძახა რეკებმა, კიდევ სდუმდა, მხოლოდ სიმთა ჟღერას უმატა... და უცებ გალობასავით თქვა:

შენ, ძვირფასო საქართველო,
შენ, ძვირფასო თბილისო,
სიყვარული მე თქვენი
ყრუხანტელად მივლისო,
სიყვარულით მე თქვენით.
თბილისელო მოძმენო,
გული გამხარებია
გული მეც გიბოძეთო.
რა ვთქვა, რა ვთქვა, არ ვიცი,
გული ვის ავუღელვო,
ქართველთ ძმობას ვუმღეროთ,
საქართველოს ვუმღეროთ,
თქვენს ქებას სად არ ვიტყვი,

თუკი მე თქმა შეეძელი,
დღეგრძელ იყავ მთაწმინდავ,
მტკვარო, იყავ დღეგრძელი.
საქართველო დავკარგო.
მერე საით ვეძებო?
დღეგრძელ იყავთ მამებო,
დღეგრძელ იყავთ დედებო.
თავს მოვკვეთავთ, მამულის
ვინც იქცევა ვაჭარად,
ჩემო საქართველოო,
შენ ტანჯულო ჭაღარავ,
მარად შენთან იქნება
შენი შვილი აჭარა...

მეჩონგურემ სიმღერა შეწყვიტა, ჩონგური გვერდზე დადო, ტაშმა იგრილა, ტაშმა...

სად იყო და სად არა, ამ დროს ქაზიმ მეჩონგურესთან მივიარდა ზაქარია ჭიჭინაძე, მოეხვია და აცრემლებულმა თქვა: — შენ ქაზიმ მეჩონგურე. ნამდვილი ჯარისკაცი ხარ საქართველოსი, შენ იცუურბანოს ჩემი თავი, მე მახსოვს, ქედაში, ჩვენი საყვარელი ადამიანის აბღულ მიქელაძის

ოჯახში შეცვლით ერთმანეთს, მე ისიც მახსოვს, რომ შენ შეგპირდი დედენა. მე ახლა აღვისრულებ დანაპირებს.

მერე მიუბრუნდა მემედ აბაშიძეს და რეგებ მეფანაძეს: ეროვნული
მემორიალი

— მგონი თქვენ დღეს მიემგზავრებით აჭარაში, ქაზიმ მერქონგურეს ერთი-ორი დღით მე დამიტოვეთ, მშვიდობიანად გამოვამგზავრებ...

დაიშალა ნადიმი. ქაზიმ მეჩონგურე გაჰყვა ზაქარია ჭიჭინაძეს, ზაქარიამ სტუმრებს მიამახა: — მე აუცილებლად გავაცილებთ, ვაგხალში გნახავთ...

* * *

ქაზიმ მეჩონგურე გუმანს ვერ მიუხვდა ზაქარიას, რატომ მიიყვანა ეკლესიის კარებთან.

— ეს ჩემო ქაზიმ, სიონის ტაძარია. შევიდეთ. მღვდელს ვაკურთხევინოთ. გუშინ მთხოვა, აქ მომიყვანეო ქაზიმ მეჩონგურე, შემპირდა, რადაც შემპირდა და ვნახოთ აღასრულა თუ არა დანაპირები.

შევიდნენ ეკლესიაში. სანთლები გამოართვა ეკლესიის მსახურ ქალს და სამი ქაზიმ მეჩონგურეს მიაწოდა — მე, როგორც მოვიქცევი, შენც ისე მოიქეციო. ზაქარია მივიდა შანდლებთან და თითო-თითოდ ანთო სანთელი და ჩასვა შანდალში. ასევე მოიქცა ქაზიმ მეჩონგურეც. მერე ზაქარიამ მღვდელს წარუდგინა სტუმარი.

— ოჰ, ეს არის ქაზიმ მეჩონგურე! — მღვდელი მოეხვია. — მოდი შეილო, აგერ. აქეთ მოდი და ვისაუბროთ, შეილო ჩემო, მე მღვდელი ვარ, მაგრამ მარტო ღვთისას კი არ ვკითხულობ, არამედ ერისასაც. ჩემი საფიცარი საქართველო და ქართველი ხალხია. შენ სხვა პირობებში გაიზარდე, შენ ყურანს გაფიცებდნენ და არა სახარებას, არა დედაენას. აპიტომ, გასაკვირი არაა, შენ სხვანაირად ფიქრობდე, მე სხვანაირად.

— არა, ჩემო ბატონო, ასე ყრუ და ბლუ როდი ვარ ქაზიმ მეჩონგურე, ვიცი რაა ყურანი, ვიცი რაა სახარება, ვიცი რაა დედაენა. დედაენა ჩემი დედაა, საყვარელი ჩემი დედის ენაა. მე ქრისტეს ცეცხლს თაყვანს, თუ ყურანის შემქმნელ წმინდა მუჰამედს, ეს რჯულის, რწმენის საკითხია, დედაენა კი დედის მუცლიდან დამეცა. დედაენაა ჩემი რჯული, ჩემი რწმენა. ჩემი საყვარელზე საყვარელი წიგნი, თუმცა მე დღემდე იგი ნატვრად მაქვს, — თქვა ქაზიმ მეჩონგურემ და მღვდელს სახეზე მიაჩერდა, ხომ არ გაწყენინე რამეო მღვდელი გუმანით მიუხვდა ქაზიმ მეჩონგურეს და უთხრა:

— შეილო ჩემო, შენ მართლაც რომ გონება ნათელი ახალგაზრდა ხარ, ნეტავ, აჭარაში ყველა შენისთანა იყოს, ყველას შენსავით გაეგებოდეს; მაშინ ერის მოძღვარ ქართველებს (განუმარტა, მოძღვარი მეთაურს,

წინამძღოლს ნიშნავსო) რაღა დარდი ექნებოდათ. — თქვა თუ არა მღვდელ-
ლმა ეს, ქაზიმ მეჩონგურემ აღარ აცალა, გულით დაჰკვესა და ცოტა აწ-
იყოს, ხმამაღლა თქვა:

— აბა, როგორ უნდა ფიქრობდეს?! აჭარა ისე უნდა ფიქრობდეს, როგორც
როგორც ფიქრობს ჩვენი საყვარელი ადამიანი მემედ აბაშიძე, როგორც
ფიქრობს ჰაიდარ აბაშიძე, როგორც ფიქრობს ჩვენი საქმეობარი კაცი ქო-
ბულეთელი გულო-ალა კაიკაციშვილი.

— ჰო, ჩემო შვილო, ჰო, აჭარა ჩვენი სული და გულია. ვიცი რა
დღეშიცაა აჭარა. შენ ახსენე გულო-ალა კაიკაციშვილი. ეს ნამდვილი მა-
მულიშვილია, ჭეშმარიტი ქართველია. ერთი წლის წინათ ჩვენი საყვარე-
ლი მგოსნის აკაკი წერეთლის კუბოსთან რომ სიტყვა წარმოთქვა გულო-
ალამ, მე მარტო კი არა, ყველა სტიროდა. შენ ალბათ არც კი იცი რა
თქვა მაშინ გულო-ალამ.

— არა, — თქვა ქაზიმ მეჩონგურემ.

— ჰოდა, მე მინდა გაჩუქო ის გაზეთი, რომელშიც გულო-ალას სიტ-
ყვა დაიბეჭდა. მოდი, ჯერ წავიკითხოთ აქ, ამ წმინდა ტაძარში, და მერე
გადმოგცემ გაზეთს, რომ აჭარაში წაუკითხო ყველას. — მღვდელმა გაზე-
თი გამოიტანა, გაშალა და კითხვა დაიწყო...

შენგან ანთებული ჰინძლილით...

ნამდვილო ქართველო თავადო აკაკი!

ეს რაღაც სხვანაირი ამბავია! დღეს მოყრილა მთელი საქართველოს ერი, სხვა ერე-
ბიც ბევრია მათ შორის და გარს ეხვევიან შენს კუბოს, თითქოს რაღაცას გეხვეწებოდნენ
დარჩიო, ანუ გიბარებდნენ რაშენს საქართველოს შესახებ წარსულ დიდ წინაპრებთან, მაგ-
რამ არა მგონია, უფრო ზარ, სულია ცოცხალი და უკვდავი, თორემ ენა და სხეული ვერა
მიიღებს იმ შედარებას. არა, ვგონებ მისთვის არიან მოსულნი, რომ თავყანი სცენ, ვითა-
ცხოველის მყოფელს, შენს დიდებულ გვამს.

მეც ამ რიცხვში ვურევივარ, მოხუცებული უძლური ქართველი მუსლიმანი, გამოგ-
ზავნილი სამეცხეთოს მხრიდან, იმ მხრიდან, რომელიც სამას წელზე მეტია მოიტაცა,
მტერმა და მოაშორა საქართველოს. გამომგზავნეს და დამავადეს, რომ მათ მაგიერადაც
თავყანი ვსცე შენს დიდებულ ცხედარს და თუ მოვახერხე, ორიოდ სიტყვა გითხრა.

საქართველომ მუდამ მტრის ბრძოლაში ატარა თავისი სიცოცხლე; თუ სპარსნი, თუ
ოსმალნი და სხვა ერებიც ღვრიდნენ მათ სისხლს და აოხრებდნენ ქართველი ერის სა-
დიდებელ ნაშთებს და ამგვარად საქართველოს ისტორია, ქართველი ერის წამების ის-
ტორია არის; მაგრამ წამებულთა შორის განსხვავება არის. სამ ძმაში, მტერთან ბრძო-
ლის დროს, მოხდება, რომ ორი მტრის ტყვიით განგმირული უყან მობრუნებულა,
წყლული მოურჩენია და დარჩენილა თავის ოჯახში, მესამე კი სულ მტერს წაუყვანია
ტყვეთ და ჩაუგდია განუწყვეტელ სატანჯველში. აი, სწორედ ქართველმა ერმა, ოსმა-
ლეთთან მრავალი საუკუნის განმავლობაში ბრძოლის დროს, დაჰკარგა ერთი მისი ძმა —
მხარე სამცხე-საათაბაგო, უპირველესი მისი მხარე, ის მხარე, სადაც იშვა უკვდავი შო-

თა რუსთველი და მრავალნი მებრძოლნი გმირნი და სამას წელზე მეტი იყო, რომ ეს დაკარგული ძმები ქართველებს თვალთაც აღარ უნახავთ.

ბოლოს კი წარსულ რუს-ოსმალეთის ომის დროს მოხდა განგება და ქვეყნის შემოღივრით ჩვენს უფროს მოძმე ქართველებს და ვსუნთქავთ ქართველ ერსა და ქვეყანას და ამ დროს, სამასი წლის შემდეგ, სადაც შევინახეთ ქართული დედა-ენა, ჩვენც ველირსეთ დაგვენახა დიდებული აკაკი, სინათლე, რომელიც ვითარცა უკვდავი შენ აღუწოთ ქართველ ერს; მაგრამ ჩვენი მხარე მეტად დაბნელებული იყო და ერთი საათით ვერ მოეფინება ყველგან სინათლე. და საჭიროა, რომ აქეთ უფრო მრავალი სანთელით შემოვიდნენ; და გვედრები, დაუბარე ამ შენებს, რომ ცალი თვალი და ერთი ხელით სანთელი ჩვენსკენ დაიჭირონ, გვინათონ და გვიბატრონონ, აღვადგინოთ ჩვენი დედა-ენა, გვისხანან იმ გაჭირვებისაგან, რომელშიდაც ნამეტურ ახლა ვიმყოფებით, აღარ შეგაწუხებ, გაცხოვოს ღმერთმან... და ვისურვებ, რომ შენფერი შვილი ბევრი გამოჩენოდეს საქართველოს, განათლებულს შენგან ანთებული ჟინუდლით.

1915. თბილისი.

— დიახ, გაზეთს შენ გაჩუქებ, რომ იქ მოძმეებს წაუკითხო. — ესღა თქვა მღვდელმა და თან ისე ასლუკუნდა, ქაზიმ მეჩონგურეს შეეცოდა და ანუგეშა:

— ნუ სტირი ჩემო ბატონო, ნუ სტირი. აჭარა არ მომკვდარა და არც მოკვდება. ჩვენ იქაური ქართველები, აჭარლები მუდამ თქვენთან ვიქნებით, არასოდეს დავივიწყებთ დედაენას, არასოდეს. — ეს ისე მტკიცედ თქვა ქაზიმ მეჩონგურემ, რომ მღვდელს ცრემლი შეუწყდა. დაწყნარდა, ერთი ამოიხვნეშა, მერე მივიდა ქაზიმ მეჩონგურესთან და გულში ჩაიხუტა.

— შენ გაიხარე ჩემო შვილო, შენ გაიხარე, — ლულულულებდა მღვდელი. ზაქარია ჩუმად, დაფიქრებული იდგა. ვინ იცის რას ფიქრობდა ეს სამხრეთ საქართველოსათვის გულდამწვარი ქართველი კაცი. ვინ იცის, ვინ იცის! მერე მღვდელი თავის ოთახში შევიდა და იქიდან გამოიტანა სათუთად შეხვეული ამანათი.

— ეს ჩემო შვილო, ჩვენი, ჩემი და ზაქარიას საჩუქარია. შენ ხომ თქვი, ღღესაც ნატვრად მაქვს დედაენაო. აი, შენ დედაენა, იაკობ გოგებაშვილის დედაენა, რომელიც პირველად გამოიცა 1876 წელს. ეს ერთადერთი სანუკვარი ცალი მქონდა, მაგრამ ზაქარიამ მოხოვა, ეს წიგნი შენთვის გადმომეცა, შენთან ერთად მეკურთხებინა. — მღვდელმა შემოაძრო გარეფურცელი და კარგად შენახული დედაენა გადააწოდა ქაზიმ მეჩონგურეს. მეჩონგურემ გამოართვა წიგნი და გულში ჩაიხუტა.

— შვილო, შეფიცე ამ ხატებს, რომ მუდამ შენი საყვარელი თანამგზავრი იქნება დედაენა.

— ვფიცავ, — მკექარე ხმით თქვა მეჩონგურემ.

— მაშ, დამილოცინიხარ შვილო. დე, დედაენამან გაგინათოს გზა და კვალი, დე, ამიერიდან იგი იყოს შენი პურიც და წყალიც, იგი იყოს შენი ღვინოც. — მღვდელმა ნაკურთხი წყალი გადაასხურა ქაზიმ მეჩონგურეს

და თავშეუყავებლად აქვითინდა. ქაზიმ მეჩონგურე მოეხვია მღვდელს და ხელზე ეამბორა. ზაქარია ქვითინებდა.

ამ დროს ქაზიმ მეჩონგურესთან მივიდა ვიღაც შავებით მოსილი და ბაისელი ქალი და ასე უთხრა:

— ჩემო აჭარელო, ნამდვილო ქართველო ძმაო, შენს დამბადებელს ენაცვალე მე. მე შენი და ვარ, მე შენი დედა ვარ, შენი მკვიდრი ვარ... და გლოცავ ყველა ქართველი დედის, ყველა ქართველი მანდილოსნის სახელით. აჭარაში რაკი შენისთანა მამულიშვილები არიან, აჭარას არაფერი უჭირს, ის არ მოკვდება, ის მუდამ იქნება საქართველო. ყველგან თუკი შენისთანა მამულიშვილნი გვეყოლება, არ მოკვდება ის შავშეთი, არ მოკვდება ტაო-კლარჯეთი, არ მოკვდება ლაზეთი, არ მოკვდება ყველა ჩვენი ის კუთხე, რომელთაც ოდეს საქართველო ერქვა და ქართველი დედები აკვანს ურწევდნენ შენისთანა შვილებს, და კვლავაც ზრდიან შენისთანა შვილებს. შენ ქება-დიდება აჭარელო ჩემო ძმაო! — და ქალი გადაეხვია ქაზიმ მეჩონგურეს. მეჩონგურე მოკრძალებით ემთხვია ხელზე მანდილოსანს.

* * *

მეორე დღეს ზაქარიამ ქაზიმ მეჩონგურე მთაწმინდაზე აიყვანა და ჯერ აკაკის საფლავი ანახა, მერე ილიას.

— იცი, ჩემო ქაზიმ, ილია და აკაკი იყვნენ პირველი გულშემატივარნი აჭარისა. მოვა დრო და შენ წაიკითხავ ილიას გულდამწვარ წერილებს აჭარაზე. პირველი ქართული სკოლის გახსნაც ბათუმში ამ ორი დიდი ქართველის ზრუნვით მოხდა, თორემ ვინ აღირსებდა აჭარლებს ქართულ სკოლას. აკაკის სიყვდილის უკანასკნელ წუთამდე არ ასვენებდა აჭარაზე დარდი. ურთიერთობაც ჰქონდა გონებაგახსნილ აჭარლებთან, რომლებიც ელტვოდნენ აჭარის დედასაქართველოსთან დაბრუნებას. ალბათ, შენ რომ გაგცნობოდა აკაკი, ალღევებით წამოიძახებდა:

— ეს არის აჭარის აკაკი!

— აჰ, ჩემო ზაქარია, სად აკაკი და სად მე. მე უბრალო, სოფლელი მელექსე ვარ, უსწავლელი კაცი. აკაკი ჩასწავლი და ბრძენი კაცი იყო. არ თქვა მეორეჯერ, შემრცხვება, ნუ დამცინი. — მორცხვად თქვა ქაზიმ მეჩონგურემ.

— ჩემო ქაზიმ, მე როდი დავცინი, რა თქმა უნდა, აკაკის კი არ გატოლებ, მაგრამ ასე რომ ვთქვი, 'შენს აჭარაში, როგორც პატრიოტი ხალხური მელექსის მნიშვნელობას გავუსვი ხაზი. შენ, მემედ ჭყონიას, ხუსეინ ბაჯელიძეს, ქოჩახელას. მართლაც რომ დიდი სასარგებლო მოღვაწეობა შეგიძლიათ. თქვენ თუ მხარში ამოუდგებით მემედს, ჰაიდარს, გულო-აღას

და სხვებს. მაშინ ველარ გაიხარებენ თურქოფილები — ვერც ვერც-
ეფენდი და ვერც ყარაღაზადე, ასე მძულვარედ რომ ებრძვიან ჩვენს დე-
დაენას.



— აბა, ეს უნდა ამოვუდგეთ მხარში, თუ არა მემედ აბაშიძეს? —
ლონიერად თქვა ქაზიმ მეჩონგურემ.

ზაქარია ღუმდა. აკაკის საფლავს დასცქეროდა. მერე ერთი მაგრად
ამოიხვნეშა და თქვა:

— მომისმინე ჩემო ქაზიმ მეჩონგურევ, უნდა გითხრა აკაკის ერთი
ლექსი, — თვალი მოჭუტა და თითქმის ჩურჩულთ წარმოთქვა:

თვალს მიხვევენ, ენას მგლეჯენ.
და მაგდებენ საკირეში,
ურცხვად შვიდ-შვიდ პარასკევსა
მითვლიან მე ერთ კვირეში.
მამა-პაპის სწორ გზაზედა
სიარულსაც კი მიშლიან.
მაგიერად მათ მრუდ გზაზედ
ფიანდაზებს ფეხთ მიშლიან.

ვერ დავაგდებ ძველსა გზასა,
გინდა იყოს ეკლიანი:
ვიცო, სხვებიც მომყვებიან
ჩემებრ შავბედ-ეტლიანი.
და თუ ვინმემ გადუხვია
და გადასდგა მრუდედ ფეხი.
გატსკდეს მას დედამიწა
და დაეცეს თავზედ მენი.

— ეს ლექსი კი არა, ანდერძია ჩემო ქაზიმ მეჩონგურევ. უპირველესად
უნდა მოვუთხოთ ჩვენს დედაენას. აჭარაში დიდხანს იბატონა ოსმა-
ლეთმა, მაგრამ ამ კუთხის ქართველებს ქართული ენა არ დაუკარგავთ.
ამას უპირველესად აჭარელ დედას უნდა ვუმაღლოდეთ. კვლავაც გვმარ-
თებს ჭირსა შიგან გამაგრება. ეს იმიტომ, რომ თუ კი ენას დაგავიწყებენ,
მაშინ ქართველი აღარ ხარ... მაშ, ჩემო მეჩონგურევ, სიკვდილამდე იმ-
დერო უნდა მშობლიურ ენაზე, — თქვა ზაქარიამ და თან ცრემლებს იხო-
ცავდა. „გულჩვილი კაცი ყოფილა“ გაივლო გულში ქაზიმ მეჩონგურემ.

— დიახ, ეს ასეც იქნება ბატონო ზაქარიავ, — თქვა ქაზიმ მეჩონგურე-
მ.

ზაქარიას გაეღიმა.

ერთხანს ისაუბრეს აკაკის საფლავთან და მერე დაღმართს დაუყვნენ.
ზაქარიამ უთხრა, დღეს ჩვენ სადილზე დაპატიჟებული ვართ ერთ ცნო-
ბილ საზოგადო მოღვაწე ქართველ ქალთან, დომინიკა ერისთავთან. იგი-
წერს წერილებს, ლექსებს, მოთხრობებს. როგორც იტყვიან საქართველო-
ზე შეყვარებული გულდამწვარი ქალია — მისი ფსევდონიმია (და განუ-
მარტა მეჩონგურეს, რა არის ფსევდონიმი) განდეგილი.



დომინიკამ სუფრა აივანზე გაშალა. ღვინოს ხომ არ სვამსო, ჩემად ჰკითხა ზაქარიას. არ ვიცით. ეს გაიგონა ქაზიმ მეჩონგურემ და მომეცა — მე წყალს არ ვსვამ.

მამასადამე, შარბათს სვამ არა. შარბათი უყვარს მუსლიმან ქართველებს. — თქვა ზაქარიამ.

— არა, არც შარბათს ვსვამ — თქვა მეჩონგურემ.

— მამასადამე, ღვინოს სვამ არა? — თვალბრწყინი ჩააქერდა ზაქარია.

— შეიძლება. — ღიმილით თქვა მეჩონგურემ... და დომინიკამ ერთი დოქი ღვინო დადგა სუფრაზე. პატარა ყანწებიც იქვე დააღება. ყველაფერი რომ მოიტანა, სტუმრებს თხოვა სუფრას მოსხდომოდნენ. ზაქარიას ბოდიში მოუხადა, რომ თამადობას ვერ დაუთმობდა. თვითონ ქალბატონმა დომინიკამ ითამადა.

პირველი სადღევარძელო აჭარისა დალია. მერე მემედ და ჰაიდარ აბაშიძეების სადღევარძელო თქვა თამადამ და თან დასძინა:

— მე, როცა ვადღევარძელებ ჰაიდარ აბაშიძეს, არ შემიძლია არ გავიხსენო ერთი რამ. მოიცათ, ახლავე მოვიტან აბოლონ წულადის წიგნს — „ძმური სიტყვა ქართველ მუსლიმანებს“, რომელიც შარშან გამოვიდა. — დომინიკამ შეიბრინა ოთახში და უმაღლეს გამოიტანა აბოლონ წულადის პატარა წიგნი.

— მე ეს წიგნი, — თქვა მან, — სახსოვრად უნდა მივცე ჩემს ქართველ უმცროს ძმას ქაზიმ მეჩონგურეს. იმედი მაქვს, აჭარაში წაუკითხავს ძმებს, დებს, ქალებს და კაცებს. ახლა კი ჩემი წერილი მინდა წაგიკითხოთ. იგი ჩემს მორიგ სადღევარძელოს ეხმიანება. მე ვადღევარძელებ ქართველ დედას. — დომინიკამ გადაფურცლა, გადაფურცლა და შეჩერდა. იგი მგლოვიარე, სევდიანი ხმით კითხულობს.

ქართველო ქალბო!

გადაიკითხეთ გუშინდელ „სახალხო ფურცელში“ მოთავსებული წერილი ჰაიდარბეგ აბაშიძისა? თუ არ წაგიკითხავთ, გთხოვთ წაიკითხოთ და მაშინ დამეთანხმებით, რომ ამ სტრიქონების დამწერი უცრემლოდ ვერ წაიკითხავდა აბაშიძის წერილს, უცრემლოდ-მეთქი ვამბობ. ეს ცოტაა! მე ვკვიითნებდი ბავშვივით... ამავე აღუღლებულის გულით მოგმართავთ თქვენ ყური მიაპყროთ იმ საშინელს კვნესას, იმ უმაგალითო უბედურებას, რომელიც ჩვენ მოძმე ქართველ მუსლიმანებს არგუნა ბედმა.

ქართველო ქალბო! ნუ დაივიწყებთ, რომ ამ ჩვენის გულიდან მოგლეჩილს კუთხეს ქართველმა მუსლიმანმა ქალბმა შეუნახეს ფაქიზად ის ენა, რომლითაც „ნინო ღმერთს ადიდებდა“. ქართველმა მუსლიმანმა ქალბმა უმღერეს მშობლიური ნანა თავიანთ შვი-

ლებს და მასთან ერთად შეიხისხლობორცეს ის დიადი და იშვიათი ღირსება, რომელიც წმინდა ქართული რაინდულის სულის თვისებაა.

ქართველო ქალებო! ქართველი ერის მომავალი ჩვენზეა დამოკიდებული. ჩვენ უნდა ვშობოთ ჩვენი მყოფადი, ჩვენ უნდა მივცეთ მომავალი ხალხს დიადი მცნება, გულგრილად ვეღარ შევუყურებთ მოძმეთა დიდ გასაჭირს, ხმა მივცეთ გულდაკოდლი მოძმეებს, ვიცნოთ, რომ ქართველ ქალთა ნაწი გრძნობა არ გამქრალა, იგი ერთგვარის სიყვარულით ექცევა როგორც ქრისტიანს, ისე მუსლიმან ქართველს: ვაუწყოთ, რომ ჩვენ ერთის დედ-მამის შვილები ვართ, ერთის ცის ქვეშ დაბადებულნი და აღზრდილნი, რომ არ არის ორი საქართველო, იგი მხოლოდ ერთია ქვეყანაზე და მისი შვილების უბედურება გულს გვიკლავს, რა სარწმუნოებისაც უნდა იყვეს იგი.

ქართველო ქალებო! დავებმართო ჩვენს მოძმეებს, გავიღოთ ჩვენი წვლილი ვის რამდენიც შეგვიძლია, და სიკვდილს და გასაჭირს გადავარჩინოთ ჩვენი ძმები და შვილები. მე თამამად მოვმართავთ თქვენ, რადგან ვიცი თქვენ უფრო გრძნობიარე ხართ და უფრო მხნედ შეუდგებით ამ წმინდა მოვალეობის ასრულებას — სიტყვას საქმედ აქცევთ. ამდენი ხანია იწერება ამ საგანზე, მაგრამ აქამდე ვერც ერთი მტკიცე ორგანიზაცია ვერ შესდგა ისეთი, რომელიც ცოტათი მაინც შეუმსუბუქებდა მწარე ხედვებს ჩვენს მოძმეებს. მე ვფიქრობ, ამას არც აღგილობრივი მთავრობა დაგვიშლის, პირიქით, ხელსაც შეგვიწყობს გაჭირვებულთა დახმარების საქმეში. მაშ შევერთოდეთ, ვცადოთ, და ნულარ შევუყურებთ უტყუ მოწმეთ ამ კვნესას, ამ ძახილს შველისას!

ამასთანავე ვგზავნი რედაქციაში 5 მან.

დაე, ეს იყოს პირველი კენჭი, ქართველი ქალისაგან საჯაროდ მიტანილი მოძმეთა დანგრეული კერის აღსადგენად.

1915, თბილისი.

მინაწერი. ზაქარია ჭიჭინაძემ ვაგზლამდე მიაცილა ქაზიმ მეჩონგურე. მატარებლის დაძრამდე აღგილიდან ფეხი არ გადაუდგამს ზაქარიას. მერე ცხვირსახოცებს უქნევდნენ ერთმანეთს ზაქარია და ქაზიმ მეჩონგურე.

მეჩონგურე მიდიოდა მშობლიური კუთხისაკენ გახარებული, პირზე ღიმილის შუქი ეფინა. მიდიოდა და მიჰქონდა მარად სახსოვარი განძი. იგი ფიქრებს მოეცვა...

„...ჩემო აჭარავ, შენ გენატრებოდა და ახლაც გენატრება დედაენა. მე მომაქვს შენთვის ეს მარადსახსოვარი განძი. დღეს ერთია? ხვალ ორი იქნება, ზეგ სამი... მერე ათი, ასი და ასე აჭარის ყველა სოფელს ექნება დედაენა, დიახ, ექნება.

ო, დედაენავ, საყვარელო დედაენავ! — ქაზიმ მეჩონგურემ სასოებით გულში ჩაიკრა „დედა ენა“.

„— მოვდივარ ჩემო სოფელო და თან მომაქვს მარადსახსოვარი წიგნი, დიდი ქართველის იაკობ გოგებაშვილის სიბრძნე. ანდერძი, ჩვენი სული და სუნთქვა... მოვდივარ და მომაქვს ჩვენი საყვარელი „დედა ენა“.

გაგრძელება იქნება

წიგნიდან „დიდი ქალაქი“

* * *

ცხრაას სამოცდა ოხუთმეტი წელი.
მოსკოვი. ცივი ზამთარი გრძელი.
შეტროს სადგური. ტრამვაის ხაზი.
ყველაფერს ერთად აქვს ალბათ აზრი.
აქვს ალბათ აზრი სიტყვას გაბედულს,
სიტყვას მართალს და არა მკვეხარას,
როცა ზიხარ და ლექსით რამე თუ
აშენებ შენი ფიქრის ქვეყანას.
აშენებ ახალ სოფლებს, ქალაქებს,
ახალ ჰესებს და ახალ სადგურებს...
შეშმარიტება საქმეს განაგებს
და თვალთმაქცობის გზებს ანადგურებს.
აშენებ, კოსმოდრომებს აშენებ,
ხარ ყოველ წუთში საქმით გართული,
მსურს მოგიტანო და მოგაშველო
ჩემი თამამი სიტყვა ქართული.
მსურს მოგაშველო ჩემი ხელები,
ხელები, ყოვლის შემძლე ხელები,
ჩემი ყანა და ჩემი ვენახი,
ვენახი, ავთვალს რომ არ ენახვის.
ჩემი ზღვა — ჩემი ოქროს საბადო,
ზღვაზე გემები, ალბატროსები...
შენ იცი, რომ ზღვა არის გაბედვა,
ზღვაზე ყველანი ვართ მატროსები.
რომ მიწა უხმობს ზღვაზე წასულებს,

ზოგჯერ სოფელიც ბინდისფერია.
დაობლებულა მეფის ასული,
დალხინებულცი ძლიერ ბევრია.
ზოგის დაფნა და ზოგის ეკლები,
ზოგს გვირგვინი და ოქროს საყურე...
შენ ჩემი ჯავრი ნულარ გექნება,
მიხმე, მიბრძანე და მიმსახურე.
ჩემი დღეების გმირი შენა ხარ,
ჩემი მტერი და ჩემი მოყვარე.
ძნელია გულში დარდის შენახვა,
ამიტომ ყველა ერთად მოვყარე.
და ყოველივე ასე დავიწყე,
დავიწყე იმით, რითაც ვცხოვრობდი,
ღმერთი როგორაც უნდა გამიწყრეს,
სათქმელი უნდა გითხრათ ბოლომდე.

* * *

ახლა იღვიძებს ყველა ატამი,
დაძაბულ ნერვებს დილა ამშვიდებს.
მე სულ პატარა სითბოს ვნატრობდი,
ვინ ამისრულებს ნატვრას მაშინდელს.
როგორ ვიყავ და როგორ ვცხოვრობდი,
ვერა და ვერ ვთქვი ჯერ მესამედიც.
გარდასახდელი ბრძოლის მოლოდინს
ყოველდღე ვხვდები და ვესალმები.
საქმე როდია მარტო მოსწრება,
სულ სხვაა როცა ვინმე დაგიშლის.
ღონ კიხოტივით გაზრდილ ოცნებას
ელავს მოლოდინი დიდი ქარიშხლის.
და უხილავი ქარიშხლის ფრთებით
ირეკებოდა დუმისის ზარი.
როცა გამოჩნდა ნაცნობი მთები
და კიდევ ერთი გაიღო კარი.
მე დავარდვიე სიჩუმე ბოლოს.
რომ გამეტეხა იჭვი ფარული.
ყველა თავისი ცხოვრებით ცხოვრობს
და ბოლოს კვდება ამ სიყვარულით.

ახლა საკუთარს მისამართს ვეძებ,
და კაცმა რომ თქვას, რას ვემართლები
თუ კი ყველასთვის და ყველას ბედზე
დაწერილია მისამართები.
თუ ყველაფერი არის წინასწარ
აწონალი და ჯავშანდასმული,
აღბათ იფიქრებს კაცი იმასაც,
რომ ყველაფერი უკვე დასრულდა.
მაგრამ აღრეა, რა დროს ეგ არის.
გზა, გზა, ძვირფასო, დროს ნუ დაკარგავ.
რწმენა ჩაიცვი როგორც ბეგთარი,
მერე განსაჯე ქვეყნის ავ-კარგი.
დროა გაიძრო ყალბი პათოსი,
რწმენა ჩაიცვი, როგორც პერანგი,
დიღია სივრცე და ასპარეზი,
როგორც ეს ცა და არქიპელაგი.
სწორედ ისეთი, რასაც ნატრობდა
შენი გული და შენი გონება,
გახლეჩილია ორად ატომი,
პროტონებად აღ ნეიტრონებად.

* * *

ჩემი ბავშვობის ტყე რომ წამართვი,
ასე უღმერთოდ რატომ გაკაფე?!
აღარც მაღალი მთების აღმართი,
აღარც შაშვი და აღარც კაკაბი!
აღარც ქედნები, აღარც მერცხლები,
საით გაფრინდით ჩემო მერცხლებო,
ნუთუ ხვალ მართლა აღარ მეცლებო,
ნუთუ ხვალ მართლა შევივერცხლები?!
რა იქნა ჩემი მწარე ზღაპარი,
ჩემი „წიქარა“ ნუთუ დასრულდა,
რა იქნა ჩემი მეფის სახლ-კარი,
ჩემი ლამაზი მეფის ასული?!
საით წავიდნენ ჩემი დათვები,
ჩემი დევები.
ოქროს ვერძები...

გავა მარტი და როცა დათბება
მათი გზა-კვალი უნდა ვეძებო.
ახლა კი, რადგან ვიხმე წარსული,
დევებთან ბრძოლა მიწევს ისედაც,
ჩემი ლამაზი მეფის ასული
ნეტავი როდის დამესიზმრება.
ორღობეა და ძაღლები ყეფენ.
ქარია და ცა მიუსაფარი,
აი, გამოჩნდა შიშველი მეფე.
მაგრამ პატარა ბიჭი სად არი?!

ს ი კ ვ დ ი ლ ი

კაცს ვერ ნახავ ქვეყანაზე
სიკვდილივით პატიოსანს,
ერთნაირად უგებს მახეს
მდიდარს,
ღარიბს,

მეფეს,
მგოსანს...
კაცს ვერ ნახავ ქვეყანაზე
სიკვდილივით პატიოსანს.

ღამე ოსტანკინოში

მხოლოდ და მხოლოდ ტელეანტენა,
ფანჯრის რაფა და ფერადი ფარდა...
ახლა არავინ არ მენატრება
ჩემი ლამაზი სანშობლოს გარდა.

* * *

დეკემბერი გავიდა,
იანვარი მოვიდა,
მალე მოვა თებერვალიც
და გაზაფხულს მოგვითმანს.
იანვარიც გავიდა,
თებერვალი მოვიდა...
დაღლილი ვარ,
დაღლილი ვარ,
დაღლილი ვარ

ომითა.
კიდევ მოვა შემოდგომა,
კიდევ მოვა ზამთარი,
ისევ ისე მომიხტება
კარზე თეთრი აფთარი.
მომიხტება და ვიომებ
სიბერესთან,
ზამთართან...
ყველა ომი მე მოვიგე,

რაც მოხდა და გათავდა.

სულ ომში ვარ

მანამ,

სანამ

ტყვია შემომაკლდება,
მანამ.

სანამ

საკუთარ გულს

თვით არ შემოვაკვდება.



თბილისი. რუსთაველის პროსპექტი

რა იქნებოდა რომ არ გაგეშვი,
ყველაფერს ისევ ვიწყებ თავიდან.
გზა ამერია ღამაზმანებში
და აღარ ვიცი საით წავიდე.

ოსტანკინოდან

მოსკოვი. ვაშინგტონი. პარიზი.
პეკინი. ბერლინი. რომი...
ქალაქებს ვიზილავთ მთვარეზეც,
თუ კი არ მოხდება ომი.
ყველა კონტინენტზე მიცხოვრია,
სასტუმრო „ევროპაც“ გნახე
და ყველგან ომების ისტორია
ვერ მალავს საკუთარ სახეს.
ნუთუ შეიძლება ველარ ვიცნო
ჩემი მშობლიური სახლი,
ჩემი ანგელოზი — დედამიწა,
მისი მოფუსფუსე ხალხი.
სივრცისა და დროის განაჩენი
მხოლოდ და მხოლოდ ჩანგით,
აზალ ქალაქებს გავაშენებთ
და ზედ სიყვარულს დავრგავთ.
მოსკოვი. ვაშინგტონი. პარიზი.
პეკინი. ლონდონი. რომი...
აზრი დამწიფდება მთვარეზეც,
თუ კი არ მოხდება ომი.

როდის ვიყავით ნეტა ბავშვები,
როდის ვიყავით, როდის.
როგორ მოხდა რომ გულის მაგიერ
მკერდში ჩაგვედგა ლოდი.
მომეცით ჩემი პატარა გული,
წაიღეთ თქვენი სიბრძნე,
ვეფერები და იმედით ვუვლი
ჩემი ბავშვობის სიზმრებს.
ჰქონდა სხვა ეშხი და სილამაზე
ტყიდან გუგულის ძახილს.
ო, რა ლამაზი ქვეყანა იყო,
რა გულკეთილი ხალხი?!
ამღერებული ცისკარი იყო,
ზამთარი ერქვა ზამთარს.
გადახვეოდა ვენახი ჭიგოს
ზაფხულის ღია კართან.
მეფერებოდი, მუხლზე მისვამდი,
სულ სხვა იყავი მაშინ,
უბრალოდ, თითს არ ამოისვამდი,
რომ ჩაგვარდნოდი თვალში.
ახლა სულ სხვა ხარ, ჩაქრა ის ცეცხლი,
ერთმანეთს ველარ ვუვლით,
მითხარით ხალხნო, როგორ ვიცოცხლო
გაქვავებული გულით?!

* * *

სიყვარულის პოეზიას
უარი ველარ ვუთხარი,
გულს ფიქრები მოესია,
როგორც ყვავილს ფუტკარი.

ფერხული და ზეიმი აქვთ,
გამოსულან სამღერლად.
ჩემი გულის თაფლი მიაქვთ,
მიტოვებენ ნადვერდალს.

არაფრის არ აქვს დარდი,
ქედსაც არასდროს იხრის.
სძულს — თავისუფლად დადის,
უყვარს და სასჯელს იხდის.

მე დამნაშავე მქვია,
მას კანონები ფარავს, სიყვარულისთვის სჯიან,
სიძულვილისთვის — არა!

მ ხ ა ტ ვ ა რ ი

გახვეულია თამბაქოს ბოლში
შენი ოთახი, შენი წიგნები,
შენ არ ყოფილხარ არავის როლში,
რაც დღეს ხარ, ხვალეც ისე იქნები.
ყაჩაღებივით მოსულ ფიქრებს
უძილო ღამე უპერს მარწუხებს.
ბავშვებს არა აქვთ პური და იქნებ,
იქნებ ბავშვების ბედი გაწუხებს.
ჩანს ფრესკა რამდენ რამეს ღაღადებს,
შენ გეჩქარება და უკვე დროა,
ფეხი აუდგამთ ფერად ნახატებს
და ბავშვებისთვის იმედი მოაქვთ.
ხელში უჭირავთ შენს დაღლილ ხელებს
მაღალი ცა და უსახლგრო სივრცე.
რომ სიმღერები აჩუქო ხმელეთს
და შერე უკვდავ სიმღერად იქცე.
შენ არ გიტაცებს ჭიქა არაყი
და სულ სხვა არის შენი მირაჟი,
და ვალმოხდილი დგახარ ამაყად
შენი ქვეყნის და ხალხის წინაშე.

ჯამალ ჯაყელი

მარბაღიტები ნიქარაუი

გამელვიძეა თუ არა, ლოგინი საფლავივით მეუცხოვება და ვდგები. ბუღბუღლის სტვენას ვუსმენ. დილის ექვსი საათიდან იწყებს გალობას. მასში საოცარი სიწირფელეა, პირველქმნილი სისუფთავე და ალერსია ადამიანისა და ბუნების მიმართ. რაღაც განსაკუთრებულს ვგრძნობ და თვალდახუჭული ვოცნებობ — ნეტავი ყველა იმას განიცდიდეს, რასაც ახლა მე, ნეტავი ყველა იმას მღეროდეს, რაც გულით ემღერება. არა, კი არ მეხარბება, მიხარია, რომ არის ყოვლად უპრეტენზიო, უჩინარი ფრინველი და ქვია ბუღბუღლი. საწუხ არს, რომ აქ ზღვის ამ მიმოქცევაში ბუღბუღლის ხმას ვერ არჩევენ; მეჩე რა თუ სმენაც აქვთ და გემოვნებაც. ამიტომაცაა, რომ ყველაზე უნიჭო მომღერალსაც კი ისე წარმოადგენენ... კონფერანსიე რა შუაშია. ის ხომ არ ადგენს პროგრამას?!

საოცრად წყნარია ზღვა ამ დილას. ვზივარ ნაპირთან და... ორი ბედნიერება ერთად მაქვს — ზღვასთანაც ვარ და ბუღბუღლთანაც. ზღვა გაიტრუნა ბუღბუღლის გალობაში: ხან აწკრიალებს, ხან უსტვენს, თითქოს კენესის კიდევ. ეს კენესაც ძალიან წრფელი და თავისუფალია. შესაშურია, არა?

ფეხის ხმა მომესმა. ის, ცხადია, ხელს მიშლის, მაგრამ გალობის ღვათებრივ ბგერებს მაინც ვისმენ. მოახლოვდა და ეს ბგერებიც გაქრა, ბოლოს კენჭებზე ხრამუნი მკვეთრად გაძლიერდა და თვალები გავახილე. — ერთი შხვერთი გოგო ზღვისაკენ თავდაჯერებული კმაყოფილებით მოდიოდა და სულაც არ გრძნობდა ჩემს განსაცდელს.

რამ მოიყვანა აქ ამ დილას? შეეხედე და იმ წუთში მოვაცილე თვალი, გავიფიქრე, ერთი კენჭი რომ ყოფილიყო, ის არ გაიხმაურებდა. ორი, სამი და ბევრი რომაა, ერთმანეთს ეხახუნება, იხეხება და ხმაურობს...

სულაც არ მაინტერესებდა, ის გოგო ლამაზი იყო თუ არა. მჯერებდა
იმ ზღაპრულ ხმას დავებდები, კენჭების ხახუნით გამოწვეულმა სიტყვებმა
რომ გადამიკარგა.

ქალიშვილმა ტანთ გაიხადა. ტელაშუნზე მივხვდი, რომ წყალი მუხ-
ლებამდე მოადგა. ეტყობა, წყალი ეცემა და დაბრუნდა. რატომღაც ვიგ-
რძენი, რომ ჩემსკენ გამოიხედა. უყურადღებობაზე მგონი განაწყენდა.
ისევ ჩაიცვა და მეზობელ ძელსკამზე ჩამოჯდა. კვლავ დუმილი ჩამოვარდა
და თავისუფლად „ვიპოვე“ ჩემი საოცნებო გალობა. თითქოს მიმიხვდაო
და გამოსაჯავრებლად კენჭების სროლა დაიწყო. შეეხედე, ძალიან ლამა-
ზი მომეჩვენა. „ნეტავ მართლა ასეთია?“ გავიფიქრე, მაგრამ სმენა მაინც
ბუღბუღლს მივაპყარი. წამოდგა. მომიახლოვდა და ამრეზილად შემომხედა.
— კმე!

— ჩაიარეთ! — ვთქვი ისე, არც კი შემიხედავს. წავიდა, ნაბიჯს აუჩქარა, თითქმის გაქცა. ეტყობა, ჩემს უყურადღებობაზე ძალიან გაგავრცხვნილია. ჩაიხიზნა და დაიწყო სიარული.

— მოა!

— მე არა ვარ ლამაზი?

— მაშ, გუშინ...

— ၁၆. ၆၀၀!

— მთავარია, რომ ღამაში ხარ. რა საჭიროა ამაზე ლაპარაკი? ტაში? გრილი? სიღამაზე უნდა შეიგრძნო და იოცნებო. ქათინაურსა და ოვაციას თხოულობს უღამაშო, რომელსაც ღამაშის პრეტენზია აქვს და გორილასა ჰგავს...

— ნახვამდის! — ვიქვი მე ცივად.

— ნახვამდის!..

და, აი, მოულოდნელობა! ტყაცანი ქუჩის მეორე მხარეს გაისმა. შე-
მომხედეს, ვერ გაიგეს, ასე მოულოდნელად რამ გაიტყაცუნა. რა იცოდნენ,
რომ სილა ვიწვნე! შერცხვა. შუბლი მხარზე დამადო და აქვითინდა. გა-
წითლებულ, გახურებულ ლოყაზე ხელი მომისვა და ვიგრძენი — ბოდიშს
მიხდიდა.

— სისუსტის ნიშანია ეს. — ვთქვი მე.

— ხოო?

— ვისაც ახსოვს, მოსწონს, უყვარს, — არ ყვირის. სიწმინდის
იტანს ხმაურს. ყალბ ოვაციას. დიდი სიყვარული, ჭეშმარიტი
მუნჯი, ბრძანა დიდმა კაცმა.

— ხოო?

— სცემს უნებისყოფო, დიდებას მოითხოვს თავის სიმართლეში და-
ეჭვებული, ოვაციებით იკვებნის უნიჭო. ოვაცია ეფექტის კიბეზე მოჩვე-
ნებითია. მთავარია გულით მიღებული, ათვისებული. როცა გულს უხა-
რია, იღიმები. როცა ჭკუას უხარია, ხარხარებ. ხარხარი ხმაურია, ღიმი-
ლი, ხსოვნა და სიყვარული.

— ხოო?

— ჩაიარე, შენ ძალიან პატარა ხარ.

— როგორ, აი შენი სიმაღლე ვარ.

— მე ვთქვი პატარა ხარ-მეთქი, და არა დაბალი, თანაც... ჰო, ხვალ-
კარგი დარი იქნება. დასალიერი ვარდისფრად შეიღება.

— ხოო?

— ჩაიარე! როცა გაიგებ, რაა შენი მიზანი, იდეალი, მაშინ მოდი...

— ჩემი მიზანია შევქმნა კარგი, კულტურული, თანამედროვე ოჯახი.
მყავდეს ინტელიგენტი ქმარი... ავტომანქანა, ავეჯი, აგარაკი... გავაჩინო-
ქალ-ვაჟი. გავზარდო ნამდვილ ადამიანებად. ერთი იყოს მუსიკოსი, ერ-
თიც — გეოლოგი.

— სულ ესაა?

— მინდა მიყვარდეს... (ახ რა კარგია) ქმარმა არ იეჭვიანოს. ვიმოგ-
ზაურო, ვიყო ფუტკარი ნეტარებისა და პეპელა პაეროვნებისა. ნექტარი
მქონდეს თითო წვეთი ყოველდღიურად და არა ათასი წვეთი ერთბაშად.

— კარგია! — ირონია შემეპარა ხმაში.

— ქმარს უნდა ეხუროს შლაპა და ეკეთოს ჰალსტუხი. ინტელიგენტი
არის ინტელიგენტი.

— მაშ კარგი. ჩაიარე.

— ნუ ეხუდება შლაპა და ნუ ეკეთება ჰალსტუხი.

— კარგი, ჩაიარე.

— ნუ მექნება ავეჯი და ავტო-მანქანა.

— ჩაიარე.

— რა არის? — გაწიწმატდა ლია.

— ცოტა გყოფნის და ისაა. ქმარ-შვილი, ოჯახი, ფუფუნება, ჰალს-
ტუხიანი ქმარი შეიძლება ყავდეს ავსტრალიელს, რომელსაც შენსავით
პიონერულ მარშზე არ უსწავლია სიარული.

— ხოო?



— ჩაიარე.

— მაშ, რაა საჭირო?

— ჩაიარე.

— შენ სხვანაირი ხარ, იცი!..

ზღვისაკენ შევბრუნდი. თოღების ირთომ მომზიბლა. ღია ახლოს მოვიდა და თვალეში ჩამაშტერდა.

— სხვანაირი!..

— როგორი?

— უგულო და მკაცრი.

— ღია, იცი რა ვითხრა, ძალს აღამიანმა ასწავლა კბენა. ხილვა უფრო ძლიერია, ვიდრე სიტყვებით მისი გადმოცემა. ემბრიონიდან გონებადღე ხილვაა, გონებიდან პრაქტიკადღე აღმოჩენა. ძალს აღმოჩენილი შესთავაზა აღამიანმა, — კბენა. ისიც კბენს. მას პირველ ხილვებთან არავითარი საერთო არა აქვს. შენი ოცნება და მიზანი, სურვილი და იდეალი — ისწავლო, გათხოვდე, შექმნა დიდებული ოჯახი, დაუზარდო ქვეყანას შეილები — ეს ცხოვრებისაგან, იქნებ ქვეცნობიერადაც, შენზე ნაკარნახევია და არა ცხოვრებაზე შენგან ნაკარნახევი. აქ შენი ხილვები გამოირიცხულია... თოჯინა ლამაზია, მაგრამ... კრეტინობაა. როცა არ იცი რა უნდა ქნა საოცნებო ზღვარის იქით; როცა ყველაფერი კეთილად აგებდება, — იმის მერე, შენ გქვია ჩემი დროის ახალი აღამიანი. მაშ, იმას რა ქვია, ვინც იცის რა უნდა აკეთოს ასეთი ოცნებისა და დიდი უზრუნველყოფის შემდეგ. არა, შენ მანეკენი ხარ რეკვიზიტებით სავსე ცხოვრებისეულ სცენაზე. ის კი — ახალი აღამიანი. ის იტყვის, რომ სიცოცხლე ათანასწორებს აღამიანებს და არა სიკვდილი.

— ახ. ხო?

— ხვალ კარგი დარი იქნება... გუშინ ჟანჩა ცალ ფეხზე იდგა... საწყენს გავიგებ.

— აი... ისეც შენ! — თქვა და ისევ გამაწნა, თვალეში დავხუჭე. დაწვები მეწვოდა, მაგრამ ხმას არ ვიღებდი. „ხორცი და სული ერთად დადის და ერთმანეთის არ ესმით“ — გავიფიქრე და შემოვტრიალდი. ღია ლანდის სიმაღლეთი გაუჩინარებულყო. ვიგრძენ, ჰორტენზიების უკან ჩაცუცქეტილყო და ტიროდა. იტიროს!

* * *

— რატომ მოხვედი? — ვკითხე მე.

— რაღაც მინდოდა მეთქვა. არ ვიცი რა არის ეს „რაღაც“. ვერაფრით მოვუძებნე სახელი. ისე კი ვიცი, რომ საგნებს თავისი სახელი ჰქვია. ჰო. მართლა, გავთხოვდი.

— ძალიან მიყვარს ახალია. სხვადასხვა ჯიშისა არსებობს...

— მე ვთქვი, გავთხოვდი...

— იელი მისი წინაპარია...

— ნუთუ არაფერს გეუბნება ეს სიტყვა?

— მეშხანი როგორაა სხვანაირად?

— კარგი, საკმარისია... ოღონდ — გავთხოვდი!

ახალიას ყვავილი მოვწყვიტე და დავიდე შუბლზე. უნებართვოდ ცისაკენ ავიხედე. მომეჩვენა, თითქოს ლილისფერი ლაქვარდი თვალებზე მედო, უსასრულოდ მაღლა, ლაქვარდებში ვიყავი და... ცისარტყელა ჩემს ქვემოთ ელვარებდა...

— არა. ოცნებით გავთხოვდი!

— როგორ?

— ოცნებით, ოცნებით... მართლა კი არ გავთხოვილვარ, ისე ოცნებით გავთხოვდი.

— მერე?

— ქორწილში იყო ხუთასი სტუმარი, თითოეულმა ოცდაათიდან ორ-მოცდაათ მანეთამდე შემოსწირა ქორწილს. დაგროვდა ოცი ათასი მანეთი. ეს სიმდიდრე დაემატა ჩემი მეუღლის ძვირფას ბინას. ქონებას, აგარაკს, მანქანას, ავეჯს... მდიდარი ქალი ვარ. მაღე შვილები შემეძინება.

— ეს საინტერესოა

— ყველაფერი თავსაყარად მაქვს, ვმუშაობ. ვცხოვრობ, ვმოგზაურობ.

— ესაა სულ?

— ჩემში ახლა რაღაც ხდება... ამბობენ, ყვავი სამას წელიწადს ცოცხლობსო.

— საშინელებაა იცოცხლო სამას წელიწადს და არ იცხოვრო ერთი წელი, ერთი თვე, ერთი კვირა, თუნდაც ერთი დღე. შენ გათხოვდი, ყველა სანატრელი აღისრულე. სამსახურსაც რომ თავი დაანებო, უზრუნველყოფილი ხარ. დაიკრიბე გულზე ხელები და იყავი...

— რაა ამაში ცუდი? ვაკეთებ იმას, რაც მომესურვება...

— ჩაიარე! შენ ცხოვრობ იმით, რაც შეუქმნია ბუნებას და ადამიანს შეუქმნია აუცილებლობითა და კანონზომიერებით, სიყვარულითა და იძულებით. შენ არაფერი არ შეგიქმნია და მაინც გქვია ადამიანი, თანაც — ახალი ადამიანი...

— მაშ?

— კარგი — კარგია, ცუდი — ცუდი. მოსაწყენია მარტო მსჯელობა და მარტო შეფასება.

— მაშ?

— არა ოდენ კარგი. არა ოდენ ცუდი! თუნდ უფრო კარგი, თუნდ უფრო ცუდი, ოღონდ ახალი, ამაღლევბელი!.. არაფერი ისე არ ფიქრებს და აბერებს ცოცხალ ორგანიზმს, როგორც ადგილზე სიარული ადგილზე რბენა, ადგილზე...

— ტკეპნა?

— ტკეპნა.

— ეს, სადა ვართ?

— ყველგან ვართ და არც არსადა ვართ. ეს ზღვაა. ზღვა ყველგანაა. ბევრი, ბევრი წყალი კი — მხოლოდ აქაა, ბევრი წყალი შეიძლება ჭუჭყიანიც იყოს, ზღვა კი — არა, ის მუდამ სუფთაა, უმანკოა, მარგალიტის შემოქმედი, მას აჭუჭყიანებენ, ესენია ცრუ მეფენი და ცრუ მონები, უფრო სწორედ — ამათი ტანსაცმელებით შემოსილნი. აი, მე ვიცი ერთი... იცვამს სხვისი ხელით შეკერილ მუნდირს. ამ მუნდირში ის ღვთისნიერ კაცსა ჰგავს, ლამაზიც გგონია და მოწყალეც. ბედნიერი არიან მისი ნახვით. წმინდა გიორგის გამოჩენად მიაჩნიათ მისი დანახვა, იმასაც ამბობენ, ღმერთიაო. ლამისაა მუხლი მოიყარონ და ილოცონ მასზე, მაგრამ... ჰოი, საოცრებავ, გაიხდის აი მუნდირს და... თურმე კუზიანია, ხეიბარაა, უსახურია, თანაც გულღრძო. წლების განმავლობაში თურმე ამაოდ უსმენდი, ამაოდ გჯეროდა ამ ხეიბრისა. ამ ამოებობის გამო გული გტკივა, გტკივა, გტკივა! ან რად გჯეროდა მისი წმინდანობა, ან რატომაც ასეთი კუზიანი, უხიაგი, უნჯი, მათხოვარი...

— მამ მუნდირი ყოფილა ყველაფერი...

— მას შემოქმედი კვრავს, ის ღმერთამდე ამაღლებულია, საწუხ არს ფრიად, რომ ამ დიდებულ მუნდირს მახინჯები იცვამენ, თანაც იცი რას შვრებიან? — ამ მუნდირის შემკერავ შემოქმედს დღისით ელაციცებიან, ღამით კი შარვალს ხდიან. ტაყიმასხარები არიან.

— მომშივდა და მიხარია. ყველაფერი თავსაყარად მაქვს და მომშივდა. გამოდის, რომ მოთხოვნილების გრძნობა არ დამკარგვია, რა კარგია! მე კიდევ სხვა გრძნობაც უნდა მქონდეს. ჩემში რაღაც ხდება, თავისთავში რაღაცას ვიჭერ. მივდივარ და გამიბრბის. რა ქვია მას? ხილვა? იქნება ვეგა!

— ცხადია, ვეგა! ვეგა ყველაზე კაშკაშაა. სიბნელეს ხევს და მინათებს თვალებს. მოდი, ვეგა, სულთან!

* * *

— რატომ მოხვედი?

— თავისთავში რაღაცას ვიჭერ, მივსდევ და გამიბრბის... ვგრძნობ, რომ მას შენ მფარველობ, შენ იცი რა არის ის, სად არის ის. იცი და

ჩემთან არ გასურს ლაპარაკი. მეუბნები — ჩაიარეო. მკაცრი ხმით, უფრო
ათი...



— რატომ მოხვედრი?

— მგონი გითხარი გავთხოვდი-მეთქი, არა? არ ვიცი ეს სიზმარი იყო, ოცნება თუ გასაგნებული ხილვანი. ნამდვილად მგონია, რომ გავთხოვდი.

— ბედნიერი ხარ, არა? — საიდანღაც სტვენა მომესმა. ყველაზე შერევილიც კი ყველაზე ინტიმურ, თბილ, მისებურ სიმებს. აბამს გარემოსთან, როცა უსტვენს რომელიღაც სიმღერის ან მისი განწყობილების შესაბამის მოტივზე. რატომღაც სტვენა მომინდა.

— შენ ახლა არ მისმენ.

— როგორ არა, გავთხოვდიო! — სიგარეტი ამოვიღე.

— მყავს ლამაზი, ახოვანი ქმარი. ტანმადალია. ზუსტად იცის, რა უნდა აკეთოს ყოველდღე. სამსახურში არასოდეს დაუგვიანებია. ერთსა და იმავე დროს ბრუნდება. ყველაფერში ზუსტია. ისიც იცის, როდის უნდა მაკოცოს... სულელი ვარ, არა? შენ ახლა არ მისმენ, მგონი უსტვენ კიდევ?! — თმები თითებიტ შეივარცხნა, ღრმად ამოისუნთქა და ნახევარხმაზე ამოაყოლა — „გავთხოვდი“... თვალები დახუჭა და გაიტრუნა.

— სისულელეა! — ვთქვი და ძელსკამზე გავსწორდი. ლიამ ჩემს მხარზე ხელი ჩამოაცურა, სკამს მიეყრდნო და თვალები გაახილა. შევხედე და მომეჩვენა, თითქოს ცისფერი ჩამოსდიოდა ღაწვებზე, სახეზე; ეს ფერი ედებოდა ოქროსფერ თმებს, მხრებს და მთლიანად ცის ფერში იძირებოდა თითქოს კოსმიური სიღრმიდან, ეშვებოდა ძლივს შესამჩნევად. ნელა, თანაც ნარნარით. „რატომ აქვს ამ გოგოს ასეთი უსაშველო ცისფერი თვალები?“ — გავიფიქრე და ვთქვი:

— წადი ლიკა, სახლში!

პასუხად შემომხედა, თითქმის უაზროდ გაიღიმა და თქვა:

— ჩემმა ქმარმა ყველაფერი თავის დროზე იცის. კოცნაც კი. ბევრი ფული აქვს. მანქანა იყიდა. ჩემი სიამოვნებისათვის ნავიც კი შეიძინა ზღვაზე ვისერიხოთო. ჩვენია ქვეყანა. სულსაც არ დაგიშლი, ოღონდ არ მიღალატო. ათი კოსტუმი აქვს, რაც აქვს, იმიტომ კმაყოფილი. შვილები დაგვეზარდა. ერთი არის მუსიკოსი, მეორე გეოლოგი. ქმარი ბედნიერია ამ ქვეყნიური ბარაქით, სიკეთით და ჩემით.

— შენც ბედნიერი ხარ.

— მეც ბედნიერი ვარ, — ყველაფერი თავსაყრელად მაქვს. გამეცინა.

ლიასაც გაეცინა.

რატომღაც უფრო ხმამაღლა გამეცინა. ლიამაც გადაიკისკისა. აგზარხარდი.

სიცილისაგან ორივე ფეხართხალეზდით. ძელსკამი წაიქცა და გადავ-
ცვივდით. კენჭებზე თავი დავკარიტ. წამოვდექით, კეფა გვეწვოდა, მგზამ
არაფერს ვაპბობდით. რამდენიმე წუთის შემდეგ ვიგრძენით სიცილის ეშ-
მაკი ფრთებს კეცავდა და თვალებიდან ჟინი გადადიოდა. მგონი ^{ფრთხილად}
ბი გვედგა თვალბში.

— რატომ იცინოდი? — ვკითხე.

— შენ?

— მე — ისე, ტყვილა.

— მეც. — დასძინა და ოქროსფერი თმები მხრებიდან გადაიკრია.
წყალი მომწყურდა. მე ცივი წყალი დავლიე, და მას ნაყინი შევთა-
ვაზე. სული დაუბრუნდა ბუდეს და გონება განათდა.

— რატომ იცინოდი? — ისევ ვკითხე.

— რა ვიცი. შენ?

— არ მახსოვს, მგონი მანეკენზე გამეცინა.

— ბედნიერების მოდელზე?

— ჰო.

— მაშ, რაა ბედნიერება?

— ძიება.

— არ მესმის.

— ბედნიერება არის ძიება, გაიგე?

— გურა.

— წადი ლიკა სახლში, შენ პატარა ხარ.

— არა, არ შეცინება, რომ პატარა ვარ და ვჩურჩულებ — მოდი
ვემე, სულთან! როცა მე გავიგე, ერთ კუბურ სანტიმეტრ წყალში იმდენი
ენერგიის მოპოვება შეიძლება, რამდენიც საოკეანო ვემს ოც კილომეტ-
რზე გაიყვანს, — ვთქვი ბედნიერი ვარ-მეთქი. ჩემი ქმრის ათ კოსტუმს,
მანქანასა და ნავს მიჩვენია ეს აღმოჩენა!

— ოჰო, შენ ცოტა გაიზარდე, მგონი ერთ სანტიმეტრამდე მოგემატა.

— ეს ძალიან ცოტაა, — გაიღიმა ლიამ.

— ეს ბევრიც კია, რადგან შენ ვერ ხედავ განსხვავებას უკვე აღმო-
ჩენილის ათვისებასა და ახლის აღმოჩენას შორის. შენ ბედნიერად თვლი
თავს არა იმ ფუფუნებითა და უკიდურესი უზრუნველყოფით, არამედ
აღმოჩენილის ათვისებით. ახლა ნახე, რამხელა ბედნიერებაა შენი აღმო-
ჩენა?!

— მაშ...

— აკი გითხარი, ბედნიერება ძიებაა! წადი ლიკა სახლში.

— რატომ ინგრევა ოჯახი, როცა ინგრევა? რა ამის მიზეზი: სიღატაკი, სიმდიდრე თუ გონებრივი სიბეცე? ან რატომ აჩენენ მარტოშვილები შვილს?

— შეშჩანები არიან. — ტაქსის მძღოლს ვანიშნე გაჩერება. მუხრან-ჭებმა გაიხრჩიალა. ლიამ ხელი მოჰკიდა, — არ დამტოვო.

— შეშჩანები არიან...

— შენ ახლა აქ, ხარ და აქ მაინც არა ხარ. მგონი ვერც ვამჩნევ. — ლიამ თმები გადაიკრია და ისეთი პოზა მიიღო, თითქმის ყელი მოიდგარაო.

— მე მხოლოდ მშვენიერებას ვამჩნევ. პირველად ხელოვანმა ადამიანის სილამაზე აჩვენა. ეს საკმარისი არ აღმოჩნდა. აჩვენა ადამიანის განწყობილება. არც ამან არ იკმარა. ბოლოს აჩვენა ადამიანის მისწრაფება, გატაცება, ინტერესი, რომანტიკა... ესაა მშვენიერება.

— ცხადია, სხეულის სილამაზესთან ერთად! — გადამიჭრა ლიამ.

— ლამაზი სხეული არაა განმსაზღვრელი სულის სილამაზისა.

— ბევრი რამ იცი და არ ამხელ. ამბობ, მოდელი მომწყინდაო, ახალი მინდაო, ამ ახალში კიდევ ახალიო... როდისღა აპირებ ცხოვრებას?

— როცა ვიტყვი — „სეზამ, გაღე“ და „ვევრიკა“... როცა ხალხს მივცემ იმას, რაც არ აქვს და არ გამოვუტენავ თავს იმით, რაც აქვს.

— მთავარი არ არის „ვევრიკა“?

— უდაბნო ძალიან ცხელი კუთხეა პლანეტისა, ათასჯერ რომ გაიარო, ამდენჯერვე ერთსა და იმავეს ნახავ: სილა, ქვიშა, აქლემი, ბარხანები, უწყლობა, მოულოდნელი ოაზისი...

— „ვევრიკა“ ხომ წამიერებაა! გეყოფა წამიერი ცხოვრება.

უკვდავებისათვის წამიც საკმარისია. წამით ცხოვრება სჯობს ათასი წლის სიცოცხლეს. ხალხმა იცის, რომ რძე სასარგებლოა და ნიკოტინი — მავნე. რა საჭიროა ამის ათასჯერ განმეორება, ყვირილი, ძახილი, სტვენა. ერთი კაცი ლექციიდან გაიპარა, რადგან იცოდა, რომ რძე სასარგებლოა და ნიკოტინი — მავნე. იქ კი მხოლოდ ამაზე იყო ლაპარაკი. რატომ გაიპარეო, კაცი დასაჯეს. ეს არ არის ტაკიმასხარობა?!

— მაშ ტაშს რაზე უკრავენ, როცა მეათასჯერ ერთსა და იმავეს ეუბნებიან?

— აი, შეხედე, ტბაზე გედმა ფრთები გაადგაფუნა, რა ოვაციაა?!.. მაგრამ არ გაფრინდა. გედი ძალიან ლამაზია და იშვიათად ფრენს. მერე, რაი თუ ფრთებს ადგაფუნებს. მისი ნებაა.

— მეტიჩრობაა, ხომ?

— ცოტა უფრო სხვა.

— თავს იფასებს?

— ზოგჯერ გაუცნობიერებლადაც აღგაფუნებს ფრთებს. იცის, ასე მოუხდება და რა ქნას.

— წინა დღეს ახალგაზრდა ცოლ-ქმარი გაეყარა ერთმანეთს. მისი მეტყინა, ამბობენ ქმარი ძალიან უყურადღებო იყო. ფიზიკოსია, დილიდან საღამომდე წიგნებს, ნახაზებს, ამოცანებს ჩაჰკირკიტებს.

— ქალი?

— დიასახლისია.

— შეხედე, რა რიგ მოხერხებულად ფცქვნიან ის ახალგაზრდები მზესუმზირას. ძელსკამზე ყრიან და აჭუჭყიანებენ...

— რაა დიასახლისობაში ცუდი?

— დონეა მთავარი. უზრუნველყოფას თუ არ შეესაბამება კულტურის დონე, ფული დანაშაულისავენ უბიძგებს კაცს.

ჩვენს ირგვლივ ძელსკამზე შტერი ახალგაზრდები ისხდნენ. მზესუმზირას შეეჭკოდნენ, ურცხვად ფრუტუნებდნენ და ფეხბურთზე ლაპარაკობდნენ. ეტყობოდათ, წესიერად არც ფეხბურთში ერკვეოდნენ. მათთვის მთავარი იყო მოდურად ელაპარაკათ.

— წავიდეთ აქედან, — თქვა ლიამ და წამოდგა.

— ბაზრის წინ ხალხი ირეოდა, ფუსფუსებდა, იფუსფუსონ, ხალხითაა ქვეყანა. ქვეყანა ბაზრითაცაა. ბაზარი გამოფენაცაა, გამოფენაზე ბილეთი სულ ზევით იწევს, ვითარცა კაბა უხნეთა.

— კარგი ახლა. უცებ მომინდა არ დაგიჯერო. არა და მჯერა! — თქვა მან.

ისევ სანაპიროსკენ გავსწიეთ. ყაყანი მობრუნების ხმამ შეცვალა. რა საზიზღრობაა ეს მობრუნდები, — ერთ კაცს იტევს და უფრო მეტს ხმაურობს, ვიდრე გემი, რომელსაც შეუძლია ათასი კაცი აიყვანოს. — ვთქვი და ვიღაცას შევეჩივებ. მგონი რომელიღაც თავმჯდომარე იყო. ტერფზე უნებურად ფეხი გამკრა. ისეთი თვალებით შემომხედა, ეტყობოდა ჩემგან ბოდიშს ელოდა.

— მე კი ვუთხარი:

— არაფრის!

— მე სახლში მივდივარ! — თქვა ლიამ.

— წადი.

— უნდა მითხრა, არ წახვიდე. ქალებს ასეთი რაღაცეები სჭირდებათ. არა და მომბეზრდა..

— არ წახვიდე (თუ კი ასე გჭირდება).

— მგონი, უნდა დაეუბრუნდე ჩემს „ქმარ-შვილს“, ფუფუნებას, შენ რომ მოდელს ეძახი. ეძიონ სხვებმა და იყონ ბედნიერი... მიწვდნენ. შენ

მალალი ხარ...

— ზოგი სიმაღლის სურვილით ცერებზე იწევს. ზოგი დაბლისა...
რისთვის წელში იღუნება. მე კი ასე ვდგავარ. დე თქვან, სარგადას...
ლიაო...

— მგონი, მე ყველაზე ლამაზი ვარ, როცა დიდ უზრუნველყოფაში
ვფიქრობ; ნამდვილი ქალი ვარ, როცა ფრჩხილების შეღებვაზე, თეატრზე,
შვილებზე ვფიქრობ. ეძიონ...

— მართლა, ლიკა?

— მართლა, გეწყინა?

— ჩაიარე, ჩაიარე. თუ ოდნავ გაიზარდო, მოდი აქ. ზღვასთან. მე
აღრევე გეუბნებოდი, წადი სახლში-მეთქი.

ლია უკან-უკან წავიდა. შეჩერდა და შემომაცქერდა. თითქოს ხელე-
ბი ჩემსკენ გამოიშვირა და ნაბიჯიც გადმოდგა, მაგრამ არა! ისევ უკან-
სვლით დაშორდა, ციბრუტივით შემოტრიალდა და გაიქცა. იმ დღას
შემდეგ ლია აღარ მინახია. იქნებ ასეც სჯობდეს. მე ჩვეულებრივ სამხატ-
ვრო სახელოსნოში ვფუსფუსებ. ვხატავ, ზოგს ჭვარს ვუსვამ, ზოგს ვი-
ძებ და ვარ ბედნიერი, რომ ვიპოვო, რაღა ვიქნები?.

* * *

ნაწვიმარი იყო. მზემ ახლად გამოაჭყიტა და ქვეყანას ორთქლი ადო-
ნა. ლია მზისფერი შორტებით იწვა დივანზე და ფეხი ფეხზე ედო. ფიქ-
რობდა და სრულებით არ ესმოდა არც ფრინველების გალობა და არც
მუსიკა. სარკეში თავის ორეულს თვალი მიაპყრო და მხარი იცვალა. მკე-
რღზე მოტმასნილმა ატლასმა შეაწუხა და შეიხსნა. საამოება იყო ორგე-
ლივ, მას კი ფიქრებისათვის თავი ვერ წაერთვა. წარმოიდგინე. თითქოს
თეთრი კაბა ჩაიცვა და საპატარძლოდ გამოეწყო. თითქოს... „აი, ხალხი
შეგროვდა, დაიწყო ქორწილის ცერემონიალი. ისმის სიმღერა დუდუქა-
ბის თანხლებით. ცეკვავენ კინტაურს, შალახოს. მღერიან ყარაჩოღელები...
არა, დავანებოთ თავი დუდუქებს, კინტაურს, შალახოს და ყარაჩოღე-
ლებს. უკრავენ როიალზე, ასრულებენ რომანსებს!... გეთანხმებით, რო-
მანსებს კი არა, თანამედროვე მოდურ სიმღერებს. ქეიფობენ, ღრეობენ...
ხალხი გაიკრიბა... საპატარძლო ოთახი... შემობრძანდა ნეფე და...

ტელეფონზე დარეკეს. ლია წამოდგა და გაეპასუხა, ღონისძიება ახ-
სენეს. რაღაც საქმეზე ლაპარაკობდნენ. მერე გამოირკვა, რომ ადრესანტი
ცდებოდა — ელაპარაკებოდა ლიას და არა... ლენცოფას.

ლიამ დააგდო ტელეფონი, ტრანზისტორი გამორთო და დივანში ფა-
ნჯრებისაქენ ზურგშექცეული ჩაწვა. ლამაზი იყო ლია და ლამაზი, მზის-
ფერი შორტები ეცვა. მოიყვია და თვალები დახუჭა. ყველაფრის დავიწყ-
ება მოუხდა, მაგრამ წელანდელმა ფიქრებმა მოჰპარა სურვილი და

კვლავ ფიქრებს მიეცა.

„აი, შემოვიდა ნეფე... რა უნდა ქნას მან, რითი იწყება, საიდან და როგორ იწყება ცოლ-ქმრობა? თახში სინათლის გამორთვით? მგონი არა. ცოლქმრობა რაღაც უფრო დიდით უნდა დაიწყოს. — ინტერესული მოვალეობის, პასუხისმგებლობის და სხვა ამდაგვარი გრძნობით? არ ვიცი“...

„ძალიან გაჭირდა შვილების სახელების შერჩევა. ვერ გადაიწყვეტია, რა დავარქვა ქალ-ვაჟს: დავითი და რუსუდანი, ცოტნე და ქეთევანი? თამარი და... არა ეს სახელები შესაბამისი ეპოქების სინონიმებად გადაიქცა და არ გამოდგება. ის სხვა დრო იყო, ახლა სხვა დროა. ახლა შეიძლება ვინმეს ერქვას გორგოლაჟა და იყოს კოსმონავტი, ერქვას პროპელერი და იყოს კაცი-ამფიბია.. ამიტომაც ამბობენ, ჩვენს დროში არაფერი არ უნდა გაგვივირდესო. მაშ, რატომ კითხულობენ — ვინ დაძვრებაო მიწის ქვეშ და ვინ ღებავსო ბოლოკს? ჰა, ჰა, ჰა! ეს რა გასაკვარია. ძვრებიან და იძრომელონ მიწის ქვეშ და იტაკიპასხარაონ, ოღონდ მიწაზე მარადიული მზე იყოს, ბოლოკი იყოს გემრიელი, მართლა წითელი და არა ხელოვნურად წითელი, ვილაცის ჭუჭყიანი ხელით შეღებილი, რომელმაც მხოლოდ ეს ფერი იცის და არა მისი მნიშვნელობა. განა ცოტაა კრეტინი ამ ქვეყნად?!

— ლია! — კრძალვით მიმართა ქმარმა და სანამ გაეპასუხებოდა, მხარზე ეამბორა. ამით მან გამოხატა მის მიმართ აურაცხელი ყურადღება და სიყვარული. მან უხერხულობა იგრძნო და წარმოთქვა: „რას ინატრებ, ლია? წამალდაც დაგეწაფები, ოღონდ ინატრე“.

„მადლობთ, არაფერი არ მინდა... ჰო, რა უნდა მეკითხა, — ვინ ღებავს ბოლოკს და „კარამელში“ ვინ ღებს „პავიდლას“.

„ეს სულაც არ მადლევენ, ჩემო კეთილო, მთავარია „კარამელი“ იყოს ტკბილი, მისი ყიდვის სურვილი მუდამ მქონდეს და ვიყიდო ერთისთვის ათი, ასი“.

„ხოო?“ — გაიკვირვა ლიამ.

„აბა, რა!“ — თქვა „ქმარმა“.

„უნივერსალში საქონელმცოდნენი“...

„ოჰ, ჯერ არ მინახავს მყიდველი, მიემართოს საქონელმცოდნეთათვის. კოსტუმს მოირგებენ, შეხედავენ, გადააბრუნ-გადმოაბრუნებენ, შუქზე ფერთა სიციქლის გამო რომ არ მოტყუდნენ. ფანჯრისაკენ მიიწევიან და მუშტრის თვალით ერთხელ კიდევ დახედავენ, ძალიან დახარბებული თუა, იქვე გაუყრის მკლავებს და ჩაიცვამს, არა და ღიმილით ეტყვის გამყიდველს ერთ სიტყვას „შეახვიეთ“, და შინაგანი კმაყოფილების გრძნობით მიმოიხედავს... მას არც ის ენაღვლება, ვინ შეეკრა კოსტუ-

მი, არც ის, ვინაა საქონელმცოდნე, არც ის, თუ ვინ მიაქრა იარაღი, ხოლო თუ კი ორი-სამი დღის ტარების შემდეგ გაირღვევა, მაშინ შეიგინებს უმისამართოდ. ეს გინება, ცხადია, პირველად ტექნიკურ-ნტროლის განყოფილების რომელიღაც საქმოსანს შეეხება, მაგრამ მისა-მოიდგინე, მყიდველს ისიც კი არა ჰყავს მხედველობაში. ის ავინებს ვი-ლაცას, ერთს, ზოგადიდან მის თავში წარმოდგენილს და, თუ ძალიან გაჯავრდა, იმასაც იტყვის — „ეჰ, ჩვენები ვერ აკეთებენ ძმაო, საზღვარ-გარეთულ კოსტუმს არაფერი სჯობია!“

„აი, ზედვ, ერთი საქმოსანის უყურადღებობამ მთელი ქვეყანა გაა-ლანძღვინა მყიდველს“.

„მყიდველს არაფერი ენაღვლება გარდა იმისა, იაფად იყიდოს კარგი“.

„მაშ, ვინაა ქვეყნად კარგი კაცი, თავისი დროის შვილი“.

„ვინც ამგვარი სიამოვნებით ნაყიდ კოსტუმსაც არ დაზოგავს მაშუთ-ში გასასვრელად და... თუ დაინახა, ბავშვი უვარდება მატარებელს, გადა-ეშვება და გადაარჩენს, თუნდაც ფეხი მოიტეხოს“.

„კი, მაგრამ ასე, ხომ ყველას შეუძლია გააკეთოს, უცხოსაც?“.

„ისიც კარგი, თანამედროვე კაცია ალბათ, ჩვენი დროის შვილი“.

„არა, ყველა არაა, ჩვენი დროის შვილი“...

„მაშ“...

„ჩვენი დროის შვილია ის, ვინც მარადიულ ძიებაშია, ვინც ბედნიე-რია სხვისი ბედნიერებით“. — თქვა ლიამ.

„არიან კი ასეთები?“

„შენ არა ხარ ასეთი, მაგრამ არის ერთი კაცი ასეთი, მე ერთს ვიც-ნობ, ბევრნი არიან“.

„ახ, ხოო“.

„დიახ“.

„მაშ, შენ იმ კაცს იცნობ, არა?“

„ვიცნობ და ამით ვამაყობ კიდეც“.

„ესე იგი, მღალატობ. სირცხვილი და სიკვდილი შენი, შვილებს მა-ინც რა პასუხს აძლევ. მარგალიტებივით შვილები გყავს, ერთი გეოლოგი იქნება, მეორე — მუსიკოსი. ბინით უზრუნველყოფილი ხარ და აგარა-კით, გაქვს ძვირფასი ავეჯი და ბედნიერება, არსად არ მუშაობ, რადგან ამისი აუცილებლობა არა გაქვს, მანქანას დააქროლებ, როგორც გინდა. გარდერობი სავსე გაქვს. „აფსუს!“

„რაა ეს „აფსუს!“

„მღალატობ“.

„არ გღალატობ, ასეთი აზრადაც არ მომსვლია, მე ვთქვი, არის ნამდ-ვილი ჩემი დროის კაცი ესა და ეს-მეთქი. მე მომწონს მისი აზრები და

არა, ვთქვამთ, თვალები, ესაა და ეს.

„ეს კი ლალატიია, მე ყველაფერს ავიტან, გარდა ლალატისა... მგერამ. მიყვარხარ და რა ვქნა“.

„თავს ნუ იკატუნებ“.

„მიყვარხარ, შენ ძალიან ლამაზი ხარ. მემამყება, როცა შენთან ერთად დავდივარ კინოში, თეატრში, აგარაკზე“.

„ახ, ხოო?“

„მემამყება“.

„გასაგებია, მომეშვი“.

„უნდა გაკოცო“.

„ეს საზიზღრობაა, მომეშვი. შენ ჭაობში ხარ, ამას სხვანაირად დაკონსერვებს ეძახიან... მომეშვი“.

„კონსერვის ქილის გასახსნელი ერთიც საკმარისია ათასისათვის. ხელში უნდა ავიყვანო, გაკოცო და ვიამყო“.

„აჰ, მიშველეთ!“ — წამოიძახა ლიამ და წამოხტა. შუბლზე თმები ჩამოსწეწოდა და თრთოდა. ფიქრებიდან გამოერკვა და მიმოიხედა. სარკეში თავის ორეულს მოჰკრა თვალი. თავისთავის შერცხვა, ვარდისფერი კაბა გადაიცვა და ქუჩაში გამოვიდა. მიდიოდა, მიდიოდა თავდაჯერებით, თითქოს მარბოდა, მაგრამ საით? სად ეჩქარებოდა?

* * *

— რატომ მოხვედი, ლიკა? — ვკითხე მე.

— არ შემიძლო არ მოვსულიყავი.

— მაშ?

— მიყვარხარ.

— წადი, ლიკა, სახლში, აიღე კოჭი და იატაკზე აგორე, გაერთობი. კარგია, ვთქვი და პურის ქერქი ისე დავლეჭე, სულაც არ მომჩივდებია, ან რა არის მოსაჩივებელი? ძელსკამიდან წამოვდექი და სანაპიროსაკენ გავეპართე. ფეხქვეშ კენჭები ჩხარუნობდნენ და მსიამოვნებდა. ვიგრძენი ლია ფეხდაფეხ დამედევნა. მე ეს აინუნშიაც არ ჩამიგდია, პირდაპირ, ჯიუტად, შეუპოვრად წავედი ზღვისაკენ, მინდოდა ასევე ტანთგაუნდელად ჩავვარდნილიყავი აქოჩრილ ზვირთებში, მეც ავქოჩრილიყავ ბობოქარი ზვირთებივით, მარილიანი ქაფი თმებზე დამდებოდა და თევზივით თვალახელილი ჩავცურებუდიყავი ფსკერამდე.

წყალი მუხლებამდე რომ მომადგა, ლია დამეწია. მკაცრად გადავუგდე სიტყვა — წადი სახლში-მეთქი, და ვიგრძენი, რალაცამ ისე გაიტყაცუნა... სილა გამაწნა ლიამ. ყურებში რალაცამ გაიწივლა. გაგბრუვდი. შემდეგ ვიგრძენი, ლია კატის სისწრაფით მომეკიდა, შიშველი მკლავები

კისერზე შემომაჭდო და ვარდისფერი მკერდით დამეტმანა, ვიდრეც ასე
გადაჭდობილი, ერთ სხეულად გადაქცეული და არა გვესმოა რა ტანო-
ბი მუხლებს გვილოკავდნენ. ზღვის უფსკრულიდან ბუბუნი მესმოდეს. თი-
თქოს მაფრთხილებდა: „წინ, მხოლოდ წინ მარგალიტით სავსე ნიჟარებშია
საკენ, ძიება უპირველესად სიყვარულია. ლიკაც ძიებაა, გაუფრთხილდი
მას და იარე წინ!“

ზღვის სივრცეები უსასრულო იყო და უსასრულოდ ლამაზიც იყო.
ლიკა ხელში ავიყვანე და, მგონი, ავტირდი.

მამულის ცაზე ვარსკვლავები მუდამ ინათებს

თუ იტყვი რომ მე ვარო,
მეც ვიტყვი რომ მე ვარო,
ყველა ასე წამოწევა,
ახლა მე რომ ვწევარო.

ეპიტაფია

დასრულდა შფოთი
და ჩემს გარშემო ღამე ჩამოწვა დაუსაბამოდ,
მე, სხვათაშორის,
მზის მოტრფიალეს,
ახირებულად მძულდა საღამო.
მაინც როგორი სწრაფი ყოფილა
წუთისოფელი თავის ავ-კარგით,
მასეა სამსალა, არ მამყოფინა,
მასწრაღს საბრალო მკვდარი დამარქვა.
მე მტერის რისხვად მერქვა მხედარი
და ვერ ვამჩნევდი
სიკვდილის ლანდის მობანცალებას,
მაინც გაიდეს მხრებზე ჩემი მძიმე ცხედარი
და დაიჭერეს გარდაცვალება.
ჰოი, რა ვიწრო, რა ბატარა არის საძვალე,
ერთ დროს უსაზღვრო სივრცეებს და ველებს
გნატრობდი,
მკვდარს ნუ დამარქმევთ, სხვა რაც გინდათ იმად
ჩამთვალეთ,
რადგანაც ვიყავ ბიზოქარი სულის პატრონი
ნუ იტყვი, ძმაო, ნურასოდეს მე ვარო, მეც ვარ...
ხომ ზედავ ვიყავ, ხმაღს ვიქნევდი და ახლა ვწევარ...
თუ გინდა იყო შენი ხალხის ბრდღვიალა გულისთან

ვიდრე იცოცხლებ, მამულისთვის იზრუნე მუდამ.
მამინ საფლავშიც გაგიტებდა დაღლილი ძვლები,
მამულის მზით და სახელი მკვდრების
გაჩირაღდნდება

წინაპრების წმინდა სახეზად.

რადგან ჩვენ მოვკვდით საქართველოს გადასარჩენად
ჩვენი, სიკვდილი სიცოცხლეს ნიშნავს.

მე მემიწოდ, მაგრამ ჩემს გულზე მტერს ფეხის დადგმა
ალარ ეღირსა.

შენ კი ორგულებს, მაწანწალებს, მათ გახრწნილ სულებს
ვერ ააფარებ ფოთლებს ლედვისას.

მამულის ცაზე ვარსკვლავები მუდამ ინათებს,
სიცოცხლე მამულს, იავნანას, აკნის მრავლობას,
ვინაც აშენებთ რუღუნებით, ვინაც ინახავთ
წმინდა სავანეს, რომ გადასცეთ შთამომავლობას.

* * *

ვიდრე ობლის კვერთხით ჩაგეკვრება
და ცრენო —

ცოლის ცოემლი ღვართქაფად დამდინდება
უბიწო გრძნობის ცხელი ჭიდან,
წუთისოფლის თაფლი და ქვამარბილი მინდა.

ვიდრე ამსრულებია სურვილები ულევი,

გულსაც ძალუძს ძალ-ღონე,

ნათელს არ ჭვრეტს დეკემბრის

გრძელი ღამის ბინდად,

ამ გულივით ხალასი სიყვარული მინდა.

მინდა სულის აწყვეტა, ქარბორბალას ძალა,

ქარავენის მოთმენა, გოგო თვალმაყვალა,

ჩემი მიწის პური და ღვინო თავანკარა.

მინდა შეუმჩნეველი მამულს მეც არ ვყავდე,

ამ დალოცვილ მიწაზე მინდა არვის ვგავდე,

ვიდრე ობლის კვერთხით ჩაგეკვრები მღუმარი,
როგორც მირაჟებიდან გაპარული სტუმარი.

ცაში ავიჭერ, სიყვარული თან აწყვა მიწის.
ფიქრები სად არ მატარებენ ფერად ხალიჩით.
აქ, მაღლა ცაში, მზესთან ახლოს, მზესავით ვიწვი...
თუ წმობლიური მხარის ნახვას ასე განვიცდი...
რა ცოტა დარჩა... გული ლამის ამოტრიალდეს,
ნეტავ ამ გრძნობას რა დავარქვა, ნეტავ რა მიიდა...
გადავფრინეთ კავკასიონს, დევნივით იწვა.
ღრუბლების ქვემოთ ბალი ჩანდა სემირამიდას.

შენი დაბადების დღე

წვივს.
კვამლი საოცრად იზლანდება სარდაფში ღვინის.
გადაღებამდე დავრჩები ალბათ.
სისულელეა „საფერავით“ მოიკლა ჟინი.
სისულელეა გწამდეს მხოლოდ ღვინო და ქალი.
მე ერთი ჭიქა შევეუკვეთე, სულ ერთი ჭიქა,
წვიმამაც თითქოს გადაიღო სულ ერთი წამით
და ვაღდეგრძელე სიყვარულით გამთბარი რიცხვი —
ოქტომბრის სამი.

* * *

სიცხე დელიდან ადგა ზოზინით,
აღმართს შეუყვავა ბებერ მუხლებით,
ლოცვად აძღგარი ანგელოზივით
მოდიხარ ჩემთან ჯერ ხელუხლები.

გატყდა ბავშვობა და ლამის შიში,
ნაწისქვილართან ეშმაკს ვერ ვხედავ,

იქ ახლა ცისფერ ხალათით ქვაზე
ჩემი ბავშვობის დღეები სხედან.



ლურჯი ოცნება მზისკენ მიიწევს,
თვალეებში მიდგას ზეცა მამულის,
რა ვქნა, ვერ მითქვამს, თუმცა ამ გრძნობას
რით გაუტოლდეს სხვა სიხარული.

მადლობელი ვარ, ყველა სურვილი
აქ იწყება და არ უჩანს ბოლო,
მიწაში ფესვი ისე გამიდგამს,
რომ სიყვარული ხარობდეს მხოლოდ.

* * *

შენთვის მომკვდარი რამდენი მეფე,
მაგრამ კვდებოდნენ მონები მიტწილ,
მარადიული სათნო დუმილი ---
თავის გაწირვა — ხილია ბეწვის.

რაზეც ჯამბაზი და მუშაი
ვერ გავა თუმცა თავს რაცხს სამისოდ.
რა იქნებოდნენ არაგველები
უბეწვისხიდოდ
და უკრწანისოდ?!

* * *

ვუახლოვდები შენი სულის უხილავ სიმებს,
თითქოს სიცოცხლეს ვიწყებ თავიდან,
ვით სატრფოს ბარათს, ვატარებდი რწმენას და იმედს
და სიჭაბუკე ისე გავიდა,
ცხოვრება ასე რთული და ტკბილი.
ბალი მეგონა სემირამიდას.

კაცი უჩინო, კაცი მაჩინი,
ყველას ერგება თვისი არჩივი,
მაგრამ სანდახან ჩიტი-ჩიორა
დაუხატიათ როგორც არწივი.
შენ წინაპრების ნაქონი სიბრძნე
გადამიშალე თვალწინ კარტივით,
ამიერიდან მე მკაცრად ვიგრძენ
არ არის ქვეყნად ყოფნა მარტივი.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

ჯამალ ხოშიაძე

მ ე ბ ა რ ჯ ე

„ცხვირი რას ჩამოვიშვიათ,
ნავს ნუ მიუშვებთ ნებაზე,
ვეშაბი ბარჯით დაბარჯა
ჩვენმა მამაცმა მებარჯემ!“

ნანტაკეტური სიმღერა

გორკის ქუჩაზე, ერთ-ერთი სახლის მესამე სართულზე ცხოვრობს იგი. ასეთი სახლი ბევრზე ბევრია ჩვენს ქალაქში. და მაინც გამოირჩევა. აქ ყველაზე უფრო ხმაურიანი ეზოა. მაინც რამდენი ბავშვია ამ ეზოში, რამდენი სიცოცხლე, რამდენი სიხარული, რამდენი მომავალი...

მას იშვიათად ხედავენ სახლში. სტუმარივით ჩამოდის, დაისვენებს და ისევ თავის საყვარელ საქმეს მიაშურებს. სახლიდან დიდი ხნით წასული კაცი, რა თქმა უნდა, ყველას ენატრება, მაგრამ მე მგონია, იგი მაინც ყველაზე უფრო ამ ეზოს ბავშვებს ენატრებათ. ჩამოსულს რომ დაინახავენ, მიესევიან, მისცივდებიან, შემოეხვევიან, მიეტმასნებიან და მიესიყვარულებიან. ბავშვმა ყველაზე მეტად იცის ადამიანის გულისა და ხასიათის გამოცნობა. მასაც ძალიან უყვარს ბავშვები და აბა ისე როგორ მოხდება, რომ ჩამოვიდეს და ხელცარიელი გამოჩნდეს მათთან.

სალამის თქმას ვერ მოასწრებ. დაგინახავს თუ არა, ოდნავ, ოდნავ მოჭუტავს მწიფე მაყვალივით შავ თვალებს, ჯერ ტუჩის კიდეზე სინათლესავით წამოეპარება ღიმილი, მერე თვალებში ჩაიბუდებს, მერე მთელ სახეს მოედება და ალაღად, გულკეთილად, ბავშვურად გაგიღიმებს ამხელა კაცი და მშვიდობის დილას გისურვებს. ვაჟკაცური ხელისჩამორთმევა იცის; შედგება შენს წინ, გამოგიწვდის ვეება მარჯვენას, დიდხანს არწევს ვეება თითებში მოქცეულ შენს ხელს და თბილად, ახლობელი-

ვით მოგიკითხავს. ალბათ ყველაზე უფრო გამომხატველად ეს უმთავრესად გულითადობა მოგხიბლავს უპირველეს ყოვლისა მასში. 

საშუალოზე მაღალია, მკერდივად ჩამოსხმული და მხარბეჭედი-საგან გარუჯულ სახეზე ოდნავ აქერცლია კანი... მძიმედ, ოდნავი რბევით დადის და დაკვირვებული კაცი მაშინვე მიხვდება, რომ ამ კაცს ცხოვრების უმეტესი ნაწილი ზღვაზე გაუტარებია და ზღვა უფრო მშობლიური და ახლობელია მისთვის, ვიდრე მიწა, რომელზედაც დააბიჯებს, მიწა, რომელზედაც წელიწადში მხოლოდ სამოციოდღე დღე თუ უწევს სიარული.

ამ კაცს კარგა ხანია ვიცნობდი. მოხდა ისე, რომ მისი ასავალ-დასავალით არასოდეს დავინტერესებულვარ, უბრალოდ, მეზღვაური მეგონა და ჩვენს ქალაქში მეზღვაურით ხომ ველარავის გააკვირვებ ახლა.

ერთხელ ერთმა ნაცნობმა მასზე მანიშნა და თქვა: — იშვიათი პროფესია აქვს ამ კაცს!

— იშვიათი? არც ისე, იგი ხომ მეზღვაურია?

— კი, მეზღვაურია, მაგრამ როგორი!

— მაინც როგორი?

— გეშაბთმქერი!

— რაო?!

— კი, მეზარცეა!

ეს კი ნამდვილად არ ვიცოდი!

— ჰო, მეზარცეა! — გაიმეორა მან, — თურმე სულ ორი მეზარცე ყოფილა ქართველი და...

ის მეორე უკვე აღარ მაინტერესებდა. და აი, სწორედ ამ საუბრის შემდეგ დამებადა სურვილი დამეწერა ამ კაცზე — ჩვენს თანამოქალაქეზე, მეზარცესა და ადამიანზე, რომელსაც ასეთი მძიმე შრომატევადი და ამავე დროს რომანტიკით აღსავსე პროფესია აქვს.

და აი ჩვენ ვხვდებით ერთმანეთს. დინჯად მისმენს, თითქოს ყოყმანობს, თითქოსდა ვერ გადაუწყვეტია, მიაშბოს თუ არა თავის საქმიანობაზე, ამხანაგებზე, იმ პროფესიაზე, რომელსაც მან ყველაფერი ანაცვალა და ცხოვრების მთავარ მიზნად გაიხადა.

— კეთილი! — მეთანხმება ბოლოს, — რადგანაც გაინტერესებთ... მაგრამ წინასწარ გაფრთხილებ, ისეთი არაფერია მოსაყოლად რომ ღირდეს.

— არა, მაინც... — ვეუბნები და ვფიქრობ: „როგორ შეიძლება არაფერი იყოს?“

— კეთილი! — იმეორებს ისევ.

და აი გულისყურით ვუსმენ მას. ზაფხულის ნათელი დღეა, ცა ლურჯია და საოცრად კრიალა. ზენიტზე მდგარი მზე ჩახჩახებს და ოქ-

როსფერ სხივებში ხვევს ყველაფერს. ვზივართ აჭრიამულებულ, ბავშვ-
ბით ახმაურებულ ეზოში ვაზის ტალავერის ქვეშ ძელსკამზე და ვცდი-
ლობ არაფერი გამომჩრჩეს მისი მონაცოლიდან.

იგი დინჯად, აუჩქარებლად აბოლებს სივარეტს, თავი ოდნავ აუღე-
რია, ოდნავ მოჭუტული თვალები მიუბჟრია სივრცისათვის და, თითქოს-
და, სათქმელს ახლა იხსენებსო, მეზღვაურთათვის დამახასიათებელი სი-
დინჯით, ზანტად და წყნარად ყვება... ყვება ბათუმელი მეზარჯე თავის
პროფესიაზე, ზღვის ეგზოტიკაზე, მეგობრებზე, წარსულსა და აწმყოზე.
ყვება, ასე ვთქვათ, ზერეღედ. მე კი ეს არ მაწყობს და ხშირად იძულე-
ბული ვარ შევაწყვეტინო და თავად მე დავუსვა შეკითხვა.

თავისთავზე ლაპარაკი მაინც ეზარება.

სანამ მის პროფესიაზე დავიწყებდე საუბარს, არ შეიძლება მისი ბა-
ვშვობის ხანაც არ მოვიხსენიოთ... მითუმეტეს, რომ შეიძლება სწორედ
მის ბავშვობაში ვეძიოთ მისი იშვიათი პროფესიის გასაღები. ამბობენ,
აღამიანს დაბადებიდან დაებეღებო ყველაფერი ის, რაც მასში კარგია
თუ ცუდია, ხშირად (შეიძლება ეს კუროიზულადაც ეღერდეს) ის საქმეც
კი, რომელსაც იგი მერე მთელი სიცოცხლის განმავლობაში ემსახურება
და ასე გულით უყვარს იგი. ღმერთმა უწყის ასეა თუ არა ეს, მაგრამ ერ-
თი კი ცხადია: ფაქტორები, რომლებმაც რევან დობორჯგინიძე მეზღვაუ-
რი გახადა, ნამდვილად არსებობს.

იგი 1932 წელს დაიბადა სოფელ ნიგვზიანში, რომელიც ერთ-ერთი
ლაშაში სოფელია ლანჩხუთის რაიონში. მოხდა ისე, რომ დედის ალერსი
და რძე დიდხანს არ გამოზოგებია რეზოს — წლინახევრისა თუ იქნებო-
და, დედა რომ გარდაეცვალა. ობლად დარჩენილ ძუძუთა ბავშვს ქალის
ზრუნვა და ალერსი სჭირდებოდა, ეს კი მამას არ შეეძლო. სწორედ აქ
ბებია გამოუჩნდა მშველელად... ამბობენ ბებია ბავშვისათვის დედაზე
ტკბილიაო. ამაში ყველაზე უფრო რევან დობორჯგინიძე დაგეთანხმებათ
ალბათ. უდედოდ დარჩენილი ბავშვი ბებიამ თავისთან, ფოთში წაიყვანა.
აქ აიღვა ფეხი, აქ ამოიდგა ენა, აქ წავიდა პირველად სკოლაში. როგორც
ყველა ბავშვი საერთოდ, ცელქი იყო, მეოცნებე და რომანტიკოსი. ბებიამ
საინტერესო ამბები იცოდა, კარგი მთხრობელიც იყო და რეზოს არასო-
დეს ბეზრდებოდა მოსმენა. ყველაზე უფრო მაინც ზღვა იტაცებდა. ზღვა
ასიოდე მეტრით თუ იყო დაშორებული მისი სახლიდან. ხშირად გაეპა-
რებოდა სახლიდან ბებიას, ჩამოჯდებოდა ნაპირთან და გასცქეროდა მის
უკიდევანო სივრცეს. ზღვა უყვარდა, ამავე დროს ეშინოდა კიდევ.

— ზღვა მაცდურია, ნენა! — ახსენდებოდა ბებიას დარიგება, —
გატაცება იცის ზღვამ, მიგიზიდავს, ჩაგიჭერს და მორჩა მერე, ველარ
გადაუბრუნებს მის ბრჭყალებს... ზღვას ნუ გაუთამამდები, ნენა. მაცდურია
წყალი და არ დამღუპო, არ დამაქციო, ნენა!

ერთხელ მართლაც კინალამ დააქცია და დაღუპა. კიდეზე მკვარს ფეხი დაუცურდა და თავით გადაეშვა წყალში. ცურვა არ იცოდა. იცოდა მან მამინ შიში ჭამა, რამდენი წყალი ყლაპა. რა საშინელი იყო მკვლელობა, მარილიანი წყალი, რომელსაც დამპალი ზავის სუნი დაჰქრავდა. ამხანაგებმა მოუსწრეს და ნაპირზე ამოათრეს.

ბებია შეეცოდა და სთხოვა ბიჭებს, არაფერი უთხრათო. მზით გარუჯულმა ბიჭებმა რაღაც გადაულაპარაკეს ერთმანეთს, თვალი ჩაუკრეს და მერე უთხრეს: — კარგი, არ ვეტყვით ბებიაშენს. მხოლოდ ერთი პირობით!

— რა პირობით? — იკითხა რეზომ.

— ცურვა უნდა ისწავლო! — მტკიცედ განუცხადეს ბიჭებმა.

რეზო ჩაფიქრდა. ცურვის შესწავლა როგორ არ უნდოდა, მაგრამ...

— ფოთში ცხოვრობდე და ცურვა არ იცოდე, სირცხვილია! — შეაგულიანეს ბიჭებმა.

— „მართლაც სირცხვილია!“ — გაიფიქრა რეზომ და თქვა: — კარგი, ვისწავლი.

— ნუ გეშინია, ჩვენ გასწავლით.

იმ მარცხის შესახებ ბებიას არაფერი გაუგია. ცურვა კი მართლაც ისწავლა ბიჭების დახმარებით. ისე ისწავლა, რომ მალე თავის მასწავლებლებსაც აჯობა. სულ მალე იმ უბანში ვერავინ სჯობნიდა ცურვაში.

ჩუმდება, დაბინდული მზერით გასცქერის სივრცეს და დიდხანს, დიდხანს სდუმს, ალბათ რაღაცას იხსენებს და არ ვუშლი ხელს. ხმას არ ვიღებ. კარგახანის მერე ახალგაზღვიებულებით იმშუშნება. ფრთხილად, მსუბუქად მადებს ხელს მხარზე და წყნარი, იდუმალი ხმით ამბობს: — იცი, რაღაც უცნაურობაა ადამიანში. რაც უფრო ასაკში შედიხარ, რაც უფრო დრო გადის, მითუფრო მოგენატრება ბავშვობა, აფორიაქდები, აწრიალდები და მითუფრო გული გწყდება.

— სწორია. — ვეუბნები მე, — ეს ადამიანის თვისებაა ასეთი, რასაც კი ვშორდებით, უფრო გულდასაწყვეტი რჩება.

— რატომაა მერე ასე?

— ვინ იცის, — ვიჩეჩავ მზრებს. — ვინ იცის... ასე კია და...

როგორც კი დამთავრდა დიდი სამამულო ომი, მამამ რეზო ბათუმში ჩამოიყვანა. საშუალო სკოლის დამთავრების შემდეგ იგი საბჭოთა არმიის რიგებში გაიწვიეს. ფლოტში მოხვდა. აქ რეზომ თავი მშობლიურ სტიქიაში იგრძნო და ოდნავადაც არ გასჭირვებია ზღვაზე სამსახური. აქ კიდეც უფრო შეიყვარა ზღვა, გამოიწრთო, უფრო მომთხოვნი და მკაცრი გახდა საკუთარი თავის მიმართ. როცა სამხედრო სავალდებულო სამსახური მოიხადა და მშობლიურ ქალაქს დაუბრუნდა, იგი უკვე გამობრძმედილი მეზღვაური იყო.

მის კაპიტანი ჩვენი თანამემამულე აბესალომ ზენაიშვილია, ნახე აბესალომი, მოელაპარაკე და იქნება დაგეხმაროსო. რეზოს ჭკუაში დაუჭრა ეს რჩევა და გადაწყვიტა რაღაც არ უნდა დაჯდომოდა მოექცენა აბესალომის კაპიტანი.

— „მთავარია ვნახო, მთავარია როგორმე მივაგნო და ჩემი სურვილი გავანდო, — ფიქრობდა იგი, — დანარჩენი მერე მე ვიცი. ისე ვთხოვ, ისე შევეხვეწები, ვიცი, უარს ვერ მეტყვის“.

და მართლაც, როგორც იქნა მოახერხა, აბესალომი დაიმარტოხელა და თავისი სურვილი გაანდო.

— აბესალომმა გულისყურით მომისმინა, ჩაფიქრდა, ამხედ-დამხედა და მერე მითხრა: — კარგია, ასეთი სურვილი რომ გაგაჩნია, ჭაბუკო!.. მაგრამ...

— მე შემეშინდა, უარი არ მითხრას-მეთქი და მუდარით შევაცქერდი თვალებში: — თუ შეიძლებოდეს, ძალიან გთხოვთ, დამეხმაროთ!

მან მხარზე დამადო ხელი და ისევ მითხრა: — სურვილი კარგია, ჭაბუკო, მაგრამ შესრულებაა ძნელი!.. შეძლებ კი?

— შეეძლებ! — ვუთხარი მე, — ნამდვილად შეეძლებ!

— წარმოგიდგენია კი ყველა ის სიძნელე, რაც თან ახლავს ვეშაბთ-მონადირეს?..

— გავუძლებ! — ვუთხარი მე, — როგორ, მე თქვენ რეკომენდაცია გამიწიოთ და მე ვერ შევძლო? არა, ეს არ მოხდება!

აბესალომმა ხმამაღლა გაიცინა, მხარზე დამარტყა ხელი და თქვა: — მომწონხარ, ჭაბუკო!.. ვნახოთ, სანამდე გეყოფა ეს ენთუზიაზმი.

— თქვენ მე მიმიღეთ, დანარჩენი მე ვიცი!

— ეს ჩემზე რომ არ არის დამოკიდებული?

— აბა?

— კაპიტან-ლირექტორზე. ვნახოთ, მოველაპარაკები, გაგიწევ რეკომენდაციას, ვინ იცის, იქნება გაგიღიმოს ბედმა და მიგიღოს.

აბესალომი წავიდა და პასუხის მომლოდინე რეზო დატოვა. დრო თითქმის ერთ ადგილზე გაიყინა. რეზო ერთ ადგილზე ვერ ისვენებდა, აფორიაქებული დააბიჯებდა აქეთ-იქით და წამდაუწყუმ დასცქეროდა საათს. ბოლოს მართლაც გაუღიმა ბედმა — კაპიტან-ლირექტორმა ველარ გააწილა აბესალომ ზენაიშვილი.

იმ დღეს მასზე ბედნიერი კიდეც თუ იყო ვინმე ამ ქვეყანაზე, ველარ წარმოედგინა რეზო დობორჯგინიძეს.

სამი დღის შემდეგ გავალთ ნავსადგურიდან და მოემზადეთ, გააფრთხილეს. ბევრი მოსამზადებელი არაფერი ჰქონდა, ახლა მხოლოდ იმაზე ფიქრობდა, თუ რა გალევდა ამ სამ, წელიწადივით გრძელ, მოლოდინით

აღსავსე სამ დღეს, რომელიც მას დიდი სურვილის ასრულებიდან მო-
რებდა.

— ბოლოს ეს სამი დღეც გავიდა, — განაგრძობს იგი,  გამოიციან ფლოტილიამ ბათუმის ნავსადგური დატოვა. ვიდრე გემბანზე დაჯდნამდე მალე წამდაუწუმ ვიმეორებდი სტრიქონებს ალექსანდრე ბლოკის ლექსი-
დან.

„შენ გახსოვს ჩვენი ბუხტა მძინარე, და აღტაცება შენ გახსოვს ჩე-
მი“... ესა, არა? — ვაწყვეტინებ მე.

— დიახ... როგორ გამოიციანი? — უკვირს მას.

...ხუთი წელი იმუშავა სახელგანთქმულ გემზე რეზომ. ხუთი წელი! რა ადვილი სათქმელია და რამდენი რამის მომცველია ეს ხუთი წელი. ეს მეზღვაურისათვის მთელი სიცოცხლეა, მთელი ეპოპეა. ძნელია გად-
მოსცე ახალგაზრდა, ახალბედა მეზღვაურის განცდები. ბევრი რამ ისწავლა ამ ხუთი წლის განმავლობაში რეზომ. რა დისამალია და პირველად გაუ-
ჭირდა, ძალიან გაუჭირდა. მაგრამ არ წაშკრაოლა სიძნელეთა წინაშე. მან ხომ წინასწარ იცოდა ეს, როცა ამ საქმისათვის ოცნებობდა? მეზღვაურს არ შეუძლია იწუწუნოს, მან წარბმეუბრედილად უნდა გაუძლოს ყველა-
ფერს, უნდა შეეჩვიოს, სუსტსა და აზიზს ოკეანე ვერ აიტანს, მითუმეტეს მკაცრი, მოღუშული და დაუნდობელი ანტარქტიდა...

მთელი ხუთი წლის განმავლობაში ერთხელაც არ უარყვია რეზოს თავისი არჩევანი, ერთხელაც არ უნატრია: ერთი ახლა ნაპირზე, სახლში დამსვა და მეტი არაფერი მინდაო, თუ იყო შემთხვევა და თუკი რაიმეზე სწყუდებოდა გული, მხოლოდ ეს იყო, რომ იგი, მისი აზრით. ჭერ კიდევ არ იყო ნამდვილი ვეშაპთმონადირე. თუმცა. ვეშაპებს ყოველდღე ხედა-
ვდა, საბაზო გემზე ხომ მთელი ოპერაციები ხდებოდა: აქ მიმდინარეობდა დაპერილი ვეშაპების აქნა, აჭარიქება-დამუშავება და გადამუშავება. აქ მთელი ქარხანა იყო — მცურავი ქარხანა, რომელზედაც სხვადასხვა პრო-
ფესიის ადამიანები მუშაობდნენ...

მალე შეეჩვია რეზო სხვადასხვა ასაკისა და ეროვნების ადამიანებს, დაუმეგობრდა მათ, მალე გამოჩნა საერთო ენა ეკიპაჟის ყველა წევრთან. შრომისმოყვარე, წყნარი და გულკეთილი ახალგაზრდა მალე შეიყვარეს გემის ეკიპაჟის წევრებმა... მას აფასებდნენ როგორც დაუზარებელსა და მასზე მინდობილი საქმის პირნათლად შემსრულებელს.

ნაპირზე მყოფი კაცი, ის, ვინაც ერთხელაც კი არ ყოფილა მეზღვა-
ური, მართლაც ძნელად გაიგებს ზღვაოსანის შრომას, იმ პირობებს, რა პირობებშიაც მეზღვაურებს უხდება მუშაობა. შორიდან მაყურებლისათ-
ვის ზღვა მხოლოდ და მხოლოდ რომანტიკითაა აღსავსე, მხოლოდ რომა-
ნტიკაა, და სხვა არაფერი. მაგრამ ეს ასე როდია.

ზოგჯერ ზღვა ისე უცაბედად გადაირევა, გახედდება, აბობოქრდება და ისე აიწყვეტს, რომ ოკეანეში მყოფი გემისათვის ნავსადგურად იქცევა. წრებაზე ფიქრი ზედმეტზე ზედმეტია. რჩება ღია, აბობოქრებულ ზღვაში გემი და სწორედ მაშინ იწყება ნამდვილი, სამკვდრო-სასიცოცხლე ღრუბელი დაუნდობელი ბრძოლა გემისა და სტიქიისა; იწყება ბრძოლა ტალღებთან. ოღევისათან, რომელიც ზოგჯერ თორმეტ ბალს აღწევს. სწორედ ამ დროსაა საჭირო ნამდვილი მეზღვაურული გაძლება. სწორედ აქ სჭირდება კაცს ატანა და გატანა. ასეთ დროს რომანტიკაზე ფიქრი ფუტკია და ამაო, ვიღას ახსოვს ამ დროს რომანტიკა? ნუთუ არ იფიქრებს კაცი: ერთი ამ ზიფათს გადაშარჩინა და მეტე აქეთკენ პირს აღარასოდეს აღარ ვიზამო. მაგრამ მეზღვაური არასოდეს არ იტყვის ამას, რადგანაც ზღვა მისი სტიქიაა და მეზღვაურისათვის წყნარი, მდორე ზღვა იგივეა, რაც გლეხისათვის მოღებელი მინდორი.

ბრძოლა კი გრძელდება. გრძელდება ბრძოლა ადამიანსა და ზღვას შორის, ორივე გოლიათია და ერთმანეთის დაჯახნას ფიქრობს. ზღვა ბოლოტია, მაგრამ ვერაგი ნამდვილად არაა! აბობოქრდება, აზავთდება, გაავლის სამი-ოთხი საათი, ხშირად დღე-ღამე და, მეტე ისევ დაწყნარდება და ნაბრძოლი, მხარეთმოზე წამოწოლილივით ისვენებს. ზღვა ისვენებს, ზღვასთან ნაბრძოლი მეზღვაურები კი — არა! მათ თავიანთი საქმე აქვთ, ის უშუალო მოვალეობა, რისთვისაც აქ არიან, რისთვისაც მიატოვეს ოჯახი, ახლობლები. მეზღვაური დიდხანს ვერ გაძლებს ნაპირზე — საყვარელი ქალივით მოენატრება ხოლმე ზღვა. ძნელი ასატანია ეს ძახილი, ეს ყოვლისმომცველი მიხმობა და მეზღვაური, როგორც მყვირალისას მიაშურებენ ირმები ირმებს, ისე მიაშურებს ზღვას. დასაბამიდან ასე იყო ეს, ასე არის და ასე იქნება მანამდე, სანამ იქნებიან ზღვები და ოკეანეები, სანამ იქნებიან ადამიანები — მეზღვაური ადამიანები.

— მაინც როგორ გახდი მებარჯე? — ვახსენებ რეზოს, — აქაც შემთხვევა დაგეხმარა?

— მგონი აქაც! — იცინის იგი. — მას შემდეგ, რაც ვეშაბთსანადირო გემზე დავიწყე მუშაობა, მას შემდეგ ჩემი სურვილი მებარჯეობა იყო...

— რატომ? — ვაწყვეტიან მე.

— იცი, უფრო რთული საქმეა, უფრო ვაჟკაცური, უფრო მეტ ამტანობასა და გამძლეობას მოითხოვს...

— ამაშიაც აბესალომ ზენაიშვილი დაგეხმარა?

— არა, აბესალომი არა! ზეთი წელი ისე გავიდა, ჩემი სურვილი ერთხელაც ვერ გავანდე კაპიტან-დირექტორს. ვერ გავებდე მისვლა და თხოვნა. ვიფიქრე, ერთხელ ხომ ვთხოვე და თხოვნა შემისრულა, ახლა მეორედ როგორ ვთხოვო-მეთქი.

— აბა, როგორ მოახერხე?

ისე შემხედა, მივხვდი გაიფიქრა: — ეს რა სულსწრაფი კაცი უნდა
ლაო.

— ერთ დღეს საქმეში გართულს, იუნგა დამადგა თავზე ^{გარდაცემულს} ახლავე წადი, კაპიტან-დირექტორი გეძახისო. გამიკვირდა. კაპიტან-დირექტორს რაში დავჭირდი-მეთქი! თანაც ჩავფიქრდი, რამე ხომ არ დამიშავებია და ახლა ამისათვის ხომ არ მეძახის რომ დამტუქსოს-მეთქი. მაგრამ ისეთი ვერაფერი გავიხსენე. მივატოვე საქმე და სასწრაფოდ წავედი. ფრთხილად შევალე კარი.

კაპიტან-დირექტორი ალექსანდრე სოლიანკი სანდომიანი გარეგნობის, შუახნობას გადაცილებული კაცი, მაგიდასთან დახრილიყო და ანტარქტიდის რუკას დასცქეროდა. კარის ჭრიალზე მოიხედა და თავის დაქნევით მანიშნა, მომიახლოვდიო. მივედი და მაგიდასთან გავჩერდი. იგი წელში გაიმართა, ამათვალიერ-ჩამათვალიერა, მერე უსიტყვოდ შებრუნდა, პაპიროსს მოუყიდა და კაიუტაში ბოლოთსცემა დაიწყო. მერე მოულოდნელად შეჩერდა და მკითხა: — ხომ არ გიჭირს რამე, მეზღვაურო?

— არა, არაფერი, კაპიტან-დირექტორო!

— კეთილი! — ჩაილაპარაკა მან, — ერთი მითხარი, სანამდე აპირებ ბორტმეზღვაურობას?

მხრები ავიჩეჩე: — აბა, რა მოგახსენოთ.

— ვერაფერს აზბობ, არა? კარგი, აბა მე გეტყვი: გადავწყვიტეთ პროფესია გამოგიცვალოთ.

— პროფესია?

— კი, პროფესია!... მეზღვაურობა უნდა შეგასწავლოთ.

— მეზღვაურობა? — სიხარულისაგან ვერაფერი ვთქვი. ვიფიქრე, ეს კაცი ჩემს გულში ხომ არ ზის-მეთქი.

— რაო. არ მოგწონს? იქნება უარიც განაცხადო? — ჩამვიძია სოლიანკი.

— რას ბრძანებთ ამხანაგო კაპიტან-დირექტორო! ეს ხომ ჩემი დიდხნის ოცნებაა.

— პოდა, რაკი ჩემი და შენი სურვილი ერთმანეთს დაემთხვა, ამას რაღა სჯობია? დღეიდან „სლავა-3“-ზე გადახვალ და პურგინის განკარგულებაში იქნები. იცოდე, დაუჯერე, გაუგონე, არ დაგავიწყდეს, რომ შენ უშუალოდ ჩემი კანდიდატურა ხარ და არ შემარცხვინო.

— გასაგებია ამხანაგო კაპიტან-დირექტორო!

— პირველად შენ ზენაიშვილის პროტეჟე იყავი და არ შეგიარცხვინია!.. იმედი...

— შევეცდები, არც თქვენ გაჭამოთ სირცხვილი ამხანაგო კაპიტან-დირექტორო!

— მჯერა!.. ასე რომ, მიდი!.. წარმატებას გისურვებ!...

— მაღლობელი ვარ ამხანაგო კაპიტან-დირექტორო! — კაპიტან-დირექტორი და გამოვედი. ისე ვიყავი გახარებული, რა გამეცეთებინა არ ვიცოდი. მერე ჩემი სიხარული ამხანაგებს გავანდგე. მომილოცეს, წარმატება მისურვებს. თანაც გამაფრთხილეს: იცოდე ფრთხილად იყავი, პურგინი მკაცრი კაცია!

იმ დღეს რეზომ საბაზო გემი დასტოვა და „სლავა-3“-ს მიაშურა. ...სხვებს რომ არ ეთქვათ, რეზომ ისედაც კარგად იცოდა. თუ ვინ იყო ნიკოლოზ პურგინი. მართალია, ისე ახლოს არ იცნობდა მას, მაგრამ მასზე ბევრი რამ ვიცოდა. ნიკოლოზი მკაცრი შესახედაობის კაცი იყო, მუდამ მღუშმარე და პირქვეში. მის ხასიათზე ბევრს როდი ლაპარაკობდნენ, სამაგიეროდ მის საქმიანობაზე ბკობდნენ ხშირად. ის იყო ფლოტილიაში ყველაზე უფრო გამოცდილი, ხანდაზმული და ბევრისმომწრე მებარჯე. საბჭოთა კავშირის გმირს, სოციალისტური შრომის გმირს პურგინს, თავისი ხანგრძლივი მუშაობის განმავლობაში ათასობით ვეშაპი ჰყავდა მოკლული. რეზოს კარგად ესმოდა, რომ სახელი თავისთავად არ მოდის, სახელისათვის შრომა იყო საჭირო — შრომა ხანგრძლივი, დაუხარელი და მონდომებული.

— ნიკოლოზ პურგინი არამარტო კარგი მებარჯე იყო, არამედ შესანიშნავი მასწავლებელიც. მას ათობით მებარჯე ჰყავდა გამოზრდილი. მისი ყოფილი მოსწავლეები წარმატებით შრომობდნენ სხვადასხვა გემებზე და წარმატებით განაგრძობდნენ თავისი სახელოვანი მასწავლებლის მდიდარ ტრადიციებს. — განაგრძობს რეზო, — ამდენად, მე უკვე ვიცოდი, რაკი მე მის მოსწავლედ მგზავნიდნენ, მთელი გულისყურით უნდა მოვეცდებოდი საქმეს, მომენდომებინა, დამეჯერებინა მისთვის, სხვა გზა, სხვა გამოსავალი ჩემთვის არ არსებობდა.

რადაცნაირად თანდაყოლილი ალღო და ინსტინქტი გააჩნდა ნიკოლოზ პურგინს აღმზიანის შეფასებაში. შეხედავდა, ერთს დაკვირვებით აათვალი-ჩაათვალიერებდა და მორჩა, მაშინვე იტყოდა გამოდგებოდა თუ არა იგი მებარჯედ.

მან გულთბილად მიიღო რეზო, რომელიც არაფრით არ მოელოდა ასეთ მიღებას და ამან, ცოტა არ იყოს, დააბნია და გააფიქრებინა, ნიკოლოზი სრულებითაც არ ყოფილა ისეთი, რაც ერთი შეხედვით სჩანსო.

— შენ ჩემთან გამოგზავნეს, არა? — იკითხა მან, ერთი, როგორც

მას სჩვეოდა ისე დაკვირვებით შეხედა, მუშტრის თვალით აათვალიერა-
ჩაათვალიერა და მცირე ღუმილის შემდეგ განაგრძო: — თუ თვალს არ
მატყუებს, შენგან ჩინებული მებარჯე უნდა გამოვიდეს... ოღონდ, სომ
იცი? უნდა შეეცადო, გულით უნდა მოინდომო და შეეცადო ^{აქვენი} ~~აქვენი~~ ^{აქვენი} ~~აქვენი~~
დომების გარეშე, ოფლის ღვრის გარეშე და იოლად. ჯერ არაფერი გაკე-
თებულა და არც ოდესმე გაკეთდება.

— დიახ, ვიცი! — შეაწყვეტინა რეზომ, — მეტი რა გზაა, სურვილი
მაქვს და შევეცდები კადიც!

— მოწონს შენი სიტყვები, შენც მოწონხარ და, აბა შენ იცი, ჩე-
მო ბიჭო!.. იყო ვეშაბთქერი, ყველას როდი შეუძლია, მხოლოდ იყო მე-
ბარჯე, ეს ერთეულების, ყველაზე რჩეულთა ზეგდრია.

მართლაც, მებარჯეობა ყველას როდი შეუძლია. ხელმძღვანელობამ
კარგად იცოდა ეს და ამიტომაც დიდხანსა და საგანგებოდ არჩევდნენ მე-
ბარჯის კანდიდატურას და მხოლოდ დიდი ხნის შემდეგ, დიდი ხნის, სა-
გულდაგულოდ დაკვირვებისა და გამოცდის შემდეგ აგზავნიდნენ „სლა-
ვა-3“-ზე ბედგალიმებულ ბიჭებს — მომავალ მებარჯეებს.

„სლავა-3“ თავიდანვე მცურავ სკოლად ითვლებოდა, აქ არამარტო
მებარჯეებს აწვადებდნენ... ამ გეზზე უმთავრესად ახალგაზრდა, ახალბე-
და მეზღვაურები მსახურობდნენ, რომლებიც ეს-ესაა ეუფლებოდნენ
სხვადასხვა პროფესიებს, შრომობდნენ, სწავლობდნენ.

— ჩემს გარდა ნიკოლოზ პტრგინს ოთხი მოსწავლე ჰყავდა. — გვი-
ყვება რეზო, — რაც დრო გადიოდა. თანდათანობით ვრწმუნდებოდი,
რომ ჩემი მოსწავლებელი ჩინებული ადამიანი იყო, დინჯი, აუჩქარებელი,
სტულდათქმული და თავისი საქმის ჩინებული ოსტატი... არა, მისგან ნამ-
დვილად ბევრს ისწავლიდა კაცი.

ჯერ დანადგარი შეისწავლა რეზომ, მერე კი ბარჯის ზუსტად სრო-
ლის ხელოვნების შესწავლას შეუდგა.

— ცოდვა გამხელილი სჯობია და პირველად ეს საქმე ძალიან ადვი-
ლი მეგონა, — იხსენებს იგი, — მხოლოდ შემდეგ, რამდენიმე კვირის
გასვლის შემდეგ დაერწმუნდი მხოლოდ, რომ ცუდებოდი... ცხადია, ბა-
რჯის გასროლა თავისთავად არავითარ სიძნელეს არ წარმოადგენს, მო-
მართავ ავტომატს და გაისვრი, მაგრამ საქმე ისაა, როგორ გაისვრი,
როგორ მოარტყამ მიზანში. ეს რომ ისწავლო, დიდი დრო და მონდომე-
ბული, დაძაბული შრომაა საჭირო.

მცურავი სკოლა „სლავა-3“ თანდათანობით მოიწევდა წინ, აპობდა

ოკეანის მონაცრისფრო ტალღებს და ბარჯის ცნობილი ოსტატი ნიკოლოზ პურგინი ერთი, ზუსტი გასროლით გმირავდა უზარმაზარ ვეშაპებს. ე. შე-
ტად არაჩვეულებრივი, რომანტიკული და ამავე დროს საშიში, ე. ს. მელიქიძე
თო სანახაობა იყო.

— შეხედეთ, კარგად დააკვირდით, კარგად დააკვირდით და ჩემი ყო-
ველი მოძრაობა ღიმახსოვრეთ, — ასწავლიდა პურგინი თავის მოსწავ-
ლეებს, — არავითარი ზედმეტი ფუსფუსი, არავითარი ზედმეტი მოძრა-
ობა, არავითარი ზედმეტი მღელვარება! იყავით დინჯნი, ქვასავით ცივნი
და ატეხარებელი... გიმეორებთ: მეზარჯეობა ყველას როდი შეუძლია, მე-
ზარჯეს ბევრი კარგი, დადებითი თვისებები უნდა გააჩნდეს: მახვილი თვა-
ლი, სწრაფი, წამიერი გააზრებისა და მანევრირების უნარი... მეზარჯეობა
ეს ხელოვნებაა, რომელიც დიდი შრომით, მონდომებით, თეორიისა და
პრაქტიკის შერწყმის შემდეგ შეისწავლება. — ასე არიგებდა ნიკოლოზ
პურგინი თავის მოსწავლეებს.

ერთმანეთს მისდევდნენ სწავლითა და შრომით აღსავსე დაძაბული
და ბევრის მომლოდინე დღეები, კვირეები და თვეები. და აი, დადგა ნა-
ნატრი დღეც, პირველი ნათლობის დღეც, რომელსაც ასეთი შიშით, ასე-
თი გულსდანცქალითა და სისხარულით მოელოდა რეზო დობორჯგინიძე,
მისი ამხანაგები და მასწავლებელი ნიკოლოზ პურგინი. კაცმა რომ თქვას,
ორივე მზარეს გააჩნდა აღელვების მიზეზი: სწორედ ახლა გამოჩნდებოდა
თუ რა ისწავლა მოსწავლემ და რა შეასწავლა მასწავლებელმა.

და აი, რეზო დანადგართან იდგა და გასცქეროდა ოკეანის უკიდვარ-
ნო სივრცეს. „სლავა-3“ წინ მიიწევდა, ცხვირით სჭრიდა ტალღებს და
ირწეოდა. მიუხედავად გემის რწევისა, რეზო მტკიცედ იდგა გემბანზე,
თავის ბარჯთან. მისი სიმშვიდე მხოლოდ და მხოლოდ მოჩვენებითი იყო.
ისე კა ვინ იცის თუ როგორ ღელავდა. იგი დროგამოშვებით გადახედავ-
და მის გვერდით მდგარ პურგინს, თითქოს და შველასა და ხსნას მისგან
მოეღისო. მაგრამ პურგინს ერთხელაც აღარ მოუხედია მისკეს, იდგა ბო-
ძივით გაუნძრევლად, ქვასავით მშვიდი და ოკეანეს გასცქეროდა.

მოულოდნელად შორს, ძალიან შორს შადრევანი აისვეტა...

— ვეშაპი! — ჩავიჭურჩულე ჩემთვის და სწორედ ამ დროს ვილა-
ცამ დაიძახა კიდევ — ვეშაპი, ყურადღება, ჩვენს წინ ვეშაპია! — გვიყ-
ვება რეზო, დავიძახე, ცოდვა გამხელილი სჯობია, შევცბუნდი, რატომ-
ღაც შემეშინდა. გემზე ყველაფერი ჩაჩუქდა, ყველამ ხმა გაკმინდა, ყვე-
ლას თვალები მხოლოდ ერთი წერტილისაკენ — ვეშაპისაკენ — ეყო მიპყ-

რობილი. ჩამოვარდნილ სიჩუმეს მხოლოდ გემის კორპუსზე მოხლო
ტალღების ხმაური და ზღვის ფრინველების ყრანტალი არღვევდა.

— აბა! — მხოლოდ ეს ერთადერთი, მაგრამ მრავლისმეტყველი სიტყვა წარმოსთქვა პურგინმა და მკლავები მკერდზე გადაიკვარდინა. რეზომ გაუგო მასწავლებელს. მიხვდა, ეს სიტყვა მხოლოდ და მხოლოდ მას ეკუთვნოდა. მასში გაფრთხილებაც იყო, გამხნეებაცა და ყველაფერი სარტოლდ. ვეშაპების მეტი აბა რა ენახა რეზო დობორჯგინიძეს, მაგრამ ახლა რატომღაც გაუჭირდა: — დაწყნარდი, რა მოგივიდა? დამშვიდდი! — გაიმხნევა თავი.

გემი კი ამ დროს სასროლ მანძილზე დაუახლოვდა ვეშაპს.

— ყურადღება! — ხმამალა წარმოსთქვა ტალღების ხმაურში პურგინმა და რეზოს მიაჩერდა.

რეზო პულტთან დაიხარა, ორივე ხელი მაგრად ჩასჭიდა სახელურს და მოემზადა...

ის-ის იყო ბარჯი უნდა გაესროლა, რომ მოულოდნელად ვეშაპმა ჩაყვინთა და რამდენიმე წუთის შემდეგ გემის გვერდით ამოცურდა. რეზომ სიბრაზისაგან კბილები გააღრჭიალა და თავისთვის ჩუმად შეიგინა.. მერე წამით მოიხედა და მისი თვალები პურგინის მოლოდინით აღსავსე მზერას წააწყდა. მიხვდა რეზო, თუ რას მოითხოვდა მისგან მასწავლებელი. ახლა საჭირო იყო სწრაფი მანევრირება, თორემ ადვილი შესაძლებელი იყო ვეშაპი ოკეანის უკიდრგანო სივრცეში გაუჩინარებულიყო. რეზომ ბევრი არ დააყოვნა. თვალის დახამხამებაში შემოაბრუნა დანადგარი და როცა ვეშაპი გემის ზურგთან ამოცურდა, სწრაფად და ზუსტად ტყორცნა ბარჯი, ბარჯმა გაიზუზუნა, მასზე გამობმული მსხვილი, მტკიცე კაპრონის თოკი გველივით დაიკლანა, წყალში გასრიალდა, მერე თანდათან გასწორდა და ახალგაზრდა მებარჯემ თავისდასასიხარულოდ დაინახა, თუ როგორ ჩაესო ბარჯი ვეშაპს. ვეშაპი წამით გაირინდა, მერე საშინელი ძალით გაიბრძოლა, ერთი კი დატრიალდა, მერე გასწორდა და წინ გასრიალდა. ახლა საჭირო იყო სწრაფი მანევრირება და სწრაფად მიყოლა, თორემ ტკივილისაგან გაგიჟებული გოლიათი დამპალი ძაფივით გასწყვეტდა მტკიცე თოკს და ბარჯიანად მიეფარებოდა თვალს.

— საჭე მარჯვნივ, საჭე მარჯვნივ! — ჩასძახა რეზომ მიკროფონში. თითქო მის ბრძანებას ემორჩილებო, გემი სწრაფად შებრუნდა და დაჭრილ ვეშაპს გაედნო, რომელიც, როგორც ეტყობოდა, სრულებითაც არ აპირებდა დამორჩილებას.

მხოლოდ ორი საათის დევნის შემდეგ შესწყვიტა ვეშაპმა წინასწარ დევნა. მაშ ასე! პირველი ნათლობა და, მოპოვებულია პირველი ნათლობა. უკან დარჩა ის შიში და მოლოდინით აღსასვლელი მღელვარება, რომელიც ასე ბოჭავდა რეზოს.

ყველაზე უფრო მაინც ნიკოლოზ პურგინს გაუხარდა მოსწავლის წარმატება. მიუახლოვდა, მხარზე მეგობრულად დაჰკრა ხელი და უთხრა:

— ყოჩაღ! მომილოცნია, შვილო!.. მომეწონა შენი საზრიანობა, მოხერხებულობა და სიმარჯვე!..

იცოდა რეზომ, ნიკოლოზი მაინცდამაინც გულუხვი რომ არ იყო ვისიმე შექებაში და მისმა ნათქვამმა ორმაგად გააძაბა.

— ეს თქვენი დამსახურებაა! — შეპლიმა რეზომ. — თქვენ რომ არა...

თითქოსდა მისი ნათქვამი არ გაუგონიაო, პურგინმა განაგრძო:

— ამიერიდან მე შენი მასწავლებელი არა ვარ, ჩვენ დღეიდან მხოლოდ კოლეგები ვართ, მეგობრები, მეზარეულები... ამიერიდან შენ თავისუფლად შეგიძლია დამოუკიდებლად იმუშაო... თუ მოინდომებ, დარწმუნებული ვარ, დიდ წარმატებას მიაღწევ.

— შევეცდები! — ჩაილაპარაკა რეზომ და ხელისგულით მოიწმინდა შუბლზე დაცვარული ოფლი.

მართლაც შეეცადა და მერე როგორ.

— მერე რა იყო, რეზო? — ვეკითხები ფიქრებში წასულს.

— მერე? — კითხულობს, დინჯად იღებს სიგარეტს, უკიდებს და განაგრძობს.

მეორე დღეს რეზო გულთბილად გამოეთხოვა თავის მასწავლებელს. პურგინმა მხარზე მეგობრულად დაჰკრა ხელი და უთხრა: — მაღლობელი ვარ იმედი რომ არ გამიცრუე, შვილო!... აბა შენ იცი!

რეზომ ვეშაპთმჭერ „გულმჩივ-34“-ზე დაიწყო მუშაობა. ახალი მეგობრები, ახალი გარემო, დამოუკიდებელი საქმე... აქ უკვე აღარ ედგა გვერდით თავისი გამოცდილი მასწავლებელი და ამიერიდან მხოლოდ და მხოლოდ საკუთარი თავის იმედი ჟნდა ჰქონოდა... გაუჭირდა პირველად? რა თქმა უნდა! მაგრამ არ შემდრკალა. თანდათანობით აეწყო საქმე, თანდათანობით დაოსტატდა და გაიწაფა.

— თვითელი გემის ეკიპაჟი ერთმანეთს ეჯიბრებოდა, არა? — ვეკითხები რეზოს.

— რა თქმა უნდა!.. ცხადია, თითოეულ ჩვენგანს ჩვენი თანამოსაქმე გვეყვდა გამოწვეული.

„გდუმშივ-34“-ის ეკიპაჟი წარმატებით შრომობდა და ყოველთვის ანაღებდა გეგმებსა და აღებულ ვალდებულებებს.

— ამაში, რა თქმა უნდა, განსაკუთრებული წვლილი მებარჯეთმა ძღვოდა, არა? — ვეკითხები რეზოს.

— მე მგონი კი! — ორჭოფული ღიმილით მიქნევს თავს.

მგონი კი არა, ეს ნამდვილად ასეა, რადგანაც მებარჯე მთავარი ფიგურაა ვეშაბთშქერზე და ყველაფერი — წარმატება იქნება ეს თუ წარუმატებლობა, მებარჯის დამსახურებაა თუ დანაშაული.

მაღე რეზო იმდენად დაოსტატდა, რომ მებარჯეთა ოქროს ხუთეულში შევიდა, შემდეგ კი ოქროს სამეულში. ოქროს სამეულში შესვლა კი იმას ნიშნავს, რომ შენ ერთ-ერთი ყველაზე საუკეთესო მებარჯე ხარ ფლოტილიაში. მკითხველი ალბათ მიხვდება, რომ ეს არცთუ ისე ადვილი საქმეა, მითუმეტეს, მაშინ, როცა ფლოტილიაში ამდენი გამოცდილი, ამდენი სტაჟიანი მებარჯეა და თითოეული მათგანი ცდილობს სხვებს არ ჩამორჩეს.

— გეგმით რამდენი ვეშაბი უნდა მოგეკლათ დღეში? — აჩქარად ასეთ შეკითხვას ვუსვამთ მას.

— დღითრად? საშუალოდ ორი ან სამი..

— მაგრამ, ცხადია, ორ-სამს არ სჯერდებოდრი, არა?

— არ ვჯერდებოდრი... ჩვენ ხშირად უფრო მეტი ნადავლით ვბრუნდებოდით საბაზო გემზე.

— მაინც რამდენს კლავდით?

— ხუთს, ექვსს...

— ხუთ-ექვსს! — ვიმეორებ მე, — და ეს მაშინ, როდესაც ასეთი ძნელია, ასეთი შრომატევადია და სახიფათო თითოეული ვეშაბის მოკვლა?

— დიახ, მაშინაც... — იცინის იგი.

— როდისმე თუ ყოფილა შემთხვევა, რომ ამაზე მეტი მოგეკლას?

— ბევრჯერ!... ერთხელ საკავშირო რეკორდიც კი დავამყარეთ, რომელსაც, მე მგონი, კარგახანს ვერავინ ვერ მოხსნის.

— საკავშირო რეკორდი? როგორ?

— როგორ და ოცდაორი ვეშაბი მოვინადირეთ!

— ოცდაორი ვეშაბი? ერთ დღეში?

— დიახ, ერთ დღეში!...

როდის მოხდა ეს? ეს მაშინ მოხდა, როცა რეზო ოქროს სამეულში შევიდა და მას ქართველი პურგინი უწოდეს.

— საკმარისი არ არის? — დაღლილი ხმით ვეკითხება რეზო.

— საკმარისი? რა? აა! ჯერ არა, ჯერ ხომ...

და ისევ ვაყრი შეკითხვებს. იძულებულია მიპასუხოს. დინჯად,  პერი-
ქარებლად მიხსნის, იშველიებს ციფრებს, ასახელებს დღეებს, ~~მეორე~~
ებს. ო, რამდენი შრომა, რამდენი გარჯა, რამდენი განცდა, რამდენი ~~მეორე~~
დატანილი სიძნელეები იმალება ამ დღეებში, ამ კვირებში, ამ თვეებსა
და წლებში, და კიდევ რამდენი რამეა გასაგები და გასაშიფრი.

1965 წელს რუსო დობოროჯინიძე მისი ყოფილი მასწავლებლის ნი-
კოლოზ პურგინის თხოვნით შავი ზღვის თევზსარეწ საწარმოო გაერთი-
ანების „ანტარქტიკის“ ფლაგმანზე „იური დოლგორუჰი“ გადავიდა
შტურმან-მებარჯედ.

— ნადირობენ თუ არა ვეშაპებზე პოლარულ ღამეებში? — ეკით-
ხები რუსოს.

— ხანდახან ვნადირობთ. ხოლმე! მაგრამ ეს იშვიათად ხდება...

ანტარქტიდის წყლებში ძალზე ხშირია ძლიერი ღელვები. ხანდახან
მაინც ისე გადაარევა ოკეანე, რომ ღელვა თორმეტ ბალს აღწევს. ამ
დროს ძნელია, ძალიან ძნელია და სახიფათო ნადირობა. მაგრამ შეჩვე-
ულ, გამობრძნეულ ეკიპაჟს როდი აშინებს ეს. ადამიანთა საერთო ძალა,
ნება და გამძლეობა ყოველგვარ სტიქიონზე ძლიერია და დაუძლეველი.
მაგრამ მაინც...

— ასეთი ღელვების დროს განსაკუთრებით მაინც მებარჯეს უჭირს
არა?...

— რა თქმა უნდა! — მაწყევტინებს იგი.

ასეთ ღელვებში სპეციალურ წყალგუმტარ ბრეზენტის სპეცტანსაც-
მელს იცვამს რუსო. იგი თავიდან ფეხებამდე დაცულია წყლისაგან. მოუ-
ჩანს მხოლოდ სახე. მაგრამ, მაინც ძალზე ცუდი განცდა გიპყრობს ხოლ-
მე კაცს, როცა გამუდმებით გველება თავზე ოკეანის ცივი, ყინულისით
ცარი ტალღა და ყოველ წუთს ჩაყლაპვით გემუჭრება. თუმცა,
ამაშიაც ხომ თავისებური და განუმეორებელი რომანტიკაც არის — ესაა
ოკეანის რომანტიკა, რომლის სიტყვებით გადმოცემა არ შეიძლება. ეს
რომ შეიგრძნოს კაცმა, თავად უნდა გამოსცადოს ეს.

— ესე იგი კმაყოფილი ხარ პროფესიით, ხომ? — ესარგებლობ მი-
სი ღემილით და ეკითხები.

— ისე შევეჩვიე ჩემს საქმეს, რომ ახლა ვერცკი წარმომიდგენია,
ოდესმე თუ შეველევი მას...

მერე საუბარი ეგრეთწოდებულ საზღვაო ფათერაკებზე ჩამოვარდა.

— ვინ მოსთვლის, რამდენნაირ უცნაურ და საშინელ არსებებს არ
შეხვდებოდა ოკეანეში კაცი. განსაკუთრებით კი ჩვენ, ვეშაპებზე მონადირე-
ებს გვხვდებიან ისინი ხშირად... ერთხელ, დილით, ბარჯთან მდგომი —
თვალი მოვკარი უზარმაზარ ურჩხულს. იგი რვაფეხა აღმოჩნდა. კარ-

გახანს იგრიხებოდა წყლის ზედაპირზე, მერე კი ჩაყვინთა და გაუჩინა... მალე ურჩხული ისევ გამოჩნდა. ამჯერად იგი მარტო არ გამოჩნდა, რომელიღაც უზარმაზარ არსებას შემოხვეოდა. ეტყობოდა, ისინი სწრაფად დრო-სასიცოცხლოდ იბრძოდნენ... ბრძოლის ადგილას უზარმაზარი ტალღები აღიმართნენ. იძულებული გახდით გემის მიმართულება შეგვეცვალა. ორთაბრძოლამ კარგახანს გასტანა. წყლის ზედაპირი წითლად შეიღებოდა... ბოლოს, ოკეანე თითქოს დაწყნარდა, ბრძოლის ადგილას ტალღები ჩაეხრა...

— ვეშაპები თუ იბრძვიან ერთმანეთში? — ვაწყვეტინებ მე.

— როგორ არა!

— შესწრებიხარ ასეთ სანახაობას?

— რამდენჯერმე!.. ერთხელ თვალი მოვკარი უზარმაზარ ვეშაპს. მოულოდნელად სადღაც მეორე ვეშაპიც გამოჩნდა. ისინი ერთმანეთს დაეტაკნენ და მათ შორის საშინელი ორთაბრძოლა გაიმართა. დღევა მაშინ უნდა გენახათ — ირგვლივ ყველაფერი დუღდა. ბრძოლამ თითქმის ერთი საათი გასტანა. მერე დამარცხებულმა გაქცევით უშველა თავს... გამარჯვებული კი თითქმის ჩვენ თვალწინ იყო. ამოდენა ვეშაპს პირველად ვხედავდი ჩემს სიცოცხლეში. წუთის დაკარგვაც კი არ შეიძლებოდა.

— მესაჭევ, წინ!.. მთელი სისწრაფით! — ჩავძახე მიკროფონში და ბარჯი მოვამზადე.

გემი სრული სვლით დაიძრა და ვეშაპს გაენტო.. ვეშაპი, თითქოს საფრთხე იგრძნო, მძიმედ შებრუნდა, ზურგი აქცია გემს და ამაყად გააპო ოკეანის მეკარი.

— „ნამდვილი მობი დიკია! — გაიფიქრა რეზომ, — რამოდენაა წყეული!“

...ხუთი საათის განმავლობაში მისდევდნენ ვეშაპს... იგი ხან მარჯვნივ უხვევდა, ხან მარცხნივ, ხან წყალში ჩაყვინთავდა, ხანაც ზედაპირზე ამოცურდებოდა. მისი დევნით დაიღალა ეკიპაჟი, დაიღალა, ოფლად გააღვარა მებარჯე. მაინც არ ანებებდა თავს. არც ვეშაპი აპირებდა დანებებას. საათი საათს მისდევდა, ბოლოს, ხუთსაათნახევრის დევნის შემდეგ, რეზომ, როგორც იქნა, გამონახა შესაფერისი მომენტი და ზუსტად სტყორცნა ბარჯი.

შხუილით შეიჭრა ვეშაპის სხეულში სამოცდაათკილოგრამიანი ბარჯი. ეს როგორ გამიბედესო და გადაირია ზღვის გოლიათი. გააფთრდა და მთელი გამძვინვარებით გაიწია წინ. კაპრონის თოკი დაჭიმა. საჭირო იყო სწრაფი მანევრირება და მიყოლა... კიდევ ერთი საათის დევნის შემდეგ ოკეანის უზარმაზარი მობინადრის უსიცოცხლო სხეული მძიმედ

იბრწეოდა ოკეანის ტალღებზე.

— საბაზო გემზე ძლივს ავითრით უზარმაზარი ვეშაპი, — გვიყვება რეზო. — ღვი ასორმოცდაათ ტონას იწონიდა და ოცდაცხრა მეტრის სიგრძის რძე ჰქონდა.

— თუ არსებობს ამაზე დიდი ვეშაპი? — ვეკითხები მე.

— არა მგონია!... ყოველ შემთხვევაში, ეს იყო ყველაზე დიდი ვეშაპი, რომელიც ჩემი ანტარქტიკაში ყოფნისას მომიკლავს.

— არც სხვებს მოუკლავთ, არა?

— არა, ამოდენა არასოდეს! ყველაზე დიდი ვეშაპი, რომელიც 1930 წელს მოუხადირებიათ, 130 ტონას იწონიდა თურმე, მისი ჩონჩხი ახლა ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ვაშინგტონის ეროვნულ მუზეუმშია გამოფენილი... არა, ის რაღაც არაჩვეულებრივი ეგზემპლარი იყო, როცა საბაზო გემზე ვეშაპი ელექტროხერხებით გადახერხეს, მის კუჭში რვა-თექვსი ნაწილები აღმოჩნდა.

— რა სიძაღვარისაა ვეშაპი?

თითქოს იხსენებსო, ფიქრდება და მერე ამბობს: — ამ კითხვაზე რომ პასუხი გავცეთ, საჭიროა, ერთი ასეთი შედარება მოვიყვანოთ: იმისათვის, რომ შეამაგრო ჩვეულებრივი სიდიდის ვეშაპი, საჭიროა 30-35 ვაგონიანი შემაღვენლობის შესაჩერებელი მუხრტუკი.

ვეშაპზე მონადირეები მოკლულ ვეშაპს მსხვილი კაპრონის თოკებით ამაგრებენ გემის კორპუსზე და ნადირობის დამთავრების შემდეგ საბაზო გემზე მიათრევენ, სადაც იწყება მისი დამუშავება და გადამუშავება.

ბევრ საინტერესო და გასაოცარ ამბებს ყვებიან ჭკვიან და რომანტიკულ ცხოველებზე — დელფინებზე, რომელთაც ბევრჯერ უხსნიათ ადამიანები მოულოდნელი ხიფათისა და განსაცდელისაგან.

— ამ რამდენიმე წლის წინათ ჩვენს გემს დელფინთა ჯგუფი შემოეჩვია, — გვიყვება რეზო, — ისინი წინ მიუძღვებოდნენ ჩვენს გემს, თამაშობდნენ ტალღებზე, სულაც არ უფრობოდნენ მეზღვაურებს. ყველაზე უფრო მაინც ერთი, ყველაზე დიდი დელფინი აქტიურობდა. როცა იგი გამოჩნდებოდა ტალღებზე, ჩვენ უკვე დანამდვილებით ვიცოდით, რომ მახლობლად ვეშაპი იმყოფებოდა. რამდენჯერაც არ გავეშართეთ დელფინის მიერ ნაჩვენები მიმართულებით, ყოველთვის ვეშაპს გადავეყარეთ. დელფინი, თითქო ჩვენს სურვილებს გებულობსო, მიგვიძღვებოდა წინ და აიძულებდა ვეშაპს წყლის ზედაპირზე ამოცურებულყო. დელფინების დახმარებით ჩვენ ადვილად ვნადირობდით ვეშაპებზე... ამხანაგები ხშირად მეზუმრებოდნენ ხოლმე: — რა გენაღვლება, ბედი გწყალობს, დელფინებიც კი გეხმარებიან ვეშაპების მონადირებაშიო.

ბევრი მოსწავლე აღუზრდია ბათუმელ მეზარეულს, ბევრისათვის სწავლა ნერგავს რეზოს ამ მეტად საპატიო და ვაჟკაცური პროფესიის სიყვარულს. მისი ყოფილი მოსწავლეები ახლა წარმატებით მუშაობენ მსხვილ და მონადირე ფლოტილიის სხვადასხვა გემებზე და განაგრძობენ თავიანთი მოსწავლეობის სახელოვან საქმეს.

რეზომ წარმატებით შეტურწყა ერთმანეთს სწავლა და შრომა. მან წარმოებისაგან მოუწყვეტლივ ბათუმის საზღვაო სასწავლებლის გემთწამყვანის დაუსწრებელ განყოფილებაზე შეიტანა საბუთები და შორეული ნაოსნობის შტურმანის დიპლომი მიიღო.

— რა საოცრად მალე გავიდა დრო, — ამბობს რეზო და მზერას ერთ ამოჩემებულ წერტილს აპყრობს: — თითქოს გუშინ იყო მუშაობა რომ დავიწყე და ოცდაორი წელი ჩამადნა ხელში... თითქოს დავბერდი უკვე.

— რა დროს ეგაა! — თითქოს ვამშვიდებდე, ისე ვეუბნები.

— თუ რა დროსაა, ნახე აგერ! შვილი მომესწრო უკვე. გუშინ სკოლაში დადიოდა, დღეს კი სტუდენტია.

შვილი მართლაც მოესწრო რეზო დობორჯგინიძეს... რა თქმა უნდა, დედას სულ სხვა პროფესია სურდა შვილისათვის, ასე ვთქვათ, უფრო მშვიდობიანი, მაგრამ გია ასე როდღი ფიქრობდა. მას უკვე კარგახანია მოეხდინა არჩევანი, რომელსაც არავის არ ანდობდა. მან მამის ხიფათით აღსავსე, მაგრამ ვაჟკაცური გზა აირჩია — მაინცდამაინც მეზღვაური უნდა გავხდეთ, დაიჩემა და ბათუმის საზღვაოსნო სასწავლებელს მიაშურა.

— ალბათ უკმაყოფილო არა ხარ შვილის არჩევანით, არა? — ვეკითხები.

— არა, ნამდვილად არაა ცუდი არჩევანი! თანაც, გია უკვე დიდია და იცის, რისკენაც ისწრაფვის.

სალაპარაკო თითქოს შემოგველია, მაგრამ კიდევ რაღაცაა სათქმელი, კიდევ რაღაცაა შესაკითხი. ასე ვთქვათ, კუდის მოსასვენებლად.

კარგახანს ვდუმვართ ორივენი. ბოლოს იგი არღვევს მყუდროებას, თავს ჩემკენ აბრუნებს და მოულოდნელად მეკითხება: — მობი დიკი წაგიკითხავს?

უხმოდ ვუქნევ თავს და, თანაც, მიკვირს, ეს რამ გაახსენა-მეთქი!

— რამდენჯერმე წავიკითხე... დიდებული წიგნია. ყველამ უნდა წაიკითხოს იგი... დაბოლოვება მაინც რა ძლიერია, რა ყოვლისმომცველი, რა გასაოცარი — თვალებს ხუჭავს და განაგრძობს: — „ანძებზე კი სიგიჟის, ერთგულებისა თუ ბედის გამო ისევ იდგა სამი მზვერავი — სამი წარმართი მეზარეულე... ინდიელი გროტ — ანძაზე იდგა. ახლა კი წყალზე გროტ-ანძის რამდენიმე დიუმიდა მოჩანდა მხოლოდ, მოჩანდა აგრეთვე გრძელი, აფრიალებული ალაში, მომავდინებელ ტალღებთან შეხმატ-

კბილებული წყნარად და თითქოს დამცინავად რომ ლივლივებდა, თანაც ამ ტალღებთან შეხებას აღარაფერი უკლდა... და იმავე წამს, როგორც სიკვალა დაშოშმინდა, ჰაერში აღიმართა წითელკანიანი ხელი, ეჭოჭოჭო ჩაქუჩი ეჭირა. ხელი ცდილობდა, კიდევ უფრო საიმედოდ მიეჭრებინა ალაში ანძის კენწეროზე, რომელიც სწრაფად იძირებოდა... — თვალებს ახელს და ჩურჩულით იმეორებს: — „საიმედოდ მიეჭედებინა ალაში ანძის კენწეროზე, რომელიც სწრაფად იძირებოდა...“ დიდებული რამეა ეს, რამოდენა რწმენაა. არა, რწმენის გარეშე არ უნდა იცოცხლოს ადამიანმა.

მართლაც, რწმენის გარეშე რომ აღარაფრის გაკეთება არ შეიძლება, — კარგად იცის ეს ჭეშმარიტება ბათუმელმა მებარჯემ.

ეძახიან. დგება, ხელს მართმევს და კმაყოფილი გამომეტყველებით მიდის. შიამიჯებს ღინჯად და თანდათან მშორდება. გავსცქერი მიმავალს და მოულოდნელად ძველი ბერძენი ფილოსოფოსის თაღისის სიტყვები მახსენდება:

— „ყველაზე მეტად რა აამებს კაცსა?

— მიღწევა სასურველისა!“

ჰოდა, სასურველი მიღწეულია, დიდი შრომის, დიდი ჯაფის შემდეგ სასურველი მიღწეულია უკვე და სწორედ აქედანაა ეს კმაყოფილება ცალბათ.

ადექსანდრა გოგონიძე

ქართული ენის საგანძური

„ვეფხისტყაოსნის“ შემდეგ საქართველოში აზრ ერთ წიგნს არ მოუპოვებია ისეთი პოპულარობა და ხალხის სიყვარული, როგორც „დედაენა“ მოიპოვა. ამიტომ სავსებით კანონზომიერია, რომ ორივე წიგნი ჩვენი ერის მუდმივი, განუყრელი თანამგზავრი გახდა.

გამოჩენილი მოაზროვნეები ყოველთვის იბრძოდნენ მშობლიური ენის უფლებების დასაცავად, მაგრამ მისი სრული განხორციელება მხოლოდ ლენინური ეროვნული პოლიტიკის გატარებით გახდა შესაძლებელი. ჯერ კიდევ 1903 წელს პარტიის მეორე ყრილობაზე ლენინის მიერ შემუშავებულ პროგრამაში, რომელიც ყრილობამ მიიღო, მერვე მუხლში ხაზგასმულია „მოსახლეობის უფლება, მიიღოს განათლება მშობლიურ ენაზე, რაც უზრუნველყოფილი იქნება ამისათვის საჭირო სკოლების შექმნით სახელმწიფოსა და თვითმმართველობის ორგანოების ხარჯზე“.

ტომბრის რევოლუციის გამარჯვების შემდეგ შეიქმნა პარტიული პროგრამის ამ მოთხოვნის ხორცშესხმის რეალური შესაძლებლობა. ამიტომ მერვე ყრილობაზე მიღებულ ახალ პროგრამაში დასახულია „ერთიანი შრომის სკოლის პრინციპების სრული განხორციელება, დედაენაზე ორთავე სქესის ბავშვთათვის სწავლება“. სოციალიზმის გაპარჯებამ ჩვენს ქვეყანაში უზრუნველყო პარტიის პროგრამის ამ მოთხოვნის წარმატებით განხორციელება.

ამ დიდ ბედნიერებას ვერ მოეწონებოდა ჩვენი სახელოვანი მამულიშვილები, სამოციანელები ილია, აკაკი, იაკობ გოგებაშვილი და სხვები, მაგრამ მათ თავის დროისათვის ძალიან ბევრი გააქეთეს მშობლიური ენის პრინციპების დასაცავად, მისი განვითარებისათვის. ვ. ი. ლენინი გვასწავლიდა, რომ წარსულის დამსახურება ფასდება არა იმის მიხედვით თუ რა არ მოუცილათ გამო-

ჩენილ მოღვაწეებს, არამედ იმის მიხედვით, თუ რა მოგვცეს მათ ახალი თავიანთ წინამორბედებთან შედარებით. ამ მეთოდოლოგიური პოზიციიდან თამაზად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ფასდაუდებელია ამაგი იაკობგოგებაშვილისა, რომელმაც მთელი თავისი სიცოცხლის მიზნად დაისახა მშობლიური ენის პრინციპების დაცვა, სკოლებში დედენაზე სწავლების განხორციელება თავია თანამედევრული და მედგარი ბრძოლა. ამ ბრძოლის სიმწვავეს ადვილად წარმოვიდგენთ, თუ რამდენიმე სტატისტიკურ მონაცემს მოვიტანთ: ცარიზმის რეაქციული პოლიტიკის შედეგად საქართველოში ქართული სკოლების რიცხვი თანდათან მცირდებოდა; თუ 1879 წელს 17,9 პროცენტს შეადგენდა, შემდგომ წლებში თანდათან იკლო და 1891 წლიდან თითქმის მთლიანად წოიპო. ასევე მცირდებოდა ქართველ მასწავლებელთა რიცხვი. 1907 წლიათვის თბილისის და ქუთაისის გუბერნიებსა და ბათუმის ოლქის ყველა საშუალო სასწავლებელში მუშაობდა 877 მუშაკი, მათ შორის ქართველი 160 იყო. ამათგან დირექტორისა და მასწავლებლის ადგილი მხოლოდ 66 კაცს ეჭირა.

დედაენის გამოძევებას სკოლიდან, ქართული ენის შევიწროებას იაკობ გოგებაშვილი დამღუბველად თვლიდა ჩვენი ერისათვის. იგი, უშინსკის სიტყვების

მოშველიებით, წერდა: „წაართვით ხალხს ყველაფერი და მას შეუძლია კვლავ დაიბრუნოს იგი; მაგრამ წაართვით ხალხს უმთავრესი, ვერასოდეს ველარ შექმნის ხალხს შეუძლია თვით ახალი სამშობლოს შექმნა, მაგრამ ენისა კი არასოდეს; მოკვდა ენა ხალხის ბაგეზე და მოკვდა თვით ხალხიც...“

იაკობ გოგებაშვილმა შემდგომ განავითარა უშინსკის იდეები მშობლიური ენის მნიშვნელობის შესახებ ერის ცხოვრებაში: „ერის განვითარება, — წერდა იაკობი, — პირდაპირ დამოკიდებულია ენის განვითარებაზე... თუ ენა წინ მიდის, დღითი-დღე იფუტრქნება, ვითარდება, მდიდრდება ფორმებით, ერის აზროვნებაც წელში იმართება, ძაღლონეს იძენს, აყვავების ხანა უდგება“. დიდ პედაგოგს სწამდა, რომ დედენას ღრმად აქვს გამდგარი ფესვები ადამიანის ტვინში, ნერვებში, ხმის ორგანოებში, ძვალსა და რბილში, მთელს მის ბუნებაში; იგი არის ძვირფასი იარაღი, რომელიც ბუნებას ზედ გამოუტრია ადამიანის სულსა და ხორცზე, მის ფსიქოლოგიურსა და ფიზიოლოგიურ აგებულებაზე. ამიტომ გოგებაშვილის აზრით, „სკოლა, რომელიც აგებული არ არის დედენაზე, ხალხის ცხოვრებაში ვერ გაიდგამს ფესვებს და ვერ მოუტანს მას სასარგებლო ნაყოფს“.

ადამიანი, რომელიც მოკლებულია დედაენის ცოდნას, აღნიშნა-

ვდა იაკობი, მოგვაგონებს საბრა-
ლო ობოლს, საწყალ სტუმარს,
რომელსაც არ გააჩნია თავისი სა-
კუთარი სახლი ამ ქვეყანაზე. იგი
მოგვაგონებს ხის მოჭრილ ტოტს,
რომელიც დღეს თუ ხვალ უთუ-
ოდ განმება. იგი შეიძლება დაამ-
ყნან სხვა ხეზე, მაგრამ გაზრდას
ვერასოდეს ეღიროება და ვერა-
სოდეს შეედრება ხეს, რომელსაც
ფესვები ღრმად აქვს გადგმული
წიაღაგში.

მშობლიური ენის პრინციპების
დაცვით იაკობ გოგებაშვილი რო-
დი უარყოფდა სხვა ენის, კერ-
ძოდ, რუსული ენის დაუფლების
მნიშვნელობას ქართველი ახალ-
გაზრდობისათვის. პირიქით, იგი,
რუსული ენის თავად ბრწყინვა-
ლე მცოდნე, ყოველთვის საჭი-
როდ თვლიდა რუსული ენის,
მდიდარი რუსული ლიტერატუ-
რის შეთვისებას. „მხოლოდ
მტერს შეუძლიან ურჩიოს ქართ-
ველებს; შეაქციეთ ზურგი უცხო
ენებსა, დარჩით მარტო დედა-
ენის ამარაო. ეს იქნება მეორე
უციდურესობა, — წერდა ი. გო-
გებაშვილი, — რუსული ენა მი-
უცილებლად უნდა მისდევდეს
ქართულ ენას როგორც სკოლაში,
ისე სახლობაშიც, და ქართველნი
უნდა ვცდილობდეთ სრულად შე-
ვითვისოთ ეს ენა და მისი ლიტე-
რატურა“. მაგრამ თვით რუსული
ენის საფუძვლიანად დაუფლები-
სათვის, იაკობის აზრით, აუცი-
ლებელია პირველ რიგში მშობ-
ლიური ენის შესწავლა.

იმისათვის, რომ ხორცი შეესა-
თავისი იდეალისათვის, ი. გოგე-
ბაშვილი შეუდგა საშვილობელი
საქმეს — სასკოლო სახელმწიფო
ნელოების შედგენას. 1865 წელს,
25 წლის იაკობმა გამოსცა „ქარ-
თული ანბანი და პირველი სა-
კითხავი წიგნი მოსწავლეთათ-
ვის“. მის მოჰყვა „ბუნების კარი“
და ხანგრძლივი ძიების შემდეგ,
1876 წელს დაიბადა უბადლო, ჭე-
შმარიტად ეპოქალური მნიშვნე-
ლობის წიგნი „დედა ენა“. კარ-
გად წერდა პროფესორი გ. თავ-
ზიშვილი: „მარტო „დედა ენა“
და „ბუნების კარი“ კმარა იაკო-
ბის სამარადისო ძეგლად ქარო-
ველი ხალხის ისტორიაში“.

მრავლისმეტყველი და სიმბო-
ლურია თვით ამ წიგნის სახელ-
წოდება „დედა ენა“. ქართველი
კაცის ცხოვრებაში ხომ ყველაზე
სათაყვანებელი სიტყვა დედაა,
„მასთან დედა გაცილებით დიდი
ცნებაა, ვიდრე მშობელი. ამის
შესახებ თავის დროზე ილიას
უთქვამს: „ქართველისათვის „დე-
და“ მარტო მშობელი არ არის,
ქართველი ღვიძლ ენასაც „დე-
და-ენას“ ეძახის, უფროს ქალაქს
— „დედა-ქალაქს“, მკვიდრსა და
დიდ ბოძს სახლისას — „დედა-
ბოძს“, უდიდესსა და უმაგრეს
ზურგს — „დედა-ზურგს“, სამთა-
ვრო აზრს — „დედა-აზრს“, გუ-
თნის გამგებელ მამაკაცსაც კი —
„გუთნის-დედას“ (ტ. III, გვ.
427).

მშრომელი ხალხის ინტერესებს
რომ გამოხატავდა, იაკობმა იმი-

თაც გვამცნო, რომ „დედა ენის“ თავფურცელს წააწერა — „სახალხო სკოლებისათვის“. ქართული საანბანო წიგნის ისტორიაში პირველად გაჩნდა ასეთი წარწერა. ასე იშვა ნამდვილი სახალხო წიგნი, რომელზეც ქართველთა მთელი თაობები აღიზარდა. ამ წიგნით ჩვენმა დიდმა პედაგოგმა ჯიშნი უმღერა კაცუტკაცობას, ხალხის სიბრძნეს, შრომის სიყვარულსა და პატრიოტიზმის გრძნობას, ერის შემოქმედებით წიაღში მთვლემარე პოტენციური ძალები გამოაღვიძა, შთაბერა მათ მაცოცხლებელი სული, ახალი ღრრის იდეალების შესაბამისად ჩამოქნა იგი და საერთაშორისო პედაგოგიურ ამაპრეზზე გაიტანა, რითაც უკვდავებისა და მარად არსებობის უფლება მოიპოვა ქართველი ხალხის გულში.

აავტორის სიცოცხლეში „დედა ენა“ 33-ჯერ გამოიცა, ის ისწავლებოდა არა მარტო სახალხო სკოლებში, არამედ სასულიერო სასწავლებლებშიც, ამიტომ 1886 წლიდან წიგნის თავფურცელზე წააწერეს — „სკოლებში სახმარიბლად“, რაც „დედა ენის“ ავტორიტეტის შემდგომ ზრდასა და პოპულარობას მოწმობს.

„დედა ენა“ ი. გოგებაშვილის ორიგინალური შემოქმედების ნაყოფია. მართალია, მან წიგნის შედგენისას გაითვალისწინა და გამოიყენა მსოფლიო პედაგოგიური აზრის მიღწევები, მაგრამ აგი საკუთარი ინტუიციით მივიდა

ანბანის სახელმძღვანელოს შედგენის იმ პრინციპების აღმოჩენაში, რომლებიც რუსეთის სინამდვილეს დაემყდნენ. „დედა ენის“ საანბანო ნაწილის ღირსება ისიცაა, რომ ავტორი წერა-კითხვის სწავლებას იწყებდა კითხვაში ვარჯიშით, მაშინ როცა კ. უშინსკი უპირატესობას წერით დაწყებას აძლევდა. ცხოვრებამ საგნებით დაადასტურა, რომ აქ იაკობის მიდგომა უფრო მართებული იყო.

იაკობი დღენიადგ, გამუდმებულად, თითქმის ოთხი ათეული წელი ხვეწავდა და აღმჯობესებდა თავის სახელმძღვანელოებს, ფეხდაფეხ მისდევდა პედაგოგიის განვითარებას, და ყოველი სიკეთით, რაც ამ განვითარებას მოსდევდა, ამდიდრებდა და ამშვენიებდა თავის სახელმძღვანელოებს. დიდმა პედაგოგმა კარგად იცოდა ბავშვის ბუნება, იცოდა რა მიიზიდავდა, გაახარებდა და ცოდნის წყურვილს აღუძრავდა ბავშვებს. ამაზე მეტყველებს „დედა ენაში“ შეტანილი პატარა მოთხრობები: „ყმაწვილი და პეპელა“, „ბუდე“, „ოფოფი“, „მერცხალი“, „კურდღელი“ და სხვა. „დედა ენაში“ შეტანილია ჩვენი სამშობლოს სინამდვილის ამსახველი სურათები, უმთავრესად ცხოველთა და მცენარეთა სამყაროდან. 165 სურათიდან უმეტესობა საქართველოს ბუნებიდანაა აღებული. ასევე დიდი ყურადღებით არის შერჩეული სავარჯიშოები,

რომლის მასალა იაკობს უმეტესად აღებული აქვს ხალხური სიტყვიერებიდან. „ხალხის შვილი, შუა ქართლში დაბადებული და დაბადებიდან ხალხის კალთაში გაზრდილი“, როგორც თვითონ უყვარდა თქმა, იაკობ გოგებაშვილი, ბუნებრივია, კარგად იცნობდა ხალხური შემოქმედების ნიმუშებს, იცოდა ამ მდიდარი და დაუშრეტელი წყაროს მნიშვნელობა. იგი თვითონ კრეფდა ხალხურ თქმულებებს, ზღაპრებს, ანდაზებს, ლექსებს, არაკებს, წმენდდა ლიტერატურულად, ხვეწავდა ენობრივად და ბავშვის ბუნების გათვალისწინებით შეპქონდა „დედა ენაში“. ამ საქმეში იგი იზიდავდა ცნობილ პოეტებსა და წყერლებს, უფრო მეტად კი აკაკის. „დედა ენაში“ დაბეჭდილი ყოველი მოთხრობის, ლექსისა და ხალხური შემოქმედების სხვადასხვა ნიმუშის ძირითადი დანიშნულებაა აღზარდოს მოსწავლეებში მსხრავალე სიყვარული სწავლისადმი, შრომისადმი, მშობლიური ბუნებისადმი. მშობლიური ხალხისადმი, ზრდიდეს მტკიცე ნებისყოფის, ხასიათის, პტმანურობის, სამშობლოსათვის თავდადების გრძნობას და აღამიანობის ყველა თვისებას (დ. ლორთქიფანიძე).

იაკობი არ შემოფარგლულა წერა-კითხვის სწავლებითა და სავარჯიშოებით, მან გამოსცა „დედა ენის“ მეორე ნაწილი „საკითხავი წიგნი ანბანის შემდეგ

ორი წლის სრული კურსით“. „დედა ენის“ ორივე ნაწილი „ბუნების კარი“ და ბოლოსკენ „სკოე სლოვო“ ერთიანულად ქსმი ქმნიდა სახელმძღვანელოთა სისტემას. რომლითაც იაკობ გოგებაშვილი უდიდეს ავთილის-მყოფელ გავლენას ახდენდა „ახალი ტიპის ქართველის“ ფორმირებაზე, ებრძოდა სიზარმაცეს, შთრინობას, გაპომალველობას, თვალთმაქცობას და ცრურწმენას, მხარს უჭერდა და პრობაგანდას უწევდა სამართლიანობას, შრომისპოყვარეობას, კაცურკაცობას, აღამიანობას. ამიტომ იყო, რომ იაკობის სახელმძღვანელოები, პირველ რიგში კი „დედა ენა“, სასწავლებლები ტირაჟით ვრცელდებოდა არამარტო სკოლებში, ფართო მოსახლეობაშიც, არამარტო საქართველოში, რუსეთში, თურქეთსა და სპარსეთში. „სახალხო გაზეთის“ ცნობით 1912 წლისათვის „დედა ენა“ გავრცელებული იყო 577 ათასი ცალი, სულ ყველა სახელმძღვანელო გობაშვილისა რუსულ ენაზე გამოცემულთან ერთად—ერთი მილიონ 167 ათასი ცალი, ჟერ კიდევ 1900 წელს, როცა „ივერია“ აჯამებდა ი. გოგებაშვილის წიგნების გავრცელებას, ასკვნიდა: „აგონებ, რომ საქართველოს დაარსებიდან დღემდე ეს პირველი მაგილითია, რომ რომელიმე ქართველის ავტორის წიგნები მოჰფენოდეს ქვეყანას ნახევარი მილიონით და ისიც ავტორის სიცოცხ-

ლის დროს“ („ივერია“, № 73, 1900).

„დღეა ენა“ აღწევდა საქართველოს ყველა კუნძულში, ყველა სოფელში, როგორც იაკობი წერდა: „შეისრიალებდა ხეობებში, აღდიოდა მთაში და ჰბადებდა მოთხოვნალებსა და სიყვარულს ქართულის მწიგნობრობისას“. უდიდეს როლს ასრულებდა იგი აჭარაში. იაკობ გოგებაშვილი აჭარაში ოსმალთა ბატონობის შედეგების დაძლევაზე და ამ უბედურების და უმწვენიერესი მხარის აღორძინებაში განსაკუთრებულ როლს აჩვენებდა მომავალში ენის გაძლიერებას. იგი პირდაპირ წერდა: „ჩვენს სამშობლოს შემოუერთდა გეებერთელა ნაწილი საქართველოში, მთლად გამაჰმადიანებული, სადაც მტკიცე კავშირის დაწერგვა შეიძლება მხოლოდ ქართული ენის შეწყობით. რომელიც არის ერთადერთი ძაფი, რაზედაც ჰქიდა მისი კავშირი ჩვენს სამშობლოსთან“. იაკობს ახარებდა და კანონიერი სიამაყის გრძნობას გვრიდა ის ფაქტი, რომ მართალია აჭარის მკვიდრთ ოსმალებზე ძალით მოახვედრეს მუსლიმანური სარწმუნოება, მაგრამ „აჭარლებმა ერასა და ეროვნებას არ უღალატეს და თავი დაუდებდნენ დარჩენს ქართველებად“. დიდი პედაგოგი აღტაცებით შეხვდა თურქთა უღლისაგან აჭარის განთავისუფლებას და ამ ისტორიულ მოვლენას

აღიქვამდა ერთი თბილი წერილი მისი ძეგა, ამასთან თავისი ქვეყნის სიყვარული და კეთილშინაობა აჭარის მიმართ „ბუნების კარშიც“ ოსტატურად ჩაატოვა. ამ წიგნში იგი აჭარაში გიორგი ყაზბეგის მოგზაურობის მასალებზე დაყრდნობით გადმოგვცემს: „აჭარა ბიჭები შეკამჩნიეთ. მალე იმათი ქვილ-ხივილი ცხადდ მოგვესმა. აჭარლები პირველად ენახე და ვფიქრობდი, ნუთუ ერთმანეთს თათრულად ელაპარაკებიან? ნუთუ საქართველოს არსება აჭარაში გაქარწყლებულა? ბოლოს ახლოს მივედი და, ღმერთო ჩემო, ისევ ქართველები ყოფილან... რა მშვენიერი სახისანი იყვნენ თეთრ-წითელნი და ლამაზნი“. შემდეგ... „ვინც კი შეგვხვდა, — აღნიშნულია „ბუნების კარში“ — სულ ტანადი, მზარ-ბეჭიანი და თვალადნი... სუკთა, გაწმენდილი სახე, ცოტა მოდილო ცხვირი და შევარდნის შეხეთულება“. იაკობი აჭარლის მართო ფიზიკური გარეგნობის დახასიათებით არ იფარგლება. იგი წერს: აჭარელი მარდია, მხნე, განბედავი; ამას გარდა, საუკეთესო ზნეობითი თვისებები აჭარლებისა არის: მოხუცებულის პატივისცემა, სტუმრის მიგება, ცნობისმოყვარეობა და დაუღალავი გამრჯელობა“.

ასე აცნობდა სახელოვანი მოძღვარი საქართველოს სხვა კუთხეების შვილებს თავისი ღვიძლი ძმების, სამასწელგანშორებული აჭარის მკვიდრთა ფიზიკურ და სულიერ თვისებებს და აღძრავდა მოსწავლეებსა და ფართო მშრომელ მოსახლეობაში აჭარისადმი ინტერესს, მის მკვიდრთაღმის სიმპათიისა და საყვარულის, მხარდაჭერის მხურვალე გრძნობას. მაგრამ გოგებაშვილი მარტო ამითაც არ იფარგლებოდა, მან აქტიური მონაწილეობა მიიღო აჭარაში პირველი ქართული სკოლის დაარსებაში. ეს სკოლა ქალაქ ბათუმში გაიხსნა 1881 წელს. დიდი პედაგოგი სამჯერ ჩამოსულა ბათუმში მისი მუშაობის შესასწავლად და დახმარების აღმოსაჩენად. მივლინების ხარჯებზე ყოველთვის უარს ამბობდა და სკოლის სასარგებლოდ ტოვებდა. გარდა ამისა არაერთხელ დახმარებია ბათუმელ მოსწავლეებს პირადი დანაზოგით, ხოლო სკოლაში მესამე მასწავლებლის შტატი მისი ინიციატივით და პირადი თანხის გაღებით შექმნილა. იაკობს ყოველ ჩამოსვლაზე განსაკუთრებით აინტერესებდა, როგორ იზრდებოდა ქართველ მაჰმადიანთა შვილების კონტინგენტი სკოლაში და როგორ მიდიოდა ქართული ენის სწავლება. აქ წამყვანი მისი სა-

ხელმძღვანელოები იყო, რომელსაც არამარტო სკოლაში, არამედ ბშიც იძენდნენ. როგორც დოქტორები ადამიანებს, განსაკუთრებით ფართოდ გავრცელებულა ოჯახებში „დედა ენა“, მას ბეჭეტიც კი იძენდნენ. წიგნების, მათ შორის „დედა ენის“ გავრცელებაში უდიდესი ღვაწლი მიუძღვის ზაქარია ჭიჭინაძეს.

იაკობ გოგებაშვილი ითვალისწინებდა აჭარის ისტორიულ წარსულს, ამ კუთხის თავისებურებებს და ცდილობდა თავისი სახელმძღვანელოები შესაბამისად ვადამუშავებინა. ამიტომ იყო, რომ მან დიდი ცვლილებები შეიტანა „დედა ენაში“, განსაკუთრებით მის პირველ ნაწილში, რომელსაც იგი „პატარა დედა ენას“ უწოდებდა. მიუხედავად ამისა, ზოგიერთი პიროვნება მაინც უსაყვედურებდა იაკობს, „დედა ენა“ მაჰმადიანი ბავშვებისათვის არ გამოდგებოდა. იაკობი დასაბუთებულ პასუხს აძლევდა: „ბარეცხრა გამოცემა დაიბეჭდა და გაიყიდა პატარა „დედა ენისა“ და არც ერთ მათგანში აღარ ყოფილა არც ჭვარი, არც ეკლესია და არც სხვა კუთვნილებანი ქრისტიანული ეკლესიისა... თვით მეორე ნაწილი „დედა ენისა“ საცუბით არის მოკლებული არამც თუ საეკლესიო, არამედ სარწმუნოებ-

რივ ელემენტსა. ეს იმ განზრახ-
ვით, რომ წიგნს მიმზიდველი ხა-
სიათი ჰქონდეს ქართველ მაჰმა-
დიანათებს“. იაკობმა ანგარიში
გაუწია ქართველ მაჰმადიანებს
და სხვა ცვლილებანიც შეიტანა
„დედა ენაში“. მაგალითად, რაფ.
ერისთავის ლექსი „გუთანო“ ასე
იწყებოდა: „გუთანო ქარბტეს ნა-
კურთხო“. იაკობმა სახელმძღვა-
ნელოში ასე დაბეჭდა: „გუთანო
უფლის ნაკურთხო“. ამ ცვლილე-
ბებით გამოიგზავნა იგი აჭარაში,
ასევე გაიგზავნა სტამბოლსა და
ფერეიდანში. იაკობი ამაზე წერს:
„ათასი ეკზემპლარი „დედა ენა-
სა“ მოიფინა სტამბოლსა და მცირე
აზიის მაჰმადიან ქართველებ-
ში და არც ერთ კორესპონდენტს
არ შეუტანწევია მცირეოდენი უკ-
მაყოფილებაჲ კი“ (ტ. 5, გვ. 750).

ბათუმის ქართული სკოლა წერა-
კითხვის გამავრცელებელმა საზო-
გადოებამ გახსნა, შემდეგ ეს საქმე
გააგრძელა ქართულმა საქველმო-
ქმედო საზოგადოებამ, რომელსაც
1916 წელს აჭარის სოფლებში 7
ქართული სკოლა გაუხსნია. ყვე-
ლა მათგანში წამყვანი იაკობ გო-
გებაშვილის სახელმძღვანელოე-
ბი იყო. მაგრამ ისტორიული ავ-
ბედითობის გამო მშობლიური
ენის სწავლება აჭარაში საბჭოთა
ხელისუფლების პირობებშიც არ
რამდენადმე რთული გზით მიმდი-
ნარებოდა. მიუხედავად იმისა,

რომ საქართველოს რევოლუცი-
ა 1921 წლის 15 აპრილს მიიღო
დეკრეტი, რომლითაც უმუხრუშო
გამოიყო სახელმწიფოსაგან მშობლიური
სკოლა ეკლესიისაგან, ეს დეკრე-
ტი აჭარაში 1924 წლამდე ვერ
განხორციელდა, რადგან დიდი
იყო მაჰმადიანური სარწმუნოების
გავლენა, რომლის დაძლევა ერთ-
ბაშიად არ შეიძლებოდა.

1928 წლის ნოემბერში აჭარის
პარტიული ორგანიზაციის მე-11
კონფერენციამ მიიღო გადაწყვე-
ტილება რელიგიური სკოლების—
მედრესეების დახურვის შესახებ.
1928-29 სასწავლო წლის მეორე
ნახევრიდან აჭარის მთელ ტერი-
ტორიაზე უნდა შემოეღოთ საყო-
ველთაო-სავალდებულო სწავ-
ლება ორივე სქესის ბავშვებისა-
თვის 8-დან 14-წლამდე. ამ ღო-
ნისძიებებმა გადამწყვეტი როლი
შეასრულეს აჭარის სკოლებში
მშობლიურ ენაზე სწავლებისა და
განათლების, კულტურის მკვეთ-
რი აღმავლობისათვის. 40-იანი
წლებიდან აჭარის სკოლებში და-
მკვიდრდა საქართველოს ყველა
სკოლაში მოქმედი ერთიანი სახე-
ლმძღვანელოები, დაწყებით სკო-
ლებში კი მშობლიური ენის სა-
ხელმძღვანელოდ მთელს საქართ-
ველოში იაკობ გოგებაშვილის
„დედა ენის“ საფუძველზე შედ-
გენილი, ახალი საბჭოური ცხოვ-
რების გათვალისწინებით შექმნი-
ლი სახელმძღვანელო მოეფინა,
რომელსაც შეუენარჩუნდა ი. გო-

გებაშვილის მიერ შერქმეული სა-
ხელი „დ ე დ ა ე ნ ა“.

იაკობ გოგებაშვილს პოპულა-
რობა და აღიარება სიცოცხლე-
შიც არ მოკლებია, ამაზე მეტყვე-
ლებს თუგინდ „ბათუმის გაზე-
თის“ ერთი წერილი, რომელიც
1912 წელს გამოქვეყნდა. იქ ნათ-
ქვამია: „რაც უნდა გამოჩენილი
პედაგოგი დაიბადოს ჩვენს ქვეყა-
ნაში მომავალში, გოგებაშვილი
მუდამ დარჩება პედაგოგიის მა-
მამთავრად და პირველ მოძღვ-
რად... როგორც ყოველმხრივ სა-
მაგალითო ადამიანი. იაკობ გო-
გებაშვილი არა მარტო სიტყვით
იყო დიდი მასწავლებელი თავისი
ხალხისა, არამედ პირადი ცხოვ-
რებით. იგი საქმით ამტკიცებდა

თუ როგორი უნდა იყოს ქვეშა-
რიტი მამულიშვილი დაეძინებოდა
დო მოღვაწე“...

მაგრამ იაკობ გოგებაშვილის
დამსახურების ქვეშაირი დაფა-
სება მხოლოდ საბჭოთა ხელისუ-
ფლების პირობებში გახდა შესაძ-
ლებელი, ხოლო დიდი პედაგოგის
მდიდარმა შემეცნებებმა მხო-
ლოდ საბჭოთა სინამდვილეში
პოვა ყველაზე სრული ხორცშე-
სხმა მოზარდი თაობის სწავლება-
სა და აღზრდაში.

„დედაენა“. ამჟამადაც უდი-
დეს საგანმანათლებლო-აღმზრ-
დელობით როლს ასრულებს და
კეთილისმყოფელ გავლენას ახ-
დენს ახალი თაობის სულიერ
ფორმირებაზე.

მამია პარშანიძე 60 წლისაა

ცნობილ ქართველ პოეტს
მამია ვარშანიძეს დაბადე-
ბის 60 წელი შეუსრულდა.
ამ თარიღთან დაკავშირებით
საქართველოს მწერალთა
კავშირის აჭარის განყოფი-
ლების გამგეობამ ღვაწლ-
მოსილ მწერალს მიმართა
მისალმებით.



ძვირფასო მამია! საქართველოს მწერალთა კავშირის აჭარის განყოფილების გამგეობა, შენი მეგობრები და თანამოქალაქი მხურვალედ მოგესალმებით და გილოცავთ დაბადების 60 წლისთავს.

უკვე ოთხი ათეული წელია, რაც თქვენი გულწრფელი პოეტური ხმა, პატრიოტული მგზნებარებით შემართული თქვენი ლექსები ქართული მკითხველის კუთვნილება გახდა. თქვენს პირველსავე ლექსებში („კოლექტივი“ და „კომკავშირელი რძალი“), რომელიც 1934 წელს გამოქვეყნდა, მკაფიოდ გამოჩნდა თქვენი პოეზიის ნიშანდობლივი თვისებები — გულწრფელობა და ემოციურობა, პატრიოტიზმი და თანამედროვეობის გამახვილებული გრძნობა. მას შემდეგ თქვენ უანგაროდ, წმინდა გულით, მუხლჩაუხრელად ემსახურებით ქართულ პოეზიას და ბევრი საინტერესო ნაწარმოებით გაამდიდრეთ იგი. ვის არ ახსოვს წრფელი, ფაქიზი პოეტური გემოვნებით აღბეჭდილი თქვენი ლექსები — „დედის ბაღია“, „პირველი თოვლი“, „ბათუმი“, „მოდი, ნახე“, „სულ

პატარა მამული მაქვს“, „იავნანა“ და სხვ.

სამამულო ომის მრისხანე დღეებში თქვენ ოთხი წლის განმავლობაში იაოადით ხელში ებრძოდით სამშობლოს მტრებს, თავად იწვეოდით მტრისკაცული ცხოვრების სიხარულიც და სიმძიმეც და ნახული თუ გაცდილი მხატვრული დამაჯერებლობით ასახეთ თქვენს პირველ წიგნში „მებრძოლის სიმღერები“, რომელიც სანგრებში იწერებოდა.

ამჟამად ოცამდე პოეტური კრებული ავტორი ხართ. თქვენი წიგნები „სიცოცხლის წყარო“, „ფიცია“, „ჩემი ტაძარი“, „მაღალი ფიქრები“, „იმღერე, გულო“, „ლოდოსი“ და სხვა გაუღენთილია სამშობლოსადმი უსაზღვრო სიყვარულით, სულით და გულით უმღერით ახალ ყოფას, საბჭოთა ხელისუფლებამ რომ დაამკვიდრა აჭარასა და მთელ საქართველოში. თქვენი ვრცელი პოემა „ხიხანის არწივები“ აჭარის ტრაგიკული ბედის ერთი მონაკვეთის პოეტურად ხორცშესხმული მატანია.

მრავალი თქვენი ლექსი თარგმნილია რუსულ და მოძმე ერების ენებზე.

თქვენ დღესაც ჭაბუკური გატაცებით ეჭიდებით მხატვრულ სიტყვას, ქმნით ახალ ნაწარმოებებს ჩვენს დღევანდელობაზე.

ახლახან გამოქვეყნებული თქვენი საიუბილეო კრებული ლექსებისა და ლირიკული პოემებისა ომახიანი და ფხიანი სიტყვით აუღერებული დიდებული ჰიმნია სიყვარულის, სიკეთის და პატიოსნებისა.

თქვენ მთელი არსებით ჩაბმული ხართ ჩვენი მღელვარე ცხოვრების ფერხულში. წლების მანძილზე მუშაობდით საოქქო გაზეთ „საბჭოთა აჭარის“ განყოფილების გამგედ, აჭარის სახელმწიფო გამომცემლობის დირექტორად, ამჟამად ხართ ჟურნალ „ჭოროხის“ პასუხისმგებელი მდივანი და მთელ თქვენს ენერგიას ახმართ ჟურნალის ხარისხის ამაღლებას, ლიტერატურის ახალგაზრდა კადრების აღზრდა-დაოსტატებას.

ჩვენო ძვირფასო და საყვარელო მამია!

თქვენი დაბადების 60 წლისთავზე ძმურად და მეგობრულად გართმევთ ხელს და გისურვებთ ხანგრძლივ სიცოცხლეს, მარად პოეტურ სიტყაბუკეს და ახალ შემოქმედებით წარმატებებს ჩვენი მშობლიური ლიტერატურის საკეთილდღეოდ.

**საქართველოს მფარველთა კავშირის
აჭარის ორგანიზაციის გამგეობა.**

ჟურნალ „ჭოროხის“ სარედაქციო კოლეგია და თანამშრომლები მამია ვარშანიძეს ულოცავენ დაბადების 60 წლისთავსა და უსურვებენ ხანგრძლივ სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას, ახალ შემოქმედებით შემატებასა და წარმატებებს.

649/181

ფან 40 კპპ.



ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„ЧОРОХИ“

ОРГАН СОЮЗА СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
ИНДЕКС 75118